

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı

**TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINDA YER ALAN
BİR DEĞERLEME ÖLÇÜSÜ: GERÇEĞE UYGUN DEĞER**

Bilgehan ÇAKMAK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. S. Alpagut ŞENEL

Sivas

Haziran 2013

**TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARINDA YER ALAN
BİR DEĞERLEME ÖLÇÜSÜ: GERÇEĞE UYGUN DEĞER**

Bilgehan ÇAKMAK

Cumhuriyet Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin İşletme Ana Bilim Dalı
Muhasebe-Finansman Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır.

Sivas

Haziran 2013

ÖZET

ÇAKMAK, Bilgehan, Türkiye Muhasebe Standartlarında Yer Alan Bir Değerleme Ölçüsü: Gerçeğe Uygun Değer, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2013

Muhasebe bilimi açısından değerlendirme, bir işletmenin finansal tablo unsurlarının değerini belirleme işlemidir. Finansal tablo unsurlarının belli bir tarihteki değerini tespit etmek amacıyla farklı değerlendirme yöntemleri kullanılır.

Finansal tabloların hazırlanmasında tarihi maliyet değerleri esas olup; tarihi maliyeti esas alan finansal tablolar, uzun süre teorisyenler, akademisyenler ve işletme uygulamacıları tarafından değişik yönlerden eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin sonucu olarak, tarihi maliyet yerine, gerçeğe uygun değer kullanılması teşvik edilmiştir. Gerçeğe uygun değer, belirli varlık ve yükümlülüklerin cari piyasa değeridir. Bu ölçütün kullanımı ile finansal tabloların değeri artacak ve gerçeğe daha uygun olacaktır.

Bu çalışmanın amacı işletmeler ve finansal bilgi kullanıcıları açısından değerlemenin önemini vurgulamaktır. Birçok değerlendirme yöntemi ele alınmış ve neden gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerlendirme yapılması gerektiği anlatılmıştır. Türkiye Muhasebe Standartlarında yer alan gerçeğe uygun değer teorik olarak anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Muhasebe Standartları, Değer, Değerleme Yöntemleri, Gerçeğe Uygun Değer.

ABSTRACT

ÇAKMAK, Bilgehan, A Value Measurement in Turkish Accounting Standards: Fair Value, Master Thesis, Sivas, 2013

Valuation in terms of accounting science is the process of assessing the value of financial statement components of an enterprise. Different valuation methods are used to determine the value of financial statement components on a certain date.

Historical cost-based financial statements has been the center of significant controversy among theoreticians, academicians, and business practitioners in corporate for a long time form different view. As a result of the discussion, fair value was encouraged to use instead of historical cost. Fair value accounting is the practice of accounting that values certain assets and liabilities at their current market value. Using these criteria, value of the financial statements will be increased and more realistic.

The goal of this study is to emphasize on the importance of valuation in term of enterprise and the users of financial information. Many value methods are dealt with and requirement of why the value is assessed with fair value technique is explained. Fair value in Turkish Accounting Standards is explained theoretically.

Key words: International Accounting Standards, Value, Value methods, Fair Value

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
MUHASEBE VE MUHASEBE STANDARTLARIYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	5
1.1. MUHASEBE KAVRAMI	5
1.2. ÜLKELERİN MUHASEBE SİSTEMLERİNDEKİ FARKLILIKLAR	8
1.3. MUHASEBE MODELLERİNİN SINIFLANDIRILMASI	14
1.3.1. İngiliz Amerikan Modeli.....	15
1.3.2. Kıta Avrupası Modeli.....	15
1.3.3. Güney Amerika Modeli.....	16
1.3.4. Karma Model.....	16
1.4. MUHASEBE STANDARTLARINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR	17
1.4.1. ABD ve AB’de Yapılan Çalışmalar	18

1.4.2. Türkiye’de Muhasebe Standartlarına Yönelik Çalışma Yapan Kurumlar.....	24
1.4.2.1. İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu	28
1.4.2.2. Muhasebe Standartları Komisyonu	28
1.4.2.3. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)	29
1.4.2.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)....	30
1.4.2.5. Türkiye Bankalar Birliği (TBB).....	31
1.4.2.6. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK)	31
1.4.2.7. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK).....	33
1.4.2.8. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK).....	37
İKİNCİ BÖLÜM.....	42
MUHASEBEDE DEĞERLEME KAVRAMI VE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ.....	42
2.1. MUHASEBEDE DEĞERLEME KAVRAMI VE ÖNEMİ	42
2.2. DEĞERLEMENİN AMACI VE DEĞERLEME İŞLEMİ	45
2.2.1. Değerleme Ölçü Birimi	46
2.2.2. Değerleme Esasları.....	47
2.2.2.1. Tarihi Maliyet Esası	50
2.2.2.2. Cari Değer Esası.....	52
2.2.2.2.1. Cari Maliyet (Yerine Koyma Maliyeti)	53

2.2.2.2.2.	Net Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri).....	54
2.2.2.2.3.	Net Şimdiki Değer (Bugünkü Değer)	56
2.2.2.2.4.	Yoksun Olma Değeri	57
2.3.	ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARINDA DEĞERLEME.....	59
2.4.	TÜRK MEVZUATINDA DEĞERLEME	61
2.4.1.	Vergi Usul Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri.....	61
2.4.1.1.	Maliyet Bedeli	62
2.4.1.2.	Borsa Rayıcı	63
2.4.1.3.	Tasarruf Değeri	63
2.4.1.4.	Mukayyet (kayıtlı) Değer	64
2.4.1.5.	İtibari Değer	64
2.4.1.6.	Vergi Değeri.....	64
2.4.1.7.	Rayiç Bedel	65
2.4.1.8.	Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti.....	65
2.4.2.	Türk Ticaret Kanununda Değerleme Ölçüleri.....	66
2.4.3.	Sermaye Piyasası Kurulu Tebliğinde Değerleme Ölçüleri	68
2.4.3.1.	Tarihi Maliyet İlkesi.....	68
2.4.3.2.	Elde Etme Maliyeti	68
2.4.3.3.	Satın Alma Maliyeti	68
2.4.3.4.	Üretim Maliyeti	69

2.4.3.5. İnşa Maliyeti.....	69
2.4.3.6. Net Gerçekleşebilir Değer.....	69
2.4.3.7. Tamamlama Maliyeti	69
2.4.3.8. Rayiç Bedel	69
2.5. DEĞERLEMEDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	72
GERÇEĞE UYGUN DEĞER	72
3.1. GERÇEĞE UYGUN DEĞER YAKLAŞIMI	72
3.2. GERÇEĞE UYGUN DEĞER KAVRAMI ve TANIMI.....	76
3.3. GERÇEĞE UYGUN DEĞERİN TESPİT HİYERARŞİSİ	84
3.4. TFRS 13 GERÇEĞE UYGUN DEĞER ÖLÇÜMÜ	94
3.4.1. Standardın Amacı.....	95
3.4.2. Standardın Kapsamı	95
3.4.3. Standartta Yer Alan Tanımlar	96
3.4.4. Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü	97
3.4.4.1. Ölçüm.....	98
3.4.4.2. Değerleme Yöntemleri	102
3.4.4.2.1. Piyasa Yaklaşımı.....	103
3.4.4.2.2. Maliyet Yaklaşımı.....	103
3.4.4.2.3. Gelir Yaklaşımı.....	104
3.4.4.3. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi	106

3.4.4.3.1. Seviye 1 Girdileri	107
3.4.4.3.2. Seviye 2 Girdileri	108
3.4.4.3.3. Seviye 3 Girdileri	109
3.5.GERÇEĞE UYGUN DEĞERİN DİĞER ÖLÇÜM ESASLARINDAN FARKLARI.....	111
3.6.GERÇEĞE UYGUN DEĞERE YÖNELİK YAPILAN ELEŞTİRİLER...	112
SONUÇ	114
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	128

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Değerleme Esasları	50
Şekil 2 Yoksun Olma Değeri	57
Şekil 3 Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi	84
Şekil 4 Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımında Esas Alınan Değerler	86
Şekil 5-A Değerleme Kavramları ve Gerçeğe Uygun Değer	92
Şekil 5-B Değerleme Kavramları ve Gerçeğe Uygun Değer	92

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1 Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası Ülkelerinin Karşılaştırılması	74
Tablo 2 Gerçeğe Uygun Değer Kavramının Tanımlandığı Türkiye Muhasebe / Finansal Raporlama Standartları	81
Tablo 3 Gerçeğe uygun değer ifadesinin geçtiği Türkiye muhasebe/ finansal raporlama standartları.....	82
Tablo 4 Doğrudan Gerçeğe Uygun Değer Hesaplaması Gerektiren Standartlar	89
Tablo 5 Dolaylı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Hesaplaması Gerektiren Standartlar	90
Tablo 6 Gerçeğe Uygun Değer Hesaplaması Gerektirmeyen Standartlar	91

KISALTMALAR DİZİNİ

IASC	Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Commite)
IASB	Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu(International Accounting Standards Board)
UN	Birleşmiş Milletler (United Nations)
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development)
EU/AB	Avrupa Birliği (European Union)
IFAC	Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants)
LOSCO	Menkul Kıymetler Komisyonu Uluslararası Örgütü (International Organisation of Securties Commissions)
FEE	Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (The European Federation of Accountant)
FASB	Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board)
IASB	Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board)
IAS	Uluslararası Muhasebe Standartları (International

Accounting Standards)

IFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards)
USGAAP	ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (United States Generally Accepted Accounting Principles)
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
KGK	Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
SEC	Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Securities Exchange Commission)
AICPA	Amerikan Yetki Belgeli Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants)
CAP	Muhasebe Prosedürleri Komitesi (Committee on Accounting Procedure)
APB	Muhasebe Prensipleri Kurulu (Accounting Principles Board)
FAF	Finansal Muhasebe Vakfı (Financial Accounting

	Foundation)
FASAC	Finansal Muhasebe Standartları Danışma Konseyi (Financial Accounting Standards Advisory Council)
SFAS	Finansal Muhasebe Standartları (Statements of Financial Accounting Standards)
EITF	Gündeme Gelen Konular Çalışma Grubu (Emerging Issues Task Force)
SIC	Standart Yorumlama Komitesi (Standard Interpretation Committee)
TMUDESK	Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TURMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
IASCF	Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı (International Accounting Standards Committee Foundation)
SSAP	Standart Muhasebe Uygulamaları (Statement of Standard Accounting Practice)

GİRİŞ

Muhasebenin temel işlevi, işletme ilgililerine (ortak, yönetici, devlet, yatırımcı gibi) işletme ile ilgili finansal nitelikteki bilgileri raporlamaktır. Bu işlevin yerine getirilebilmesi için ise, finansal nitelikteki olaylar toplanır, kayıtlanır, özetlenir ve raporlanır. Raporlanan finansal bilgilerden hareketle işletme ilgilileri, işletme ile ilgili kararlar alırlar. İşletme ilgililerinin etkin karar alabilmeleri için, finansal bilgilerin finansal tablolarda doğru ve dürüst sunumunun yapılması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile finansal bilgilerin işletmenin gerçeğe uygun durumunu göstermesi yani güvenilir, doğru, tutarlı ve karşılaştırılabilir bilgiler olması gerekmektedir.

Dünya çapındaki sermaye piyasalarının küreselleşmesi ve finansal risk yönetimi ile bilgi teknolojisindeki gelişmeler sonucunda geleneksel muhasebe yaklaşımlarına göre hazırlanan finansal tablolar finansal tablo kullanıcılarının bilgi gereksinimini karşılayamaz hale gelmiştir ve geleneksel muhasebe yaklaşımları yerini güncel yaklaşımlara bırakmaya başlamıştır.

Finansal raporlamada kullanılan temel değerlendirme esası tarihi maliyettir. Geçmişten günümüze muhasebe uygulamalarına yön veren muhasebenin temel kavramları, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları incelendiğinde; varlık, borç ve öz kaynak unsurlarının para birimi cinsinden ölçülmesinde ağırlıklı olarak tarihi maliyet esasının kullanıldığı görülür. Bunun nedeni, finansal tabloların güvenilir bilgiler içermesi kaygısıdır. Tarihi maliyet yöntemi ekonomik değerlerin defter ya da belgelerde yazılı olan değerlerini esas almaktadır.

Tarihi maliyet esasında tüm işlemler, gerçekleşme tarihindeki değerleri yani maliyet değerleri ile kayıtlara geçirilmektedir. Satın alınan mal ve/veya hizmetler için elden çıkarılacak kaynakların para cinsinden ifadesi olarak tanımlanabilen maliyet değeri, bir tahmin veya yargı konusu değil kesin ve kanıtlanabilir bir

değerdir ve belgelere dayandırılarak nesnel olarak kolaylıkla elde edilebilir. Tarihi maliyet esası gerek uygulaması kolay ve basit olması gerekse maliyetler fiili işlemlere dayandırıldığından, kişisel görüş ve önyargıların etkisi altında kalmaksızın objektif bir değerlendirme yapılmasına imkân tanınması nedeniyle diğer değerlendirme yöntemlerine göre bir üstünlüğe sahiptir. Ancak, bu yöntemde işlemlerin kayıtlara geçirildikten sonra değerindeki değişiklikleri yansıtacak şekilde değiştirilememesi nedeniyle tarihi maliyet esasına dayanan bilgiler zaman içerisinde gerçeğe uygun olma vasfını yitirmekte bu durum finansal bilgi kullanıcılarının yanlış kararlar almasına yol açabilmektedir. Tarihi maliyet yönteminin sadece geçmiş işlemlere dayanması bu yöntemin zayıf yönü olarak ifade edilebilir.

Tarihi maliyet değeri ve gerçeğe uygun değer kavramları karşıt anlamlı kavramlar değildir. Tarihi maliyet değeri, işlemin gerçekleştiği tarihteki gerçeğe uygun değerdir. Alıcı ve satıcı, işlem tarihinde alım satıma konu olan mal veya hizmetin gerçeğe uygun değeri konusunda anlaşmaya varmışlardır. Üzerinde anlaşılan gerçeğe uygun değer, mal veya hizmetin maliyet değeri olarak finansal tablolara kayıtlanmıştır. Bir başka ifadeyle; işlem tarihinde alıcı ve satıcının alım satıma konu olan mal ve hizmet ile ilgili olarak anlaştıkları değer yani maliyet değeri işlem tarihindeki gerçeğe uygun değerdir.

Ancak işlem tarihindeki gerçeğe uygun değer, yani maliyet değeri, zaman geçtikçe, cari piyasa değerlerini yansıtmaktan uzaklaşır. Varlıkların edinim tarihinden sonraki dönemlerde maliyet değeri esas alınarak hazırlanan finansal tablolar, işletmenin gerçek finansal durumunu ve faaliyet sonucunu göstermekten uzaklaşır.

Tarihi maliyet değerleri üzerinden yapılan raporlamaya yöneltilen eleştiriler sonucu gerçeğe uygun değer kavramı uygulama alanı bulmuştur. Bu amaçla Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ile Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu (FASB), değişik tarihlerde, gerçeğe uygun değer kavramı ve ölçümü ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Hem Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarında, hem de Amerikan Muhasebe Standartlarında varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülmesi esastır. IASB ve

FASB tarafından çıkartılan standartların bazılarında varlık ve borçların ölçümlenmesinde gerçeğe uygun değerin kullanımı zorunlu tutulmuştur.

Gerçeğe uygun değer, varlık ve yükümlülüklerin bilanço tarihindeki cari değerlerini ler. Gerçeğe uygun değer esas alınarak hazırlanan finansal tablolar, kullanıcılara, şeffaf muhasebe bilgileri sağlar. Çünkü gerçeğe uygun değere göre düzenlenmiş bilanço ve gelir tablosu, işletmenin gerçek finansal durumunu ve işletme faaliyetlerinin gerçek ekonomik değerini yansıtır

TMS ve TFRS'lerde gerçeğe uygun değer kavramına sıkça atıfta bulunulmakla birlikte, varlık ve borçların gerçeğe uygun bir biçimde lümlenmesi, değerlenmesi ve finansal tablolarda sunulmasının ve finansal tablo kullanıcılarının bilgi ihtiyacının en iyi şekilde karşılanması amaçlanmıştır. Söz konusu standartlarda, varlık ve borçların değerlemesinde gerçeğe uygun değer olarak ifade edilen değerin kullanılması öngörülmekte olup, bu değer varlıkların özelliğine göre birbirinden farklılık arz etmektedir.

Üç bölümden oluşan çalışmada gerçeğe uygun değer kavramı teorik açıdan ele alınarak incelenecektir.

Muhasebe ve Muhasebe standartları ile ilgili genel bilgilerin yer aldığı birinci bölümde, muhasebe kavramı ve fonksiyonları, ülkelerin muhasebe sistemlerindeki farklılıklar, muhasebe modellerinin sınıflandırılması, muhasebe standartlarına yönelik çalışmalar ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, muhasebede değerleme kavramı ve önemi, değerlemenin amacı ve değerleme işlemi, uluslararası muhasebe standartlarında değerleme, Türk mevzuatında değerleme ve değerlemede karşılaşılan sorunlara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise gerçeğe uygun değer yaklaşımı, gerçeğe uygun değer kavramı ve tanımı, gerçeğe uygun değerin tespit hiyerarşisi ele alınmış, en son yayınlanan standart olan TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer lümü

Standardı incelenmiş, gerçeğe uygun değerin diğer ölçüm esaslarından farkları üzerinde durularak gerçeğe uygun değere yönelik yapılan eleştirilere değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE VE MUHASEBE STANDARTLARIYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. MUHASEBE KAVRAMI

Sözlük anlamı hesaplaşma, karşılıklı hesap görme, hesap işleriyle uğraşma, hesapların bütünü, hesap işlerinin yürütüldüğü yer, saymanlık olan muhasebe, bir örgüt hakkındaki bilgilerin toplanması, özetlenmesi, çözümlenmesi ve para türünden rapor edilmesi sistemi olarak tanımlanır.

Bir ölçme, değerlendirme ve iletişim aracı niteliğini taşıyan muhasebe:

- i) İşletme için finansal sonuçlar doğuran olay ve işlemlere ait verileri parasal tutarlar ve gereğinde diğer sayısal veriler halinde toplayan,
- ii) Bu verileri, işletme ile ilgisi olan belli başlı kişilerin gereksinim ve amaçlarını göz önünde bulundurarak “kayıt”, “sınıflandırma” ve “analiz” yoluyla işleyen,
- iii) Elde ettiği sonuçları çoğunluğu dönemsel olarak düzenlenen “özetleyici” raporlar halinde ilgililere sunan sistematik bir bilgi sağlama düzeni olarak da tanımlanabilir (Büyükmirza, 2010: 27).

Muhasebe bir hizmet etkinliğidir. Muhasebenin işlevi, ekonomik kararlar almada yararlı olması amacıyla, ekonomik kişilikler hakkında, esas olarak finansal nitelikteki nicel bilgilerin sağlanmasıdır (Akdoğan, Aydın, 1987:1).

Bir başka tanıma göre muhasebe, bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynaklarının kullanılma biçimini, örgütün işlemleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış ve azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan

bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir bilgi sistemidir (Sevilengül, 2009:3-4).

Muhasebenin en temel görevi; işletme ile ilgili kişi ve kuruluşların ihtiyaç duydukları veri ve bilgileri üretmektir (Tokay, Deran, Aktaş, 2005:91). Muhasebenin sağlayacağı bilgiler, işletmelerin ne derece etkin, verimli ve karlı yönetildiği hususuna da açıklık getirir. Faaliyetler sonucunda ortaya çıkan karın belirlenebilmesi için, değer hareketlerinin kaydedilmesi ve ölçülmesi gerekir. Bunlar ise muhasebenin yerine getirdiği faaliyetlerdir (Çonkar, Uluşan, Öztürk, 2006:4).

Çalışmanın bu kısmında yapılan çeşitli muhasebe tanımlarının ardından muhasebenin fonksiyonlarına kısaca değinilecektir.

Muhasebe ilk dönemlerde ticari işlemlerin defterlere kaydedilmesi şeklindeki işlevi basit bir şekilde üstlenmiş bulunuyordu. Ekonominin gelişmesine paralel olarak muhasebe, ilave işlevler üstlenmeye başlayarak işletmenin temel bilgi kaynağı konumuna ulaştı. Ticari işlemlerin kaydının yanı sıra işletme yöneticilerinin gerek karar alma gerekse uygulamaları denetleme faaliyetlerine destek verecek önemli işlevler üstlenmiş oldu. Bu işlevleri beş grupta toplamak mümkündür (Çonkar, Uluşan, Öztürk, 2006:5).

Kaydetme fonksiyonu muhasebenin en önemli ve ilk fonksiyonudur. Muhasebe görevlileri para ile ifade edilebilen, diğer bir ifadeyle finansal nitelikli ticari işlemleri belirler, bunlara ait belge ve bilgileri toplar ve doğruluğunu tespit eder. Daha sonra da muhasebe yöntemlerine göre ilgili defterlere kaydeder. Muhasebe sisteminde iki tür kayıt yöntemi vardır. Bunlar tek taraflı kayıt ve çift taraflı kayıttır. Çift taraflı kayıt sisteminde muhasebe kayıtları yevmiye defterine kaydedilir.

Sınıflandırma fonksiyonunda belgeye dayanarak ve tarih sırası ile kaydedilen parasal işlem ve olaylar özelliklerine göre gruplandırılır. Yevmiye defterine yapılan kayıtların sonucunda çok sayıda bilgi arka arkaya sıralanmış olur. Binlerce farklı özellikteki bilgilerin tarih sırasına göre sıralanması, işletme yöneticilerinin veya işletme ile ilgilenen çeşitli çevrelerin bu bilgilerden yarar sağlamalarına, yorum ve

değerlendirme yapmalarına imkan sağlamaz. Bilgilerden bu anlamda yararlanılabilmesi için, bunların anlamlı bir biçimde sınıflandırılması gerekir. Bu sınıflandırma işi; yevmiye defterine tarih sırasıyla yapılan kayıtların aynı nitelikteki işlemleri bir arada görmemizi sağlayacak biçimde defterikebir (büyük defter) hesaplarına aktarılması yoluyla gerçekleştirilir.

Sınıflandırılan işlemler dönem sonlarında toplanarak daha kolay sonuçlar çıkarabilmek ve yapılan kayıtların kontrolünü sağlamak için özetlenir. Dönem sonunda işletmeler yüzlerce belki binlerce işlem yapmış olurlar. Bu işlemleri teker teker incelemek çok uzun zaman alacağından, aynı nitelikteki işlemleri özetleyerek görmek kişilere daha fazla yarar sağlamaktadır. Bu özetleme işi belirli kurallara göre hazırlanan finansal tablolar yoluyla gerçekleştirilir (Çonkar, Ulsan, Öztürk, 2006:6). Özetleme işlevini yerine getiren temel mali tablolar şunlardır (MEGEP, 2007:6).

- i) Bilanço,
- ii) Gelir tablosu,
- iii) Mizan,
- iv) Kar dağıtım tablosu,
- v) Fon akım tablosu,
- vi) Nakit akım tablosu,
- vii) Özsermaye değişim tablosu,
- viii) Net çalışma sermayesi değişim tablosu ve
- ix) Konsolide finansal tablolar

Kaydedilen, sınıflandırılan ve özetlenen muhasebe bilgilerinin daha anlamlı ve kullanılabilir hale getirilmesi muhasebenin analiz ve yorumlama fonksiyonu ile mümkündür.

Analiz işlemi, mali tablolarda özet hale getirilen muhasebe bilgileri üzerinde matematik ya da istatistiksel teknik ve yöntemleri uygulayarak yeni bilgilerin üretilmesi işlemidir. Yorumlama ise tablo ya da rapor şeklinde özetlenen ve analiz yoluyla elde edilen bilgilerin ne anlama geldiğinin ifade edilmesidir. Yorumlama fonksiyonuyla olaylar ile sonuçlar arasındaki ilişkiler ortaya konur.

Kaydedilen, sınıflandırılan, özetlenen, analiz edilen ve yorumlanan işlem ve olaylar ile ilgili veriler, işletme ile ilgisi bulunan kişi ve kuruluşlara bilgilendirme amacı ile sunulur. Bilgilerin herkesin anlayacağı evrensel bir dil ile sunulması gerekir. İşletmenin bilgileri ile ilgilenen kişi ve kuruluşların ilgi nedenleri birbirinden farklıdır. İşletme bilgileri ile ilgilenen ilgi grupları şunlardır (MEGEP, 2007:6):

- i) Yöneticiler,
- ii) Sermaye sahipleri,
- iii) Sermaye koymayı düşünen yatırımcılar,
- iv) İşletmeden alacağı olanlar,
- v) Kredi kuruluşları,
- vi) Devlet (vergi dairesi, sigorta kuruluşları, hazine, Devlet Planlama Teşkilatı, Sermaye Piyasası Kurulu...),
- vii) İşletme çalışanları,
- viii) Alıcılar, satıcılar ve
- ix) Sendikalar

1.2.ÜLKELERİN MUHASEBE SİSTEMLERİNDEKİ FARKLILIKLAR

Günümüzde, küreselleşme süreci ile ekonomilerin hızla dışarı açılması sonucu, ekonomik ilişkiler artmış ve ülke ekonomileri birbirine bağımlı hale gelmiştir. Dolayısıyla çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini dünya geneline

yaygınlaştırma çabaları artmıştır. Uluslararası düzeyde meydana gelen bu gelişmeler finansal raporlama ve muhasebe uygulamaları açısından birtakım problemleri veya farklılıkları da beraberinde getirmiştir (Çankaya, 2007:128).

Çalışmanın bu kısmında ülkelerin muhasebe sistemlerindeki farklılıklar ele alınacak, standartlaştırma, uyumlaştırma, tekdüzelik kavramları ve bu alanda yapılan çalışmalar üzerinde durulacak ve son olarak da muhasebe alanında yaşanan gelişmelere değinilecektir.

Günümüzde ülkelerin sahip oldukları muhasebe sistemleri ölçme, bilgi açıklama ve denetim yöntem ve uygulamaları konusunda farklılıklar göstermektedirler (Ağca, 2003: 82). Her ülkenin uyguladığı muhasebeleştirme ölçütleri kendi yasa ve özel kuruluşları vasıtasıyla yönlendirilmektedir (Terzi, Şen, Bülbül, 2007:104). Muhasebe, ortak bir uluslararası geçmişe sahip olmasına karşın, zaman içerisinde “milliyetçi” bir kimliğe bürünmüştür (Ağca, 2003: 82).

Muhasebe sosyal bir bilim dalıdır ve toplumda “hizmet” işlevini yerine getirmektedir. Muhasebenin teknik ve sosyal anlamda faydalı olarak kalabilmesi için toplumun sürekli değişen ihtiyaçlarına cevap vermesi ve hüküm sürdüğü ülkenin kültürel, ekonomik, yasal, sosyal ve politik özelliklerini yansıtması gerekir.

Her ülkenin muhasebe gelişimi dış çevre faktörlerinin etkisi altında şekillenmektedir. Ekonomik, tarihsel, kurumsal ve kültürel faktörlerin karmaşık etkileşimi sonucu muhasebe standartları ve uygulamaları oluşmaktadır. Bu faktörlerin bileşiminin ülkeden ülkeye farklılaşmasıyla, her ülkenin muhasebesi de farklılaşmakta ve muhasebede çeşitlilik ortaya çıkmaktadır. Muhasebe, açıkça bütün dünyada farklılaşmaktadır ve muhasebenin gelişimini etkileyen faktörler, bu farklılıkların nedenini anlamamıza yardımcı olmaktadır (Berberoğlu, 2002: 4).

Ülkeler arasındaki muhasebe uygulama farklılıkları ve bu farklılığın nedenleri farklı çalışmalarda ortaya konulmuştur. Bu faktörleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür; (Usul, Kıymık, 2010: 126-127)

- i) Yasal düzenlemeler,

- ii) Politik sistem,
- iii) Toplumun kültür yapısı,
- iv) İşletme sahipliğinin doğası,
- v) İşletmeler arasındaki büyüklük farklılıkları,
- vi) Sosyal yapı,
- vii) Yönetim ve finans alanındaki çok yönlülük,
- viii) Yasamanın işletmelere müdahale derecesi,
- ix) Muhasebe ile ilgili yasal düzenlemelerin varlığı,
- x) İşletmelerin gelişim hızı,
- xi) Ekonomik gelişmişlik düzeyi ve
- xii) Eğitim düzeyidir.

İşletmenin dili olan muhasebenin herkes tarafından 'okunamaması' gerçeği üzerine muhasebe standartlarının uyumlaştırılması gereği ortaya çıkmıştır. Muhasebe literatüründe uyumlaştırma (harmonization), standartlaştırma (standardization) ve tekdüzelik (uniformity) kavramları birbiriyle karıştırılmakta ya da birbirlerinin yerine kullanılmaktadır(Ağca, 2003: 27).

Ülkelerin farklı muhasebe sistemlerine sahip olması nedeniyle uluslararası alanda ortaya çıkan sorunlara muhasebe camiası tarafından teoride ve uygulamada çeşitli çözüm önerileri getirilmiştir. Bu öneriler içerisinde önceleri “Uluslararası Muhasebe Uyumlaştırması (International Accounting Harmonization)”, sonraları “Muhasebe Standartlarının Yakınsanması (Convergence o Accounting Standards)” yaklaşımı, bütün ülkeleri ortak standartlar etrafında toplamayı amaçlayan, günümüze kadar yapılan akademik nitelikli çalışmalarda birçok muhasebe araştırmacısı tarafından en çok savunulan ve kabul gören yaklaşımlar olarak ön plana çıkmıştır (Usul, Kıymık, 2010: 132-133). Harmonization kavramı ile tanımlanan muhasebe

uyumlaştırması, çeşitli olan ve değişiklik gösteren farklı muhasebe uygulamalarını tekdüzenliliğe doğru yönlendiren çalışmalar olarak tanımlanırken, convergence kavramı ile tanımlanan muhasebede uluslararası yakınsama, her ülkenin dünya düzeyinde kullanabileceği “tek bir muhasebe standartları takımı” geliştirmeye katkıda bulunacak yeni standartlar geliştirmek amacıyla muhasebe ile ilgili kurumların birlikte çalışma faaliyetidir (Ağca, Aktaş, 2007: 230).

Literatürde uyum ve uyumlaştırma ile ilgili pek çok tanıma rastlanmaktadır. Bunlardan birinde, Tay ve Parker uyumu, mevcut bir ya da birkaç muhasebe metodu etrafında işletmelerin toplanması; uyumlaştırmayı ise bütün muhasebe metotlarındaki farklılıkların ortadan kaldırılmasına doğru bir hareket olarak tanımlanmıştır. (Uluslan, 2005: 12). Douplik ve Salter (1993) uyumlaştırmayı “ülkeler arası muhasebe uygulamalarının arasındaki farkların azaltılması yoluyla dünya üzerinde tek uluslararası kabul görmüş normların ortaya çıkartılması” olarak tanımlamışlardır (Usul, Kıymık, 2010: 132).

Bir başka tanımda ise uyumlaştırma, farklı ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerce hazırlanan finansal raporların karşılaştırılabilirliğini arttırmak amacıyla muhasebe uygulamaları, muhasebe standartları ve muhasebeye ilişkin yasal düzenlemeler arasında var olan farklılıkların azaltılması süreci olarak da tanımlanabilir. Finansal raporları uyumlaştırmanın yolu ise, standartların oluşturulmasından geçer ve standartlar finansal raporlar arasındaki farklılıkları sınırlandırıcı ve azaltıcı etkide bulunur (Aksoy, 2005: 183).

Uyumlaştırma ile yapılmak istenen kötü muhasebe uygulamalarını yasaklamak, gereksiz farklılıkları ortadan kaldırmak ve farklılıklar ortaya çıkarılınca bu farklılıkların neden var olduklarını daha iyi anlama çabasını geliştirmektir (Ağca, 2003: 27).

Muhasebede kullanılmakta olan farklı yöntem veya politikalar uyumlaştırma gereğini ortaya çıkartmaktadır. Söz konusu politikalar işletmelerin finansal tablolarının sonuçlarını farklılaştırmaktadır. Bu da işletme sonuçlarının karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Uyumlaştırma bu zorlukları ortadan kaldırarak

finansal tabloların herkes tarafından aynı şekilde algılanmasını sağlamaya çalışmaktadır (Çankaya,2007:129).

Uyumlaştırma terimi; standartlaşmanın aksine muhasebedeki farklılıkların uzlaştırılmasıdır. Uyumlaştırma bugün için uyum; yarın açısından karşılaştırma, gelecek için benzerlik anlamına gelmektedir. Uyumsuzluk, uyum düzeyinde zamanla ortaya çıkan azalmayı ifade eden bir kavramdır. Uyum belirli bir tarihte ölçülen bir ifadedir. Bu durum uyumun statik bir değişken olduğunu, anı fotoğrafladığını ortaya koymaktadır. Oysa uyumlaştırma, farklı tarihlerdeki uyumun karşılaştırılmasıyla ölçülen bir süreçtir (Çankaya, Aydoğan, 2008: 301).

Standart ise, muhasebe uygulamalarında tekdüzeliğin sağlanması için bir kurallar setine bağlılığı ifade eder. Bir ülkede birbirleriyle uyum içinde olduktan sonra farklı standartlar yer alabilir. Standart dar ve katı kurallar bütünüdür. Bütün ülkelerin tek bir ülkenin standartlarına uyum göstermesidir. Bu kavram, genellikle Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Committee-IASC) tarafından oluşturulur (Çankaya, Aydoğan, 2008: 301).

Standartlaştırma sürecinde, farklılık durumundan tekdüzelik durumuna varılmak hedeflenir. Standartlaştırmada, tek standart veya kural, bütün durumlar için geçerli olabilir (Ağca, 2003: 28). Öte yandan standartlar sadece finansal raporlamanın başarılması amacı değil, aynı zamanda standartların ait olduğu ülkelerin de uyumlaştırma amacıdır (Uluslan, 2005: 11).

Standartlaştırma (standardization), kurallar setinin çerçevesinin belirlenmesi veya daha sabit (net) şekilde ifade edilmesi olarak anlaşılır. Uyumlaştırma (harmonization) ile birlikte standartlaştırma muhasebe içinde teknik bir terim olmuştur ve genellikle iki kavramın aynı anlamda kullanıldığı söylenebilir. (Nobes, Parker, 2002: 35). Uyumlaştırma kavramı, Avrupa Birliği komisyonu tarafından ortaya atılan ve bu topluluğa üye ülkelerin muhasebe uygulamalarını amaçlayan çalışmalardan oluşmaktadır. Standardizasyon kavramı ise, genellikle Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board- IASB) çalışmaları için kullanılmaktadır (Türker, 2006: 89)

Özet olarak Standartlaştırma bütün ülkelerin tek bir ülkenin muhasebe yapısına uygun hale getirilmesi olarak tanımlanabilir. Uyumlaştırma ise, farklı bakış açılarını uzlaştırma olarak tanımlanabilir. Uyumlaştırma her ülkede farklılaşan ihtiyaçların mantıksız çatışmalara yol açmadan tekdüze bir yolla uyumlu hale gelmesine ve ülkelerin raporlama yapmalarına izin vermektir. Uyumlaştırma sürecinin en sonunda homojenlik ve aynılığın olduğu aşamada standartlaşma durumu söz konusu olacaktır.

Tekdüzelik (Uniformity) kavramı ise uluslararası muhasebeyi kavramsal düzeyde ve pratik düzeyinde değişmez tek tip bir amaç olarak ortaya koymaktadır. Ancak ülkelerin farklı muhasebe çevresine sahip oldukları için böyle bir durumun çıkması söz konusu değildir. Tekdüzelik (Uniformity) bir yapıya veya kurala tam uygunluktur. Tekdüzelikte her şey aynıdır, farklılık göstermez (Ağca, 2003: 28).

Uluslararası şirketlerin ve sermaye piyasalarının yoğun talebi karşısında, hem ulusal hem uluslararası düzeyde faaliyette bulunan muhasebe meslek örgütleri ve ileri gelen muhasebeciler ile muhasebe firmaları; ulusal finansal muhasebe ve raporlama standartlarının, uluslararası finansal muhasebe ve raporlama standartlarına uyumlaştırılması konusunda görüş birliğine varmışlardır (Türker, 2006: 89).

Yakınsama faaliyetlerine katkıda bulunan çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. Muhasebe standartlarının uyumlaştırılması çalışmalarını uluslararası alanda gerçekleştiren bazı kuruluşlar aşağıda verilmiştir (Usul, Kıymık, 2010: 135);

- i) Birleşmiş Milletler (United Nations - UN),
- ii) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development - OECD),
- iii) Avrupa Birliği (European Union - EU),
- iv) Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants - IFAC),

v) Menkul Kıymetler Komisyonları Uluslararası Örgütü (International Organisation of Securities Commissions - IOSCO),

vi) Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (The European Federation of Accountants - FEE),

vii) Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board - FASB) ve

viii)Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board - IASB).

Uyumlaştırma, IASB tarafından oluşturulan Uluslararası Muhasebe Standartları (International Accounting Standards-IAS) / Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards-IFRS) vasıtası ile uygulamaya geçirilmiş, zaman içerisinde uluslararası alanda IASB tek yetkili kuruluş olarak genel kabul görmüştür. Günümüzde birçok işletme IASB'nin standartlarını kullanmakta, bu standartlara göre hazırlanmış finansal tablolar birçok ülke tarafından kabul görmektedir. IASB tarafından hazırlanan standartlar kimi ülkelerce ulusal muhasebe düzenlemeleri için “temel” kabul edilmiş, kimi endüstrileşmiş veya gelişmekte olan ülkelerce kendi standartlarını oluştururken uluslararası bir ölçü olarak kabul edilmiş, kimi uluslararası birlikler (Örn; Basel Bankacılık Denetleme Komitesi), sermaye piyasası kurulları ve borsalarca da resmi olarak tanınmıştır. AB ve IOSCO'nun, IFRS uygulamalarına ilişkin destek ve uygulama kararları ve FASB'nin standartlarını IAS/IFRS ile yakınlaştırma kararı, IASB'nin uluslararası alanda genel kabul görmesi açısından önemini ve misyonunu daha da artırmıştır (Ağca, Aktaş,2007:230-231).

1.3. MUHASEBE MODELLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Ülkeler arasında muhasebe uygulamalarını etkileyen unsurlarda görülen benzerlikler, söz konusu ülkelerin muhasebe modellerinde de ortak özelliklerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu temele dayalı olarak muhasebe modellerinin “İngiliz Amerikan Modeli”, “Kıta Avrupası Modeli”, “Güney Amerika

Modeli” ve “Karma Ekonomi Modeli” olmak üzere dört ana grup altında sınıflandırılması mümkündür. Bu muhasebe modelleri şu şekilde özetlenebilir.

1.3.1. İngiliz Amerikan Modeli

Özellikle İngiltere, Amerika ve Hollanda’da geçerli olan muhasebe modelidir. Şirketlerin büyük miktarlarda sermaye sağladığı büyük ve gelişmiş sermaye piyasaları olan bu ülkelerde; muhasebe, yatırımcılar ile kreditorlerin karar vermelerine ve kamunun aydınlatılmasına hizmet etmeye yönelik olarak şekillenmiştir (Sümer, 1997: 22). Bunun yanında, bu ülkelerde eğitim düzeyleri yüksek ve dolayısıyla mali tablo kullanıcıları gelişmiş olup, çok sayıda çokuluslu büyük şirket faaliyet göstermektedir. İngiliz-Amerikan muhasebe modelinin günümüzde birçok ülke uygulaması üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Bu ülkelerde gelişmiş hisse senedi ve tahvil piyasaları mevcuttur ve muhasebe sistemi hisse senedi yatırımcıları ve kredi veren kuruluşların karar almalarını kolaylaştıracak bilgi üretme yönünde geliştirilmiştir. Bu model finansal muhasebe bilgilerinden yararlananların uzman olmalarını gerektirmektedir.

Finansal tabloların geniş kapsamlı, tedbirli ayrıntılı hazırlanması İngiliz Amerikan Modelinde yer alan ülkelerin temel özelliğidir. Bu modelde hükümet etkisi muhasebe sistemi üzerindeki minimum düzeydedir. IASB tarafından çıkarılan IAS/IFRS’ler bu modelin özelliklerini yansıtmaktadır (Aydoğan, 2007: 50).

1.3.2. Kıta Avrupası Modeli

Bu grubu oluşturan ülkeler Kıta Avrupası ülkelerinin çoğu ve Japonya’dan oluşmaktadır. Bu ülkelerde iş dünyasının sermayenin büyük kısmını sağlayan bankalarla çok yakın bağları vardır. Muhasebe uygulamaları temel olarak yasalara dayanmakta olup, uygulama büyük ölçüde muhafazakârdır. Muhasebe düzenlemelerine öz olarak sermaye sağlayanlar karar verirken ihtiyaç duydukları bilgilerin sağlanması amacına yönelik değil, vergi matrahının hesaplanması gibi devlet merkezli yükümlülüklerin yerine getirilmesine yönelik olarak düzenlenmiştir. Fransızca konuşan Afrika ülkeleri de bu sistemi izlemektedir. Kıta Avrupası ülkelerindeki muhasebe düzenlemelerinin değişen ekonomik koşulların doğurduğu

ihtiyaçlara uyum sağlaması Anglo-Sakson ülkelerine göre daha uzun zaman gerektirmektedir. Son yıllarda sermaye piyasalarının uluslararasılaşması ve buna bağlı olarak sermaye piyasalarında rekabet gücünü koruma ihtiyacı, meslek gruplarının standart oluşturma sürecine katılımlarındaki artış ve mali tabloların gerçeği yansıtması ilkesinin AB direktiflerine girmesi muhasebe standartlarının kamuyu aydınlatma amacı doğrultusunda oluşturulması ve Kıta-Avrupası Modeli ile Amerikan-İngiliz Modeli bakış açılarının yakınlaşması sonucunu doğurmuştur (Sanlı, 2002: 76).

1.3.3. Güney Amerika Modeli

Bu model Güney Amerika'daki ülkelerin çoğunu kapsamaktadır. Bu sistemi yukarıdaki iki sistemden ayıran temel özellik, söz konusu ülkelerin enflasyon sorunuyla yüz yüze olmaları nedeniyle muhasebe sistemlerinin enflasyonun etkilerini yansıtması ve enflasyona göre düzeltmenin sürekli olarak kullanılmasıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde, muhasebe sistemi devletin ihtiyaçlarına göre düzenlenmekte ve tekdüzen uygulamalar işletmelere empoze edilmektedir. Vergi bazlı muhasebe genellikle finansal raporlama amaçları için de kullanılmaktadır (Bayırlı, 2006: 236).

1.3.4. Karma Model

Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nde son yıllarda gerçekleşen politik değişiklikler ortama özgü, hem sıkı merkezi planlama ve kontrolün kalıntısına, hem de piyasa merkezli işletme faaliyetlerine cevap vermeye çalışan bir muhasebe modeli ortaya çıkarmıştır. Bu modelin uygulamasında işletmeler ikili muhasebe sistemi tutmaktadırlar. Biri gerçek mali bilgiden çok tek düzen hesap planına dayanan, güdümlü ekonomi modeline alışkın yöneticilere bilgi üretmektedir. Diğeri ise, kapitalist piyasa merkezli ve İngiliz- Amerikan modelini taklit etmekte olup; yatırımcılar, kreditorler ve kapitalist ülkelerin mali analistleri için bilgi üretmeyi amaçlamaktadır (Üstündağ, 2000: 37)

1.4. MUHASEBE STANDARTLARINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Uluslararası muhasebe standartlarının oluşturulması ve bunlara uyumun sağlanmasını gerektiren faktörlerin başlıcaları olarak; sermaye piyasalarının uluslararası hale gelmesi, çokuluslu şirketlerin ve ülkeler arası yatırım/birleşmelerin artması ve ekonomik birlik oluşturma çabaları sıralanabilir (Çiftçi, Erserim, 2008: 235).

Muhasebe standartları açısından söz konusu gidişatta, yani, uluslararası düzeyde muhasebe standartlarının uyumunun artırılması konusunda, iki önemli kuruluş diğerlerine nazaran daha etkin rol oynamıştır. Bunlardan birincisi 1973 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASB) adıyla kurulan ve 1 Nisan 2001 tarihinde dönüşüm geçirerek isim değiştiren Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), diğeri de Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü (IOSCO) dır. Dönüşümden sonra IASB'nin temel amacı, finansal tablolarda karşılaştırılabilir ve şeffaf bilgi gerektiren, anlaşılabilir ve uygulanabilir, kamu menfaatini gözeten yüksek kalitede küresel bir muhasebe standartları seti oluşturmak olarak düzelmiştir.

Tek muhasebe standardına gidiş trendi doğrultusunda, muhasebe standartları anlamında, daha önce birbirinden ayrı standart hazırlayan ABD ve İngiltere'deki Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ile Avrupa'da Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun (IASB) 18 Eylül 2002 tarihinde Amerikan Standartları (USGAAP) ile uluslararası muhasebe standartlarını (IAS/IFRS) yakınlaştırma taahhütlerini açık ve kesin olarak belirtmeleri ve bu yönde bir Norwalk Mutabakatı imzalamaları önemli bir gelişme olmuştur (Aksoy, 2005: 187).

Norwalk Mutabakatı ile, IAS/IFRS ve USGAAP arasındaki farklılıkların giderilmesi, mevcut ve gelecekte ortaya çıkabilecek muhasebeyle ilgili meselelere yüksek kaliteli ve birbiriyle uyumlu çözümler üretme ve ulusal ve uluslararası finansal raporlamada kullanılacak yüksek kaliteli ve uyumlu muhasebe standartlarının geliştirilmesi taahhüt altına alınmıştır (<http://www.iasb.org> Erişim tarihi 16.11.2011). Bu anlaşma, küresel muhasebe uygulamaları açısından tarihi bir dönüm noktasını oluşturmaktadır (Aksoy, 2005: 187).

Bu iki kurul, (a) Mevcut finansal raporlama standartlarının en kısa süre içinde uyumlu hale getirilmesi ve uygulanabilir olması, (b) Bir kez uyumlaştırma konusunda başarı elde edilmeye başlandığında bunun süreklilik haline gelmesi ve buna yönelik programların koordine edilmesi konusunda gerekeni yapacaklarını belirtmiştir (Aysan, 2007: 54). Yapılan bu uyum çalışmaları yakınsama projeleri adını almaktadır ve sadece ABD uygulamalarını değil aynı zamanda bu standartları benimsemiş olan diğer ülkelerin uygulamalarını da etkilemektedir (<http://www.muhasabetr.com> ; Erişim Tarihi 16.11.2011).

Ülkemizde de son yıllarda uluslararası muhasebe standartlarına uyum sağlama amacıyla başta Sermeye Piyasası Kurulu (SPK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) olmak üzere, birçok kurum tarafından düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Özellikle TMSK'nın kurulmasıyla, Türkiye'de standart hazırlama konusundaki karmaşanın sona erdirilmesi ve tüm işletmeleri kapsayacak biçimde Türkiye Muhasebe Standartları'nın (TMS) yayımlanması hedeflenmiştir (Çiftçi, Erserim, 2008: 233). Ancak TMSK'nın kapatılmasıyla bu görevi Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) üstlenmiştir.

Bu kısımda ABD, AB ve Türkiye'de muhasebe standartları oluşturulma süreci ele alınacaktır.

1.4.1. ABD ve AB'de Yapılan Çalışmalar

Amerika Birleşik Devletleri'nde muhasebe standartlarının oluşturulmasında kamu ve özel sektör düzenlemelerinin karışımı esasına dayalı bir sistem geçerlidir (Duman, 2007: 10). Muhasebe standartlarına ilişkin ana düzenleme 1929 finansal krizinden sonra krize tepki olarak çıkarılan "1933 Menkul Kıymetler Yasası" ve "1934 Menkul Kıymetler Borsası Yasası"nda yer almaktadır (Başpınar, 2004 :42-43). ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Securities Exchange Commission-SEC) 1933 yarasını uygulamak amacıyla kurulmuş olup, 1934 Yasası SEC'ye her iki yasa ile öngörülen finansal raporlamaya ilişkin düzenlemeleri belirleme yetkisi vermiştir (Özbarlas, 2009: 19). SEC, kuruluşundan itibaren "Muhasebe Serisi Bültenleri (Accounting Series Releases) " ve "Personel Muhasebe Bültenleri (Staff

Accounting Bulletins)" adı altında muhasebe konuları üzerinde dokümanlar çıkarmış olmakla birlikte, genel olarak muhasebe standartları belirlemedeki rolünü denetim ve gözetim fonksiyonuyla sınırlandırmış, muhasebe ve bağımsız denetim için kuralların belirlenmesinde özel sektör düzenleyici kuruluşlarının etkili olmasına izin vermiştir. Bu kuruluşlardan en önemlisi Amerikan Yetki Belgeli Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants - AICPA)'dür (Sanlı, 2002: 77).

ABD'de muhasebe standartları oluşturulmasına ilişkin gelişmeleri, düzenlemelerde etkili olan düzenleyici kuruluşlar açısından 3 döneme ayırmak mümkündür. Bunlar;

i) AICPA'nın etkin rol aldığı 1939-1959 AICPA Muhasebe Prosedürleri Komitesi (Committee on Accounting Procedure-CAP),

ii) 1959-1973 Muhasebe Prensipleri Kurulu (Accounting Principles Board-APB) ve

iii) 1973 yılında kurulan ve halen ABD'de muhasebe standartlarının oluşturulması fonksiyonunu yerine getiren FASB dönemleridir (Özbarlas, 2009:19).

FASB, 1973 yılında APB deneyiminde farkına varılan yetersizliklere çözüm getirme amacıyla kurulmuştur (Sanlı, 2002:77). Kurul misyonunu, mali muhasebe ve raporlama konusunda ulusal yatırımcılara, hisse senedi ihraç eden yatırımcılara ve finansal bilgileri kullanacaklara rehberlik yapacak ve eğitecek standartlar yayınlamak ve bu standartları geliştirmek olarak tanımlamaktadır (Çankaya, 2007:134). Tam zamanlı olarak çalışan 7 üyesi bulunan FASB'nin üyeleri eski işlerini bırakmak ve görevlerinden ayrılmak zorundadırlar. Başlangıçta 4 üye meslek mensuplarından ve 3 üye diğer çevrelerden seçilirken, bu yapı değiştirilmiş ve 7 üyenin muhasebe mesleği kökenli olup olmadıklarına bakılmaksızın atanması uygulaması benimsenmiştir. FASB üyeliğine atanma, bağımsız bir organizasyon olan Finansal Muhasebe Vakfı (Financial Accounting Foundation-FAF) tarafından yapılmaktadır. Üyeler beş yıllık bir süre için atanmakta olup, ikinci kez seçilmeleri mümkündür. Buna ek olarak FAF , FASB ile iş dünyası arasında iletişimin sağlanması ve danışma

merci olarak faaliyet göstermek üzere “Finansal Muhasebe Standartları Danışma Konseyi (Financial Accounting Standards Advisory Council -FASAC)” adında bir danışma kurulu da atamaktadır (Sanlı, 2002:77-78).

FASB, “Finansal Muhasebe Standartları Tebliğleri (Statements of Financial Accounting Standards-SFAS)” olarak adlandırılan muhasebe standartları ile standartların geliştirilmesinde kullanılan genel kavramları içeren “Kavram Açıklamaları (Statements of Concepts)” ve oluşturulan standartlara açıklık getirmeye, detaylandırmaya yönelik açıklamaları içeren “Yorumları (Interpretations)” yayımlamakta olup; faaliyetleri muhasebe firmalarının, diğer organizasyonların ve kişilerin gönüllü yardımları ile finanse edilmektedir (Üstündağ, 2000: 38). En sonuncusu Aralık 2002'de olmak üzere 148 adet FASB standardı yayınlanmıştır (Başpınar,2004: 43).

FASB standartları oluştururken iki konuya önem vermektedir. Birincisi, sadece kamuya değil, tüm ekonomik kitlenin ihtiyaçlarına cevap vermek, ikincisi ise doğrudan katılımcı süreç sistemi ile ilgili tüm çevrelere görüşlerini bildirmeleri için bol miktarda fırsat ve zaman sağlayarak, kamuoyu ile görüş birliği sağlamaya çalışmaktır. Değişen koşullara göre oluşan yeni ihtiyaçlara zamanında cevap verebilmek amacıyla, FASB 1984 yılında Gündeme Gelen Konular Çalışma Grubu (Emerging Issues Task Force-EITF) unvanlı bir birim oluşturmuştur. EITF, denetim firmaları, büyük şirketler, çeşitli muhasebe kurum ve enstitü temsilcilerinden oluşmaktadır. Temel görevi, muhasebe standartlarına ilişkin olarak, piyasanın kendi iç dinamikleriyle bir uygulama oluşturmasından önce, düzenleyici otoritenin ilgili konu hakkında düzenleme yapmasını sağlamaktadır (Duman,2007:11).

Yukarıda belirtilen temel dayanakları gerçekleştirebilmek için tipik bir FASB Finansal Muhasebe Standardı Bildirisinin evrimi aşağıdaki adımlardan oluşur (Başpınar, 2004: 43).

- i. Bir konu veya proje tanımlanıp kurulun gündemine alınır,
- ii. Söz konusu konu ile ilgili çeşitli sektörlerin uzmanlarından oluşa bir görev gücü oluşturulup sorunlar, yaklaşımlar ve alternatifler tanımlanır,

- iii. FASB'ın teknik kadrosu tarafından araştırma ve analizler yapılır,
- iv. Bir araştırma memorandumunu taslağı hazırlanır ve açıklanır,
- v. Genellikle memorandumun açıklanmasından 60 gün sonra bir kamuya duyurma ve görüş alma toplantısı düzenlenir,
- vi. Kurul kamuoyundan alınan tepkileri irdeler ve değerlendirir,
- vii. Kurul yaklaşımları mütalaa eder ve açıklanmak üzere bir "eleştiriye açık taslak metin" hazırlar,
- viii. Kamuoyunun yorumları için en az 30 günlük bir eleştiriye açık dönemden sonra kurul alınan tüm tepkileri değerlendirir,
- ix. Bir komite kamuoyundan gelen yorumlar ışığında açık taslak üzerinde çalışır ve gerekli düzeltmeleri yapar,
- x. Kurul tüm üyeleri ile toplanarak düzeltilmiş taslak metine son şeklini verir ve bir standart bildirisi olarak yayınlanması için oylama yapar.

2001 yılında Enron şirketinin iflasına kadar ABD'de, US GAAP kendi kendine yeten bir yapı şeklinde düşünülmekteydi. Ancak; Enron, Worldcom vb. şirketlerde ortaya çıkan muhasebe ve denetim skandallarının ardından bu düşünceye duyulan güven ciddi ölçüde sarsılmış ve US GAAP'lerin de UFRS'ler ile uyumlaştırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu gelişme ABD'nin kural bazlı US GAAP'den ilke bazlı UFRS'ye yönelmesine ve UFRS'nin küresel muhasebe standartları setine dönüşmesine önemli katkıda bulunmuştur. Bu doğrultuda İngiltere, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'den oluşan G4+1 grubu, kendi aralarında muhasebe standartlarının uyumlaştırılması çalışmalarına son verip, IASB tarafından yürütülmekte olan çalışmalara destek olma yönünde ortak karar almışlardır (Özbarlas, 2009: 20). Bu çalışmalar doğrultusunda 18 Eylül 2002 tarihinde FASB ile IASB arasında Norwalk anlaşması imzalanmıştır. Yapılan Norwalk Anlaşması'nda, hem iç piyasalarda, hem de sınır ötesi finansal raporlamada kullanılacak yüksek

kaliteli ve birbirleriyle uyumlu muhasebe standartlarının geliştirilmesi konusunda anlaşmaya varmışlardır(Kötüoğlu, 2008: 12).

Kural bazlı standartlar tüm uygulamaları kapsayarak, detaylı düzenlemeler içerirken; ilke bazlı standartlar, muhasebe işlemlerinin şeklini değil ekonomik özünü esas almaktadır. Bir başka ifade ile kural bazlı standartlarda, her bir finansal nitelikteki olay için bir kuralın olması söz konusu iken, ilke bazlı standartlarda her bir olaya dönük kural koymak yerine genel çerçeveyi çizmek ve uygulamacıların ülke ve piyasa koşullarına göre raporlama yapmasını sağlamak esastır (Sarıkaya, 2011:44).

İki kuruluş Norwalk anlaşmasıyla aşağıdaki konularda üzerinde çalışmaya başlamışlardır:

- i) Kısa ve uzun vadede US GAAP ve IAS/IFRS arasındaki farklılıkları giderilmek,
- ii) Gelecek çalışma programlarını eşgüdümlü hale getirmek,
- iii) Mevcut ortak projeleri devam ettirmek ve
- iv) Kurul organlarının çalışmalarının desteklenmesi konularına ağırlık vermek.

Avrupa Birliğinde; üye ülkelerin serbest ticaret yapabilecekleri tek bir pazar oluşturma amacı doğrultusunda, üye ülkelerin muhasebe uygulamalarının başlangıçtan itibaren uyumlaştırılması amaçlanmıştır. AB tarafından muhasebe standartlarının uyumlaştırılmasına ilişkin çalışmalar 1957 Roma Anlaşması hükümleri uyarınca üye ülkelerin şirketler kanunlarının uyumlaştırılması gereği çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (Çelik, 2008: 7).

Avrupa Birliği'nde muhasebe standartlarının uyumlaştırma çalışmaları direktifler vasıtası ile yürütülmüştür. Bu amaçla 1978 yılında, belli tipteki şirketlerin düzenleyecekleri mali tabloların biçimsel yapısına, kapsamına, değerlendirme ilkelerine ve denetimine ilişkin düzenlemeleri içeren Dördüncü Direktif, 1983 yılında

konsolide mali tablolarla ilgili hükümleri içeren Yedinci Direktif yayınlanmıştır (Duman, 2007:12).

Direktifler yayınlanmalarıyla birlikte, üye ülkelerde hukuki geçerlik kazanmamaktadır. Üye ülkeler direktifleri iki yıl içinde kendi ulusal mevzuatlarına aktarmakla sorumludurlar. Ülkelerin bu sorumluluklarını zamanında yerine getirmemeleri muhasebe standartlarının Avrupa Birliği düzeyinde uyumlaştırılması önünde önemli bir sorun olmuştur. Direktifler vasıtasıyla muhasebe standartlarında uyumlaşma sağlama çabaları başlangıçtan itibaren, direktiflerin teknik olarak eksiklikler taşıması, direktiflerin üye ülkeler tarafından ulusal mevzuatlarına zamanında yansıtılmaması, ülkeler arası farklılıkların devam etmesi, direktiflerde zamanında değişiklik yapılamaması ve güncelliğin sağlanamaması gibi sorunlar nedeniyle amacına ulaşamamıştır (Üstündağ, 2000: 50-51).

Genelde, sermaye piyasalarının uluslararasılaşması, çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin yaygınlaşması, bağımsız denetim faaliyetlerinin uluslararası boyut kazanması, ülkeler arasındaki ekonomik işbirliği ve birlik oluşturma girişimleri ile iç içedir. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerin dünya piyasalarına girme çabalarının artması, özellikle Avrupa'daki bankaların ve şirketlerin giderek büyüyen fon ihtiyaçlarını karşılayamamaları nedeniyle uluslararası para piyasalarına bağımlı hale gelmeleri, finansal raporlarda aynı dilin kullanılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. (Keegan, 1996: 43). AB, 1990'lı yılların başından itibaren, söz konusu sorunların önüne geçilebilmek için; mevcut direktiflerin gözden geçirilmesi, Avrupa çapında muhasebe standardı oluşturacak bir kurulun kurulması gibi hususları da içeren alternatif uyum stratejileri üzerinde çalışmıştır. (Çelik, 2008:8). 1990 yılında düzenlenen bir konferansta AB'de muhasebe uygulamalarının uyumu ele alınmış ve bu konuda çalışmalar yapmak üzere 22 üyeden oluşan "Muhasebe Danışma Kurulu" oluşturulmuştur (Zaif,2004:138). Son dönemde genel eğilim ise, muhasebe/finansal raporlama standartlarında sadece AB içinde değil, uluslararası boyutta uyumun sağlanması lehine olmuştur. Sonuç olarak, 14 Kasım 1995'de Avrupa Komisyonu muhasebe standartlarının uyumlaştırılmasında AB'nin yeni stratejisini benimseyerek Avrupa Konseyine ve Avrupa Parlamentosuna bildirmiştir. Buna göre, AB'nin yeni

stratejisi; uluslararası muhasebe standartlarının belirlenmesinde IASC / IOSCO girişimlerinin desteklenmesi ve AB muhasebe uygulamalarının IAS ile uyumlu hale getirilmesidir (Çelik, 2008: 8).

Haziran 2000’de Avrupa Komisyonu 2005 yılından itibaren hisse senetleri borsalar ve teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören şirketlerin (bankalar ve sigorta şirketleri dahil olmak üzere) konsolide mali tablolarını IAS ile uyumlu hazırlaması yönünde karar almıştır. Mart 2002’de Avrupa Parlamentosu söz konusu düzenlemeyi onaylamış ve Eylül 2002’de düzenlemeyi yayınlamıştır. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin tabi olacağı yeni düzenleme uyarınca, en geç 2005 yılına kadar bu kapsamdaki şirketler konsolide mali tablolarının düzenlenmesinde uluslararası muhasebe standartlarını uygulamakla yükümlü olup, üye ülkelere bu yükümlülüğün tüm şirketleri kapsayacak şekilde genişletilmesi de serbest bırakılmıştır (Çiftçi, Erserim, 2008: 244).

Bütün bu Avrupa Birliğindeki muhasebe uyumlaştırılması çalışmaları sonucunda 7000 şirket ve bunların bağlı ortaklıkları ile iştirakleri ve iş ortaklıkları IFRS uygulamasına geçmişlerdir (İbiş, Özkan, 2006: 74).

IFRS literatürüne bakıldığında; özetle; toplam 41 adet muhasebe standardı IAS/IFRS bulunmaktadır. Standartlara ilave olarak “Standart Yorumlama Komitesi” (Standard Interpretation Committee-SIC) tarafından, IFRS’lerin uygulanmasında karşılaşılan zorlukları gidermek ve onları daha açıklayıcı hale getirmek için bizdeki tebliğler benzeri toplam 33 adet çıkarılmış yorum bulunmaktadır.

1.4.2. Türkiye’de Muhasebe Standartlarına Yönelik Çalışma Yapan Kurumlar

Ülkemizde, muhasebenin ve muhasebe standartlarının gelişmesi devlet öncülüğünde gerçekleşmiş, ekonomik ve siyasal olarak ilişkilerimizin yoğun olduğu ülkeler örnek alınarak aktarılan yasalar ile bu ülkelerin uygulamalarının etkileri görülmüştür (Sürmen ve Dinç, 1996:233-234). Muhasebe uygulamalarında önceleri Fransız mevzuatı ve uygulamalarının, daha sonra 1926 yılında yürürlüğe giren 856 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun Alman Ticaret Kanunu’na dayanması nedeni ile

Alman muhasebe literatürünün etkisi görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri ile ticari ve siyasi ilişkilerin gelişmeye başladığı 1950’li yıllardan sonra da Amerikan sisteminden etkilenilmiştir. Daha sonra 1987 yılında AB’ye tam üyelik başvurusunda bulunulması ile AB düzenlemelerinin ve son olarak da küreselleşme hareketlerinin hızlanmasıyla hemen hemen tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Uluslararası Muhasebe Standartlarının etkisinde kalınmıştır (Akgül, Gökçen, Çakıcı, 2006: 3-4).

Türkiye’de muhasebe uygulamalarını genelde Türk Ticaret Kanunu ile Vergi Usul Kanunu’ndaki hükümlerin yönlendirdiğini, ancak bu konulardaki hükümlerin ihtiyaca cevap vermediği durumlarda, yasal statüye sahip olan bazı kuruluşların kendi yetki alanlarına giren işletmeler için, yönlendirici çalışmalar yaptığı gözlenmektedir (Başpınar, 2004: 46).

Son yıllarda uluslararası muhasebe standartlarına uyum sağlama amacıyla başta SPK, BDDK ve TMSK olmak üzere, birçok kurum tarafından düzenlemeler yapıldığı görülmektedir (Çiftçi, Erserim, 2008: 245-246). Muhasebe uygulamalarında, tüm şirketleri kapsayan bir standartlaşmanın sağlanamamış olması, aynı işletme için TTK’ya göre hazırlanan “ticari bilanço”, vergi kanunlarına göre hazırlanan “mali bilanço”, SPK düzenlemelerine uygun hazırlanan bilanço gibi birden fazla mali tablonun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sayar, 2002: 78). Anılan düzenleme çokluğunun; finansal raporlama gibi beklenen faydanın sağlanabilmesi için yeknesak bir uygulamanın hayati önem taşıdığı bir alanda; uygulama farklılıklarına neden olması yanında, kamu kaynaklarının kullanımı açısından da verimsizliğe yol açtığını söylemek mümkündür (Çelik, 2008: 11).

Bu ortamda, sözü edilen çoklu düzenlemelerin çözülebilmesi ve ülke genelinde tüm işletmelerce uygulanan tek bir muhasebe standartları setine ulaşılabilmesi açısından, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun kurulmuş olması ve faaliyetlerine başlamış olması önemli bir adım olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır (Çelik, 2008: 11).

Ayrıca Türkiye’de şirketlerin halka açılması, hisse senetlerinin dünya borsalarında işlem görmesi ve uluslararası ticari ilişkilerin önemli boyutlara

ulaşması, IAS'e uygun mali raporların kullanılmasını ön plana çıkartmıştır. Bu nedenle, ülkemizdeki muhasebe standartlarının IFRS ile uyumunun sağlanması kaçınılmaz hale gelmiştir. (İbiş, 2006: 32).

Ülkemizde muhasebe alanındaki küreselleşmeyle paralel olarak yapılan yasal düzenlemeleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Şenol, 2009: 1525-1526).

- i) 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu yürürlüğe girmiştir,
- ii) 1983 yılında Sermaye Piyasası Kurulu kurulmuştur,
- iii) 1983 yılında "Standart Mali Tablo ve Raporlar" Tebliği yayımlanmıştır,
- iv) 1984 yılında "Standart Genel Hesap Planı" Tebliği yayımlanmıştır,
- v) 1989 yılında 3568 sayılı Muhasebe Meslek Kanunu yürürlüğe girmiştir,
- vi) 1992 yılında Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve Hesap Planı yayınlanıp 1994 yılında yürürlüğe girmiştir,
- vii) 1994 yılında Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) kurulmuştur,
- viii) 1996 yılında TMUDESK Türkiye Muhasebe Standartlarını yayınlamaya başlamıştır. Bu standartlar 1997 yılında yürürlüğe girmiştir. Yetkilerini devrettiği 2002 yılına kadar 19 adet standart yayınlamıştır,
- ix) 1999 yılında Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuş, 2002 yılında ilk toplantısını yaparak faaliyete geçmiştir,
- x) Bankacılık Sektöründe IFRS ile uyumlu muhasebe standartları BDDK tarafından 2002 yılında yayınlanmıştır,
- xi) SPK tarafından IFRS ile uyumlu 33 adet Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları 2003 yılında yayınlanmıştır,

xii) 2005 yılından itibaren TMSK tarafından IFRS ile uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları resmi gazetede yayınlanmaya başlamıştır,

xiii) Türk Ticaret Kanunu tasarısı 2005 yılından itibaren kamuoyuna sunulmuştur,

xiv) 02.11.2011 tarihinde TMSK kapatılarak yerine Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kurulmuştur,

xv) Yeni Türk Ticaret Kanunu 14.02.2011 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanmış ve 13.11.2011 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir ve

xvi) Muhasebe Standartları ve Bağımsız Denetim Hükümleri 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de muhasebe uygulamalarını yönlendiren kuruluşlar şunlardır:

- i) İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu,
- ii) Tekdüzen Muhasebe Koordinasyonu Devamlı İhtisas Komisyonu,
- iii) Türkiye Bankalar Birliği (TBB),
- iv) Türk Standartları Enstitüsü Muhasebe Standartları Özel Daimi Komitesi,
- v) Sigorta Denetleme Kurulu,
- vi) Maliye Bakanlığı Muhasebe Standartları Komisyonu,
- vii) Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK),
- viii) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK),
- ix) Sermaye Piyasası Kurulu (SPK),
- x) Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) ve

xi) Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK).

Bu kuruluşlardan bazıları aşağıda incelenmiştir.

1.4.2.1. İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu

İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu 1968 yılında yayımlanan ve 1972 yılında uygulamaya koyduğu ve KİT'ler için zorunlu tuttuğu tekdüzen muhasebe çalışmasını yapmıştır (Akgül, Gökçen, Çakıcı, 2006: 4).

Yapılan bu çalışmada; Muhasebe Usullerinin Islahı ve Yeknesaklaştırılması, Muhasebenin Temel Kavramları ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri, Rapor Sistemi, Tekdüzen Genel Hesap Planı ve Açıklamaları, Mali İşler Muhasebe ve Kontrol Dairelerinin Organizasyonu ile Terimler ve Açıklamalar şeklinde olmak üzere 6 adet rapor yayımlanmıştır (Arıkan, 1996: 62).

Bu çalışma başlangıçta KİT'lerde zorunlu olduğu halde sonraları diğer işletmelerce de benimsenerek Türkiye'de muhasebe sisteminin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Böylece KİT'lerde muhasebe uyumlaştırılması için önemli bir adım atılmış ve düzenleme daha sonra yapılacak olan düzenlemelere ve özel sektör kuruluşlarına bir örnek oluşturmuştur (Sağlam, 2001: 46). Ancak bu düzenleme 22 yıl yürürlükte kalarak 31.12.1993 tarihine kadar uygulama alanı bulabilmiştir.

1.4.2.2. Muhasebe Standartları Komisyonu

1990 yılında çeşitli kesimlerin temsilcilerinin katılımcıları ile oluşturulan komisyonun temel amacı, ülkemizde standart karmaşasına son vererek tüm kesimleri bağlayıcı nitelikte tek elden yayınlanacak muhasebe standartlarını hazırlamaktır (Arıkan, 1996: 66). Anılan komisyon çalışmalarını tamamlamış ve bu çalışmaların sonucunda Maliye Bakanlığı'nca Vergi Usul Kanunu bünyesinde 26.12.1992 tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazetede yer alan 1 sıra nolu "Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği" yayınlanmıştır. Daha sonra değişiklik içeren 12 tebliğ daha yayınlanmıştır (Başpınar, 2004: 49).

Yayınlanan bu tebliğ ile aşağıdaki konularda düzenlemeler yapılmıştır;

- i) Muhasebenin temel kavramları,
- ii) Muhasebe politikalarının açıklanması,
- iii) Mali tablolar ilkeleri,
- iv) Mali tabloların düzenlenmesi, sunulması,
- v) Tekdüzen hesap planı ve işleyiştir.

1.4.2.3. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Sermaye Piyasası Kanunu, 28 Temmuz 1981 tarihinde 2499 sayılı Kanunla Milli Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiştir. SPK'nın maddelerinden bir kısmı 15 Ocak 1982'de Sermaye Piyasası Kurul üyelerinin atanmalarıyla yürürlüğe girmiştir. Bütün hükümleriyle yürürlüğe girme tarihi ise 1 Şubat 1982'dir (Arıkan, 1996: 63).

Yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan, idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici bir kamu kurumudur (<http://www.spk.gov.tr>; Erişim tarihi: 30.11.2011). Kurulun temel amaçları; sermaye piyasalarının işleyiş kurallarını belirlemek, piyasadan fon kullanan şirketlerin belli kurallara uygun olarak en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak, sermaye piyasasına yatırım yapan tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarını korumak, piyasaların adil ve etkin çalışmasını sağlamaktır (Duman, 2007: 19). Ayrıca kamunun aydınlatılması amacıyla, genel ve özel nitelikte kararlar almak; özellikle bilanço, kar zarar tablosu, yıllık raporlar, denetim raporları ve diğer tablolar hakkında standartlar tespit etmek ve bunları tebliğlerle duyurmaktır (Akgül, Gökçen, Çakıcı, 2006: 6)

SPK, sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören işletmeler için ayrı; bunlar dışında kalan SPK'ya tabi işletmeler için ise ayrı olmak üzere iki farklı muhasebe sistemi uygulamaktadır.

Kurul, sermaye piyasası araçları bir borsada işlem görenler dışında kalan SPK'ya tabi işletmeler için Seri XI, 1 Nolu ve Seri XI, 3 Nolu tebliğleri yayımlamıştır. Sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören işletmeler için ise 15.11.2003 tarihli Resmi gazetede yayımlanan ve 1.1.2005 tarihinden sonra sona eren ilk ara mali tablolardan geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe giren Seri: XI, No:25 sayılı “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”i yayımlamıştır (Başpınar, 2004: 49). Bu Tebliğ, bütün uluslararası muhasebe standartlarını kapsamakta, Tebliğde açıklanan standartlar bazı nüansların dışında adeta uluslararası muhasebe standartlarının çevirisi durumundadırlar. Söz konusu standartlar Ek 1’de gösterilmiştir. (Akgül, Gökçen, Çakıcı, 2006: 6-7-8).

1.4.2.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 4389 sayılı Bankalar Kanununun 3. maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca, söz konusu kanunun ve ilgili diğer mevzuatın, anılan kanundaki yetkiler çerçevesinde düzenlemeler de yapmak suretiyle uygulanmasını sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak, tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmek ve kanunla verilen diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak üzere 23.06.1999 tarihinde, kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip olarak kurulmuş olup, 31.08.2000 tarihinde faaliyete geçmiştir (Oksay, Acar, 2005: 71).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından bankaların; hesap ve kayıt düzeninde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, gerçekleşen işlemlerin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren mali tabloların zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ilişkin esas, usul ve ilkelerin belirlenmesi amacıyla, Haziran 2002’de “Muhasebe Uygulama Yönetmeliği” (İbiş, Özkan, 2006: 34) ve bu yönetmeliğe ilişkin 01.10.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 19 adet tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğ başlıkları Ek 2’de verilmiştir.

01.11.2006 tarihinde yayınlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’le, 2002 yılında yapılan düzenlemeler yürürlükten kaldırılmış ve bazı hususlar istisna olmak üzere, bankaların muhasebe işlemlerinde TMSK tarafından yayınlanan TMS’yi esas alacakları kabul edilmiştir (Çiftçi, 2007: 4).

1.4.2.5. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Bankacılık alanında muhasebeye yönelik ilk düzenleme, Türkiye Bankalar Birliği (TBB)’nin 1962 yılında, kredi talep edenlerin düzenleyecekleri tip bilanço ve gelir tablosu formatlarını yayınlamasıdır (Çiftçi, 2007: 3). Örneğin 1969 yılında yürürlüğe giren ve bankalardan kredi talep eden işletmelerin hazırlayacakları son üç yıla ait bilanço ve gelir tablosunun tiplerini belirleyerek Türkiye’de bu tip bilançoların kullanılmasına önderlik etmiştir (Başpınar, 2004: 47).

1986 yılında yine TBB tarafından hazırlanan bankalar için tekdüzen hesap planı uygulamaya konulmuştur (Çiftçi, 2007: 3).

1.4.2.6. Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK)

Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK), 09.02.1994 tarihinde TÜRMOB tarafından kurulmuştur.

TMUDESK’in amacı tüm ülkede faaliyette bulunan işletmelerin ve diğer kuruluşların finansal tablolarının düzenlenmesini esas almak ve muhasebe ilkelerinde tekdüzeni gerçekleştirmektir. Ayrıca meslek mensuplarının, finansal tabloların bağımsız denetiminde esas alacakları denetim standartlarını saptamak da TMUDESK’in görevleri arasındadır. Ulusal muhasebe standartlarının saptanmasında, uluslararası muhasebe standartları ile uyumlu olma ve Türk ekonomisinin ve işletmelerinin yapısını göz önünde bulundurma ilkeleri benimsenmiştir (Berberoğlu, 2002: 40).

TMUDESK’in muhasebe standartları ile ilgili amaçları şu şekilde ifade edilebilir (Başpınar, 2004: 50):

i) Finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulmasına temel alınacak muhasebe standartlarını geliştirmek ve yayınlamak ile bu standartların ülke genelinde kabulünü ve uygulanmasını sağlamak,

ii) Türkiye Muhasebe Standartlarının, Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu olmasını sağlamak,

iii) Türk ekonomisinin yapısı ile gereksinimlerini göz önünde bulundurmak,

iv) Finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulmasına ilişkin mevzuat ile muhasebe standartları ve yöntemlerinin harmonizasyonuna ilişkin çalışmalar yapmak ve

v) Ülke muhasebe uygulamalarında genel kabul görmüş muhasebe kavram ve terimlerinden, muhasebe standartlarının geliştirilmesinde yararlanmak.

Kurul 14.04.1996 tarihli toplantısında 11 adet standart taslağını “Türkiye Muhasebe Standardı” olarak kabulüne oy birliği ile karar vermiştir. Bu standartlar, 01.01.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Kurul 17.06.1999 tarihinde yaptığı toplantıda daha önceki dönemde hazırlanan muhasebe standart taslaklarını ele almıştır ve standartlardan birincisi TMS-1’in yerini almak üzere beş adet Türkiye muhasebe standardı oy birliği ile kabul edilmiştir. Standartlar 01.01.2000 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Daha sonraki çalışmalar sonucunda 2001 tarihinden itibaren yürürlüğe giren dört yeni standart ile TMSK tarafından yayınlanan 19 adet Türkiye Muhasebe Standardı vardır (Aydoğan, 2007: 83).

Yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartları Ek 3’te verilmiştir.

Sonuç olarak muhasebe uygulamaları, şeffaflık, kamuyu aydınlatma ve bağımsız denetim ile diğer denetimler açısından kaliteli ulusal muhasebe standartlarının önemi yadsınamaz. Bu nedenle, muhasebe mesleği ve finansal tablo kullanıcıları açısından Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun örgütlenmesi ve faaliyetleri önemli bir adımdır. TMSK’nın yaptığı çalışmalar, TMSK’nın yaptığı çalışmalara altyapı oluşturmuştur.

1.4.2.7. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK)

TMUDESK tarafından belirlenen standartların uygulanmasına ilişkin herhangi bir yasal yaptırım gücü bulunmaması, başka bir ifade ile hukuki düzenlemelerin yetersizliği, TMUDESK'in çalışmalarından beklenen amacın gerçekleşmemesine neden olmuştur. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için 18 Aralık 1999 tarih ve 487 sayılı kanunla, Sermaye Piyasası Kanunu'nda değişiklik yapılmış ve yapılan bu değişiklik ile Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur (Şensoy, 2008: 204).

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanunla eklenen Ek-1inci madde uyarınca kurulan ve idari ve mali özerkliği bulunan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu 07.03.2002 tarihinde faaliyete geçmiş olup, TMUDESK'in görevlerini bugüne kadar yapmış olduğu çalışmalarla birlikte devralmıştır (Başpınar, 2004: 51).

Kurul'un kuruluş gerekçesi, denetlenmiş finansal tabloların sunumunda; finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesini ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayımlamaktır (İbiş, Özkan, 2006: 74). Kurul faaliyetlerini Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan Muhasebe Standartları Kurulunun Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik çerçevesinde sürdürmektedir (Sarıkaya, 2011: 64).

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Yüksek Öğretim Kurulu ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinden birer, Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliğinden bir yeminli malî müşavir ve bir serbest muhasebeci malî müşavir olmak üzere 9 üyeden oluşmaktadır (Aydoğan, 2007: 84).

Kurulun başlıca görevleri şunlardır:

i) Muhasebe standartlarının oluşturulmasında esas alınmak üzere, Kavramsal Çerçeveyi belirlemek ve Türkiye Muhasebe Standardı Taslak Metinlerini hazırlayıp kamuoyunun görüşlerine açmak,

ii) Gerçek, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı finansal bilgi üretilmesini sağlayacak Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak,

iii) Muhasebe standartlarının gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesini teminen standartların güncelliğini sağlamak üzere gerekli çalışmaları yapmak,

iv) Finansal bilgilerin karşılaştırılabilirliğinin uluslararası alanda da sağlanmasını teminen, ulusal muhasebe standartlarının uluslararası kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve en iyi muhasebe uygulama örnekleri ile uyumunu gerçekleştirmek üzere gerekli çalışmaları yapmak,

v) Finansal tabloların ihtiyaçlara uygun bilgi sunmasını ve belirlenecek standartlarla ilgili olarak uygulamada karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin önlem alınabilmesini sağlamak üzere, standartların oluşturulması sürecinde muhasebe ilgi gruplarının görüşlerinin alınmasını sağlamak ve standartların oluşturulması sürecinde düzenli olarak kamuoyunu bilgilendirmek,

vi) Gerektiğinde uygulamaya açıklık kazandırmak üzere muhasebe standartlarının uygulanmasında tereddüt oluşan konularda Yorumlar yayımlamak ve

vii) Ulusal muhasebe standartlarının benimsenmesine ve standartların uygulanmasına ilişkin kamu bilincinin yerleştirilmesine yönelik olarak toplantı, konferans, sempozyum, kongre gibi faaliyetler düzenlemek ve gerekirse çeşitli yayınlar hazırlamak ve bastırmak.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ile yapılan lisans anlaşmaları çerçevesinde Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nca;

- i) Bir kavramsal çerçeve,
- ii) 41 adet muhasebe standardı ve
- iii) 24 adet yorumdan

oluşan uluslararası finansal raporlama setinin çevirisi yapılarak resmi gazetede yayımlanmıştır. Ayrıca, IFRS’lerde meydana gelen değişiklikler anında yansıtılmak suretiyle güncellemeler yapılmıştır (Güvemli, 2008: 230).

Kurul, 11.12.2002 tarihli basın açıklamasında kurulun küreselleşme sürecinde gelişmiş dünya ülkeleriyle aynı muhasebe standartlarını kullanma yönünde niyet belirtmiştir. Türkiye Muhasebe Standartlarının (TMS/IFRS) uluslararası alanda geçerlilik kazanması için Uluslararası Muhasebe Standartlarına aynen uyumu benimsemiştir. Bu doğrultuda, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı (International Accounting Standards Committee Foundation-IASCF) ile bir telif ve lisans anlaşması yapılarak, TMSK tarafından resmi bir Türkçe çevirisi yapılmış ve Resmi Gazete ‘de yayınlanmaya başlamıştır. TMSK tarafından yayımlanan ve halen yürürlükte olan 1 adet Kavramsal Çerçeve, 29 adet TMS ve 12 adet TFRS olmak üzere toplam 41 adet muhasebe standardı ile 24 adet yorum bulunmaktadır. Standartlar ve yorumları resmi gazetede yayınlanma tarihi ve resmi gazete sayısı ile birlikte Ek 4-5-6’da verilmiştir.

Finansal muhasebe ve raporlamanın nasıl ve ne şekilde yapılması gerektiği konusunda yol gösterici bir kavramsal çerçeveye gereksinim vardır. Kavramsal çerçeve birbirleriyle ilişkili amaçların ve esasların bir bütünüdür. Amaçlar finansal raporlamanın hedeflerini belirlerken esaslar da bu amaçların yerine getirilmesi ile ilgili kavramları belirler. Bu kavramlar, muhasebeleştirilmesi gereken işlem, olay ve koşulların seçimine, onların nasıl kayda alınması ve ölçülmesi gerektiğine ve nasıl özetlenmesi ve raporlanması gerektiğine yönelik yol göstericileri belirler. Kavramsal çerçeve, işletme dışı bilgi kullanıcıları için hazırlanan finansal tabloların hazırlanması ve sunulmasını şekillendiren kavramları, usul ve esasları belirlemektedirler (Sağlam, Şengel, Öztürk, 2007:4-5).

Kavramsal Çerçevenin amacı (TMSK, 2011:4-5):

i) Kurul'a yeni Standartları geliştirmede ve mevcut Standartları gözden geçirmede yardımcı olmak,

ii) Standartların izin verdiği alternatif muhasebe yöntemlerinin azaltılmasına yönelik bir temel oluşturmak suretiyle Kurul'a finansal tabloların sunumuna ilişkin kuralların, muhasebe standartlarının ve uygulama usullerinin uyumlaştırılması konusunda yardımcı olmak,

iii) Kendi görev alanları dahilinde muhasebe kural ve uygulamalarını belirleyebilen otoritelere yardımcı olmak,

iv) Finansal tablolarını Standartlara göre hazırlayanlara, Standartların uygulanmasında ve henüz herhangi bir Standartların kapsamına girmeyen konularda yardımcı olmak,

v) Bağımsız denetçilere, finansal tabloların Standartlara uygun olup olmadığı konusundaki görüşlerini belirlemelerinde yardımcı olmak,

vi) Finansal tablo kullanıcılarına, Standartlara uygun olarak hazırlanmış olan finansal tablolarda yer alan bilgileri yorumlamalarında yardımcı olmak ve

vii) Kurul'un çalışmaları konusuna ilgi duyanlara Standartları belirlemedeki yaklaşımı konusunda bilgi sağlamaktır.

Kavramsal çerçeve bir muhasebe standardı değildir. Dolayısıyla herhangi bir ölçüm veya kamuyu aydınlatma konusunda standart belirlememektedir. Kavramsal Çerçevede Türkiye Muhasebe Standartlarının herhangi birinin yerini alacak hiçbir husus yer almamaktadır. Uygulamada, Türkiye Muhasebe Standartları ile Yorumlarında hüküm bulunmayan hallerde Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Yorumlarına uyulur. Kavramsal Çerçeve ile Türkiye Muhasebe Standartlarından biri arasında uyumsuzluk söz konusu olduğunda Türkiye Muhasebe Standardı Kavramsal Çerçeveden önce gelir (Gençoğlu, 2007:21).

Kavramsal Çerçeve aşağıda belirtilen konuları düzenler (TMSK, 2011: 5):

- (a) Finansal raporlamanın amacı,
- (b) Faydalı finansal bilginin niteliksel özellikleri,
- (c) Finansal tabloları oluşturan unsurların tanım, tahakkuk ve ölçümleme esasları ve
- (d) Sermaye ve sermayenin devamlılığı (korunması) kavramları.

Kavramsal çerçeve konsolide finansal tabloları da içermek üzere genel amaçlar için hazırlanan finansal tabloları dikkate almaktadır. Özel amaçlı finansal tablolar Kavramsal Çerçevenin kapsamı dışındadır. Bununla birlikte özel amaçlı finansal tabloların hazırlanmasındaki şartların elvermesi halinde de Kavramsal Çerçeve esas alınabilir (Örten, Kaval, Karapınar,2007:2).

1.4.2.8. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK)

660 Sayılı KHK'nin konusu TBMM'ye 2008 yılında yasa teklifi olarak gönderilmiştir. Yasa teklifi TBMM'de görüşülmemiş, konu Bakanlar Kurulu tarafından KHK olarak ele alınmıştır..

02.11.2011 tarihli ve 28103 sayılı resmi gazetede yayımlanan 660 Sayılı KHK ile TMSK kapatılarak yerine Maliye Bakanlığına bağlı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kurulmuştur. Kurul 6.4.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu'na 26.9.2011 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Bu KHK ile TMSK'nın tüm varlık ve borçlarıyla yazılı ve elektronik ortamdaki her türlü kayıtları Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'na devredilmiş sayılacaktır.

Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı

(<http://www.vergidegundem.com/tr> Erişim tarihi 22.01.2012);

- i) Uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak,
- ii) Bağımsız denetimde uygulama birliğini, gerekli güveni ve kaliteyi sağlamak,
- iii) Denetim standartlarını belirlemek,
- iv) Bağımsız denetçi ve bağımsız denetim kuruluşlarını yetkilendirmek ve bunların faaliyetlerini denetlemek ve
- v) Bağımsız denetim alanında kamu gözetimi yapmak yetkisini haiz Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun kuruluş, teşkilat, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu 9 kişiden oluşmaktadır. 4'ü direkt 3'ü dolaylı olarak 7 üye Bakanlıklar tarafından, 2 üyede meslek kuruluşları tarafından önerilmekte Bakanlar kurulu tarafından atanmaktadır. Üyelerin dağılımı şu şekildedir (<http://ismmmd.org.tr> Erişim tarihi 22.01.2012):

- i) Maliye Bakanlığının 4 önerisinden 2 üye,
- ii) Gümrük ve Ticaret Bakanlığının 4 önerisinden 2 üye,
- iii) Sermaye Piyasası Kurulunun bağlı olduğu Bakanlığın 2 önerisinden 1 üye,
- iv) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun bağlı olduğu Bakanlığın 2 önerisinden 1 üye,
- v) Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlığın 2 önerisinden 1 üye,
- vi) Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği'nin 2 önerisinden 1 üye ve
- vii) Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin 2 önerisinden 1 üye.

Kurulun görev ve yetkileri şu şekilde açıklanmıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr> ; Erişim tarihi: 03.12.2011):

i) Tabi oldukları kanunlar gereği defter tutmakla yükümlü olanlara ait finansal tabloların; ihtiyaca uygunluğunu, şeffaflığını, güvenilirliğini, anlaşılabilirliğini, karşılaştırılabilirliğini ve tutarlılığını sağlamak amacıyla, uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak,

ii) Türkiye Muhasebe Standartlarının uygulamasına yönelik ikincil düzenlemeleri yapmak ve gerekli kararları almak, bu konuda kendi alanları itibarıyla düzenleme yetkisi bulunan kurum ve kuruluşların yapacakları düzenlemeler hakkında onay vermek,

iii) Finansal tabloların; işletmelerin finansal durumunu, performansını ve nakit akışlarını Türkiye Muhasebe Standartları doğrultusunda gerçeğe uygun olarak sunumunu, kullanıcıların ihtiyaçlarına uygunluğunu, güvenilirliğini, şeffaflığını, karşılaştırılabilirliğini ve anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla, kamu yararını da gözetmek suretiyle, bilgi sistemleri denetimi dahil, uluslararası standartlarla uyumlu ulusal denetim standartlarını oluşturmak ve yayımlamak,

iv) Bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşlarının kuruluş şartlarını ve çalışma esaslarını belirlemek, bu şartları taşıyan kuruluşları ve bağımsız denetim yapacak meslek mensuplarını yetkilendirerek listeler halinde ilan etmek ve bunları oluşturacağı resmi sicile kaydederek Kurumun internet sitesinde kamuoyunun erişimine sürekli olarak açık tutmak,

v) Bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetleri ile denetim çalışmalarının, Kurumca yayımlanan standart ve düzenlemelere uyumunu gözetlemek ve denetlemek,

vi) İnceleme ve denetimler sonucunda aykırılıkları saptanan bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyet izinlerini askıya almak veya iptal etmek,

vii) Bağımsız denetim yapacak meslek mensuplarına yönelik sınav, yetkilendirme ve tescil yapmak, disiplin ve soruşturma işlemlerini yürütmek, sürekli eğitim standartları ile mesleki etik kurallarını belirlemek, bunlara yönelik olarak kalite güvence sistemini oluşturmak ve bu alanlardaki eksikliklerin düzeltilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak,

viii) Yabancı ülkelerin Kurulun görev alanıyla ilgili konularda yetkili birimleri ile işbirliği yapmak, mütekabiliyet esasına göre Türkiye’de bağımsız denetim yapmasına yetki verilen yabancı ülke denetim kuruluşları ve denetçilerini listeler halinde ilan etmek ve bunları oluşturacağı resmi sicile kaydederek Kurumun internet sitesinde kamuoyunun erişimine sürekli olarak açık tutmak,

ix) Denetimin bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanmasına, denetime olan güven ile denetimin kalitesinin artırılmasına yönelik düzenlemeler yapmak ve gerekli tedbirleri almak,

x) Düzenlemek ve denetlemekle görevli olduğu alanla ilgili ikincil düzenlemeleri yapmak ve bu konularda gerekli kararları almak,

xi) Görev alanıyla ilgili uluslararası uygulama ve gelişmeleri izlemek, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu ve Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu ile muhasebe ve denetim alanında çalışmalar yapan diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, lisans ve telif anlaşmaları akdetmek ve gerektiğinde bu kuruluşlara üye olmak,

xii) Muhasebe standartları ve denetim standartlarının benimsenmesi ve uygulanması ile görev alanıyla ilgili konularda kamu bilincinin yerleştirilmesine yönelik olarak toplantı, konferans ve benzeri etkinlikler ile gerekli yayınlarda bulunmak,

xiii) Kurumun ana stratejisini, performans ölçütlerini, amaç ve hedeflerini, hizmet kalite standartlarını belirlemek, insan kaynakları ve çalışma politikalarını oluşturmak, Kurumun hizmet birimleri ve bunların görevleri hakkında öneride bulunmak,

xiv) Kurumun ana stratejisi ile amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanan bütçesini görüşmek ve karara bağlamak,

xv) Kurumun performansını ve mali durumunu gösteren raporları onaylamak,

xvi) Taşınmaz alımı, satımı ve kiralanması konularındaki önerileri görüşüp karara bağlamak,

xvii) Başkanın önerisi üzerine, Başkan Yardımcıları ve Daire Başkanlarını atamak,

xviii) Çalışma ve danışma komisyonlarının üyelerini belirlemek ve

xix) Mevzuatla verilen diğer benzeri görevleri yapmak.

Ayrıca KHK'nin geçici 1. Maddesi gereği, Kurum tarafından yayımlanacak olan standart ve düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar, bu hususlara ilişkin düzenlemelerin uygulanmasına devam edilecektir.

26.09.2011 tarihinde TMSK'nın kapatılmasıyla göreve gelen Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu 4 adet TFRS yayımlamıştır. Bunlar Ek 5'de yer alan TFRS 10, 11, 12 ve 13 nolu standartlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBEDE DEĞERLEME KAVRAMI VE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

2.1. MUHASEBEDE DEĞERLEME KAVRAMI VE ÖNEMİ

Ölçme (measurement) ve değerlendirme (valuation) kavramları anlam olarak birbirinden farklı olmasına rağmen muhasebe literatüründe bu kavramlar birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu çalışmada da değerlendirme ve ölçme kavramları birbirinin yerine kullanılmıştır. Konuya geçmeden önce bu iki kavram arasında ayırım yapmak yararlı olacaktır.

En geniş anlamda ölçme; nesne ve olaylara kurallara uygun olarak sayıların tayin edilmesidir. Soyut bir ifadeyle ölçme; en, boy, hacim, süre, ağırlık, miktar... gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmektir. Muhasebede ise ölçme, bir işletmenin geçmişteki, şimdiki veya gelecekteki ekonomik faaliyetlerine, geçmişteki veya şimdiki gözlemlere dayanılarak ve kurallara uygun olarak sayıların tayin edilmesidir (Akdoğan, Aydın, 1987:386-387). Muhasebede değerlendirme ise, işletme faaliyetlerine, aktif ve pasiflere anlamsal parasal miktarların tayin edilmesi süreci, başka bir ifadeyle, işletme olaylarına, aktif ve pasiflere parasal bir değer tayin edilmesi işlemidir (Akdoğan, Aydın, 1987: 388).

Finansal tablolarda yer alan bilgilerin finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyacını karşılaması doğrudan değerlendirme süreci ile ilişkilidir. Bu nedenle değer, değerlendirme ve değerlendirme ölçüsü kavramlarının açıklanması yararlı olacaktır.

Son yıllarda değer ve değer yaratımına verilen önem büyük ölçüde artmakla birlikte, değer nasıl tanımlanması gerektiği konusunda önemli ve çözülmemiş sorun hala devam etmektedir (Blois, 2004: 250). Ticaret ve pazarlama anlamına gelen Latince kökenli “Valere” kelimesinden türetilmiş olan (Özsözgün, 2008: 110)

ve sözlükteki karşılığı “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü veya bir şeyin değdiği karşılık, kıymet (TDK, 2011) olarak açıklanan değer kavramını, geniş anlamda herhangi bir şeyin fayda veya arzu edilme derecesinin göstergesi şeklinde tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla, bir şeyin değerini belirlerken, öncelikle o şeyin fayda veya arzu edilme derecesini tespit etmek gerekmektedir (Andriessen, 2005: 3). Bir şeyin fayda veya arzu edilme derecesinin kişiden kişiye farklılık göstermesi, o şeyin değerinin kişiden kişiye fark etmesi sonucunu doğurur. (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 93). Herhangi bir varlık veya borcun değeri “kimin için değer?” ve “hangi amaçla değer?” gibi sorularının yanıtına bağlıdır (Akdoğan, Aydın, 1987: 388). Varlık veya yükümlükler farklı kişi ve kurumlar için farklı değerleri ifade edebilir. (Granof, Bell, Neumann, 1993:169). Bu anlamda, bir varlığın değeri ile o varlığın meydana getirilmesi için katlanılan fedakârlıklardan ziyade, o varlığı arzulayan kişi ve işletme arasında doğrudan bir ilişki vardır (Kam, 1990: 141). Bu nedenle değer özünde subjektiflik barındıran bir kavramdır ve daima pozitif olmayıp negatif de olabilir (Falls, Haas, Tighe, 2004: 5).

Değer, bir varlığın değişimi sırasında ortaya çıkan para cinsinden tutarı veya yükümlülüğün ifası amacıyla katlanılan bedeli ifade eder. Bu anlamda bir varlık veya yükümlülüğün değişim zamanlarına ve değişim ortamlarına göre farklı değerlerinden bahsetmek mümkündür. Örneğin 100 birim A varlığının dönem başındaki değeri 1.000 YTL iken, değişik faktörlerin etkisiyle dönem sonunda 1.500 YTL’ye çıkabilir veya 800 YTL’ye düşebilir (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 95).

Günümüzde değer kavramında olduğu gibi tüm disiplinlerin üzerinde anlaşıldığı ortak bir değerlendirme tanımı da bulunmamaktadır. Bunun temel nedeni, değer kavramı gibi değerlendirme kavramının da özünde subjektiflik içeriyor olmasıdır. Değerleme kavramının özünde subjektiflik içermesi, bu konuyu muhasebenin önemli ve karmaşık konularından biri haline getirmiştir (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 95). Değerleme ile ilgili olarak yapılan tanımlardan bazıları şöyledir:

Sözlük anlamı ile değerlendirme; finansal tablo unsurlarının, finansal tablolarda izlenecek tutarlarının belirlenmesi işlemidir(UMS Çerçeve Mad: 99). Finansal tablo unsurlarının muhasebenin temel kavramları gereği ulusal para birimi cinsinden ifade

edilmeleri gerekmektedir. Bu anlamda değerleme; envanter sonucu, miktarları belirlenen işletmeye ilişkin varlık, hak ve borçların değerlerinin ulusal para birimi cinsinden ifade edilmesi süreci şeklinde tanımlanabilir (Akdoğan, Aydın, 1987: 388).

Değerleme “işletmelerin varlık, kaynak, gelir ve giderlerine parasal bir değer tayin edilmesi olayıdır” (Özkan, 1995: 7). Değerleme “piyasa fiyatının tahmin edilmesi işlemidir” (French, 2006, 176). Değerleme “vergi matrahının hesaplanması ile ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti” (Vergi Usul Kanunu, mad. 258). Değerleme “değer takdirinin sürecidir” (SPK Tebliği Seri: VIII, No: 45). Değerleme belli bir süreci içeren hareketli işlemlerin bütünüdür. Değerleme, değer belirlenmesi amacıyla yapılacak hesaplamaları, hesaplamada kullanılacak değer ve değer ölçülerinin belirlenmesi ve bunların uygulanıp finansal tablolara taşınması işlemlerini içerir (Başagaç, 2006: 19).

Muhasebe bilimi açısından değer kavramını “herhangi bir varlık veya yükümlülüğün belli bir tarihteki para karşılığı” şeklinde tanımlamak mümkündür (Ataman, 1994: 17). Bir varlık veya yükümlülüğün belli bir tarihteki değerini tespit etmek amacıyla değişik ölçüler kullanılır. Varlık veya yükümlülüğün para tutarı karşılığının belirlenmesi işlemi değerlendirme (değer biçme) işlemi olarak ifade edilirken, varlık veya yükümlülüğün para karşılığı tutarının belirlenmesinde kullanılan fiyat, değer ölçüsü olarak ifade edilmektedir (Tokay, Deran, 2008: 20).

Özet olarak, bir varlık veya yükümlülüğün para karşılığı tutarı “değer”, bu tutarın belirlenmesinde esas alınan fiyat “değer ölçüsü”, varlık veya yükümlülüğün değerini belirleme işleminin bütünü ise “değerleme” işlemi olarak ifade edilmektedir (Tokay, Deran, 2008: 20).

Muhasebe, kaydetme, sınıflandırma, özetleme ve raporlama fonksiyonlarının yerine getirildiği bir süreç olduğu kadar değerlendirme işlemlerinin de önemli yer tuttuğu bir süreçtir. Değerleme işlemleri, muhasebenin en önemli ve karmaşık konularından biridir (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 93).

İşletme sahip ve yöneticileri dahil, işletme ile ilgili kişi ve kuruluşların tümünün işletme ile ilgili bilgileri finansal tablolardan sağladıkları düşünüldüğünde,

muhasebedeki değerleme sürecinin önemli olduğu görölr. Değerleme işleminin bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin tümünü dolaylı veya doğrudan etkilemesi, değerleme işlemini tüm ilgili kişiler açısından önemli kılmaktadır (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 95).

Değerleme işleminin önemi, değerlemeden beklenen fonksiyonların yerine getirilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü değerleme fonksiyonları, işletmenin sürekliliğini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Değerleme fonksiyonlarından beklenen faydanın sağlanabilmesi, seçilen değerleme ölçülerinin doğruluğu kadar, dönemler arası tutarlılığına da bağlıdır (Tokay, Deran, 2008: 23).

2.2. DEğERLEMENİN AMACI VE DEğERLEME İŞLEMİ

Bilindiği üzere varlıklar ve borçlar ortaya çıktıkları tarihteki maliyet değerleri ile kaydedilirler. Ancak, varlıklar ve borçlar işletmede kullanıldıkları sürece çeşitli nedenlerden dolayı değerleri değişmiş olabilir. Bu nedenle, varlık ve borçların ilk kayıtlama tarihindeki değerlerine bağlı kalınarak hazırlanan finansal tablolarda varlık ve borçlar düzenleme tarihindeki değerleri ile sunulmamış olacaktır. Finansal raporlama açısından değerlemenin amacı, varlık ve borçların finansal tablolarda yer alacak parasal tutarlarının tespit edilmesidir. (Akdoğan, Aydın, 1987: 389)

Değerlemenin bir diğer amacı ise, dönem kârının ölçümüdür. İşletmelerde kârın ölçümü değerleme süreci üzerine kuruludur. Değerleme esasları işletmelerin faaliyet sonuçlarını ve finansal görünümünü etkileyen önemli bir unsurdur (Akdoğan, 2004: 30). Muhasebe açısından, her bilanço döneminde değerleme yapmak finansal yapının ve dönemin sonuçlarının görülebilmesi için bir zorunluluktur.

Finansal raporlama açısından değerleme ölkeler, ekonomik sektörler ve işletmeler arasında ve şahıs işletmelerinde sermaye dağıtımının belirlenmesine yardımcı olur. Ayrıca, finansal raporlama açısından değerleme bir işletmenin başarılı ya da başarısız olarak nitelendirilip nitelendirilmemesinin, işletme çalışanlarının ikramiye hak edip etmediklerinin, çalışanların işlerini devam ettirip ettiremeyeceklerinin, yatırımcıların ne kadar kâr payı alacağıının ve ne kadar

kurumlar vergisi ödeneceğinin belirleyicisi olabilir (ICAEW, 2006: 6). Bu nedenle, harici finansal raporlama açısından değerlendirme genellikle kamu yararına olduğu düşünülen ve kamu politikası kaygılarını meşrulaştıran çok sayıda amaca hizmet eder. Ayrıca, kurallara bağlanmış harici finansal raporlama açısından değerlendirme vergi sisteminde adillik ve etkinliğe, etkin sermaye dağıtımına, işletme yöneticilerinin gözetim ve denetimi dahil işletme sahipliğinin etkin kullanımına ve sahtekârlığın önlenmesine katkıda bulunabilir (Uluslan, 2007: 528).

Varlıkların işletmelere sermaye olarak konulmasında, işletme birleşmeleri, bütün olarak işletme alımı ve satımı ile hisse alımı gibi işlemlerde de değerlendirme yapılması gerekir. Bu gibi durumlarda sadece belli varlıklar değil, bir bütün olarak işletmenin değeri önem kazanır ve işletmenin değerinin tespiti amacıyla değerlendirme yapılması gerekir (Uluslan, 2007: 529). Bunların yanında, sermaye piyasasının önemli aktörlerinden biri olan gayrimenkul yatırım ortaklıkları, varlık alım satımı ve kiralama işlemleri sırasında değerlendirme yaptıkları gibi, tüm gayrimenkullerini yılda en az bir defa değerlemeye tabi tutmak ve portföy değer tablolarını bu değerlendirme sonuçlarına göre düzenlemek durumundadırlar (SPK, 2006). Bu açıklamalardan da görüleceği gibi değerlemenin konusu çok geniş olup finansal raporlama açısından değerlemenin konusunu işletmeye ait varlık ve yükümlülükler oluşturmaktadır (Uluslan, 2007; 529). Öz kaynak unsurlarının değerlemesi de bu sürece aittir.

Değerleme işlemi; değer ifade edildiği ölçü birimi ve değerlendirme esasları olmak üzere iki farklı noktayı içermektedir (Salvary, 1997: 92).

2.2.1. Değerleme Ölçü Birimi

Değerleme işleminde kullanılacak olan ölçü birimi işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını etkileyen önemli bir konudur. Bu nedenle değerlemede hangi ölçü biriminin kullanılacağı konusu önem taşımaktadır.

Bilindiği gibi değerlendirme işleminde ölçü birimi olarak, muhasebenin temel kavramlarından Parayla Ölçme Kavramı gereği “ulusal para” kullanılmaktadır (Şenel vd., 2011: 54). Paranın ölçü birimi olarak önemi, mal ve hizmetleri satın alma gücünden ileri gelmektedir. Ancak enflasyon dönemlerinde paranın satın alma

gücünde meydana gelen değişiklikler paranın iyi bir ölçü birimi olma niteliğine gölge düşürmektedir (Akdoğan, Aydın, 1987: 388). Oysa genel fiyat düzeyinde değişiklik olduğu zamanlarda paranın satın alma gücündeki değişiklikleri dikkate alan ölçü biriminin ortak ölçü birimi olarak esas alınması ve finansal tablo kalemlerinin bu ölçü birimine göre ifade edilmesi daha doğru bir yaklaşım olmaktadır (Uluslan, 2007: 530).

Geleneksel olarak muhasebe sürecinde varlık ve yükümlülüklerin işlem tarihindeki piyasa değerleri esas alınmaktadır. Ancak, işlem tarihinde gerçeği yansıtan piyasa değeri, işlem tarihinden sonra değiştiği halde muhasebe kayıtlarında aynı kalmaktadır. Bir başka ifadeyle, işlem tarihinde gerçeği yansıtan piyasa değeri, işlem tarihinden sonra, değişen piyasa koşulları nedeniyle, gerçeği yansıtamaz hale gelmekte “geçmişte kalmış” yani varlıkların işletmeye girdikleri tarihteki katlanılmış, onlara yüklenilmiş olan maliyet olarak tanımlanabilen “tarihi maliyet” halini almaktadır. Bu nedenle belirli bir tarih itibarıyla hazırlanan finansal tablolar işletmenin varlık ve yükümlülüklerini “gerçeğe uygun” değerleri ile gösterememektedir (Şenel vd., 2011: 55).

Bir varlık veya yükümlülük için işlem tarihinden sonra söz konusu olabilecek değerler arasında, içinde bulunulan durumla artık ekonomik bir ilgisi kalmamış olan tek değer, tarihsel maliyet değeridir. Bu nedenle, varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde özellikle son zamanlarda piyasa fiyatına dayanan cari değer kullanılması önerilmektedir (Şensoy, 2003: 22). Piyasa fiyatı esasına dayanan cari değer uygulaması, finansal tablo kalemlerinin tarihi maliyet yerine, cari değerle gösterilme düşüncesinden ortaya çıkmıştır.

2.2.2. Değerleme Esasları

Değerleme esasları ve buna ilişkin ölçüler, işletmenin faaliyet sonuçlarına ve finansal görünümüne doğrudan etki etmesi nedeniyle, muhasebe açısından ayrı bir öneme sahiptirler. Aynı iktisadi değerlerin, farklı değerlendirme ölçüleri ile değerlemeye tabi tutulmaları sonucu, farklı bilanço ve gelir tablosu sonuçlarına ulaşılabilir (Akdoğan, 2004: 30). Varlık ve borçlara uygulanan değerlendirme esasları varlık ve borçların özelliklerine göre farklılık gösterir. Bununla birlikte, farklı amaçlar için

aynı cins varlıkların değerlemesinde farklı değerlendirme esaslarının kullanılması da mümkündür (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 96).

TMSK Kavramsal Çerçevesi paragraf 101’de belirttiği gibi işletmelerce en çok kullanılan değerlendirme esası “tarihi maliyet esasıdır”. Bir başka ifadeyle, finansal raporlamada kullanılan değerlendirme esası, esas itibarıyla tarihi maliyettir (Uluslan, 2007: 529). Ancak varlıkların satın alındıktan sonra ortaya çıkacak değerle ekonomik bir ilgisi kalmadığı nedeni ile eleştirilen tarihi maliyet yerine “cari maliyet” kullanılması öne sürülmüştür. Ancak, cari maliyet, varlıkların değerleri ile ilgili olmasına rağmen güvenilir olmaması nedeni ile eleştirilmiştir. Cari maliyetin aksine tarihi maliyet, belgelere dayanmaktadır ve bu nedenle güvenilirdir (Özel, 2009: 30)

Bununla beraber, son dönemde yayınlanan standartların büyük bölümü, varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleriyle ölçülmesini ve raporlanmasını öngörmektedir (Demir, Bahadır, 2007: 70). Daha geleneksel ve eski bir muhasebe ilkesi olan “tutuculuk” ve “ihtiyatlılık” kavramı açısından gerçeğe uygun değer yaklaşımı tutuculuğun karşıtı bir kavramdır. Tutuculuk kavramı gerçekleşmemiş zararların ve değer kayıplarının tanınmasını fakat gerçekleşmemiş kazançların tanınmamasını öngörürken, gerçeğe uygun değer açıklama kaygısı taşıdığı zaman ise, muhtemel gerçekleşmemiş kazançların da tanınması gerekmektedir (Şensoy, 2003: 23)

Geleneksel olarak varlık ve borçlar ya tarihi maliyet esasına göre ya da tarihi maliyet ve cari değer değerlendirme esaslarının birlikte kullanıldığı karma değerlendirme esasına göre finansal tablolarda sunulmaktadır. Günümüzde birçok ülkede karma değerlendirme esası kullanılmaktadır. TMSK Kavramsal Çerçevesi paragraf 101’de belirtildiği gibi işletmelerin tarihi maliyet esasını diğer değerlendirme (cari değere dayalı) esasları ile birlikte kullanmaları gerekmektedir. Buradan çıkan sonuç, TMS ve TFRS’lerde karma değerlendirme esasının kabul edildiğidir (Uluslan, 2007; 529).

Değerleme (ölçüm) esasları Kavramsal Çerçeve’de; Tarihi Maliyet, Cari Maliyet (Yerine Koyma Maliyeti), Net Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri) ve

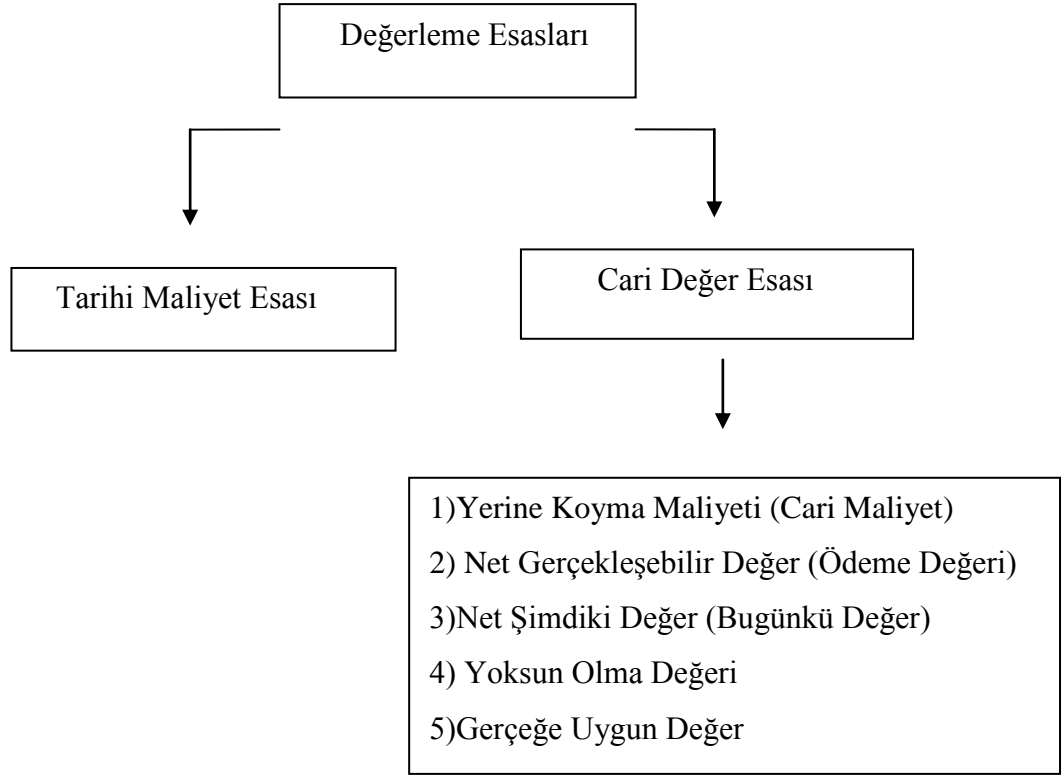
Bugünkü Değer (Net şimdiki Değer) olmak üzere dört ana başlık altında verilmiştir (Kavramsal Çerçeve, 2005 Paragraf: 100).

Kavramsal Çerçeve 'de yer alan Tarihi Maliyet “Tarihi Maliyet Esası” diğerleri ise “Cari Değer Esası” altında yer alan değerlendirme esaslarıdır (Şenel vd., 2011: 55).

Cari Değer Esası; Kavramsal Çerçeve 'de yer alan Cari Maliyet (Yerine Koyma Maliyeti), Net Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri) ve Bugünkü Değer (Net Şimdiki Değer)'in yanı sıra Yoksun Olma Değeri ve Gerçeğe Uygun Değeri 'de kapsar. Aşağıda detaylı bir biçimde anlatıldığı gibi Yoksun Olma Değeri, genellikle Cari Maliyet (Yerine Koyma Maliyeti) olmakla birlikte Net Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri) veya Bugünkü Değer (Net Şimdiki Değer)'de olabilmektedir. Gerçeğe Uygun Değer ise, Cari Değer Esasında yer alan tüm kavramları içine alabilen çerçeve niteliğinde bir kavramdır.

Bir başka ifade ile Cari Değer Esası'nda yer alan değerlendirme esasları; Yerine Koyma Maliyeti, Net Gerçekleşebilir Değer, Net Şimdiki Değer, Yoksun Olma Değeri ve Gerçeğe Uygun Değerdir (Akdoğan ve Aydın, 1987: 445; Diewert, 2005: 1).

Değerleme esaslarını Şekil 1'deki gibi şematize etmek mümkündür.

Şekil 1. Değerleme Esasları

Kaynak: www.tmsk.org.tr, 27.12.2011

Bu bölümde çalışmamızın ana konusunu oluşturan Gerçeğe Uygun Değer dışındaki değerlendirme esasları tek tek açıklanmıştır. Gerçeğe Uygun Değer 3. bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2.2.2.1. Tarihi Maliyet Esası

Tarihi maliyet varlıklarının işletmeye girdikleri tarihteki katlanılmış, onlara yüklenilmiş olan maliyettir (Ulusan, 2008: 131).

Kavramsal Çerçeve 'de (Paragraf: 100) varlıkların tarihi maliyetinin, varlıkların elde edildikleri tarihte alımları için ödenen nakit veya nakit benzerlerinin tutarları veya onlara karşılık verilen varlıkların piyasa değerleri olduğu belirtilmiştir. Söz konusu maddede borçların tarihi maliyetinin ise, borç karşılığında elde edilen tutarı veya örneğin kurumlar vergisinde olduğu gibi işletmenin normal

faaliyetlerinden kaynaklanan borçlarda borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı olduğu ifade edilmiştir.

Değerleme sürecinde stok, arsa ve arazi, bina, makine ve benzeri maddi duran varlıklar gibi parasal olmayan varlıkların para cinsinden ölçülmesinde genelde tarihi maliyet yöntemi kullanılır (Kam, 1990: 149).

Tarihi maliyet esaslı ölçüm, göreceli olarak daha güvenilir bilgilerin üretilmesine katkı sağlarken (Tokay, Deran, 2008: 26), aynı zamanda çok iyi bilinen bir değerlendirme esasıdır (Chisman, 2004: 14-19). Bu değerlendirme esası varlık ve borçların değerlemesinde yaygın bir şekilde kullanılır (NACUBO).

Büyük işletmeler tarafından tarihi maliyet değerlendirme esasının harici finansal raporlamada kullanımı önemini büyük ölçüde kaybetmiştir. Tarihi maliyet değerlendirme esasında ölçü birimi olan paranın değerinin değişmediği yani dönemden döneme aynı kaldığı varsayılır. Bu nedenle, enflasyonun olduğu dönemlerde tarihi maliyetlere göre hazırlanan finansal tabloların gerçeklerden uzak veri ve bilgi sunmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, ilk kayıt anından sonraki bilanço dönemlerinde, varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde tarihi maliyetlerin ölçü olarak alınması, finansal tablolarda yer alan finansal bilgileri kullanıcılar açısından yetersiz kılmaktadır.

IAS’de Tarihi Maliyet Esasında Elde Etme Maliyeti ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Tarihi Değer olarak ikili bir ayırım yapılmıştır.

Elde etme maliyeti yukarıda anlattığımız tarihi maliyetin aynısıdır. Tarihi maliyet yaklaşımı içinde sayılan diğer bir yöntem olan enflasyona göre düzeltilmiş tarihi maliyet ayarlanmış maliyet şeklinde de anılmaktadır. Bu yöntemle, gerçek değerleri enflasyon karşısında değişmesine karşın, daha önce tarihi maliyetleri değerlendirilmiş unsurlar, enflasyon karşısındaki değer değişimlerini dikkate almak üzere, değerlendirme günündeki satın alma değerlerinin ifade edilmesinde kullanılır. “TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlamaya İlişkin Standart” da, söz konusu ölçünün kullanılması için gerekli durumlar ve kullanılacak esaslar düzenlenmiştir. Standart kapsamında, ilgili şartların gerçekleşmesi durumunda, cari değerleri ile değerlendirilmeyen parasal olmayan varlık ve yükümlülükler, endeksler

yardımı ile bilanço tarihindeki cari satın alma gücüne getirilir. Finansal tablolardaki tutarların enflasyon düzeltmesine tabi tutulması, tarihi maliyet esasının zayıf yönünü kısmen telafi etmektedir (Tokay, Deran, 2008: 26).

Finansal tabloların işletmenin varlık ve yükümlülüklerini “gerçeğe uygun” değerleri ile gösterebilmeleri ancak işletmenin tüm varlık ve yükümlülüklerinin cari değerleri ile raporlanması halinde mümkün olabilmekte bu durum tarihi maliyet ve cari değer değerlendirme esaslarının birlikte kullanılmasını gerekli kılmaktadır (Şenel vd., 2011: 56). Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları incelendiğinde tarihi maliyet yaklaşımının diğer değerlendirme yaklaşımları ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; kimi durumlarda varlıklar, cari maliyet veya net gerçekleştirilebilir değerlerinden daha küçük olanı ile değerlemeye tabi tutulmaktadır (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 99).

2.2.2.2. Cari Değer Esası

Cari değer uygulaması varlık ve borçları tarihi maliyet yerine cari değer ile gösterme düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Cari değer aynı varlığı veya bu varlığın benzerini elde edebilmek için bugün ödenmesi gereken değişim fiyatıdır (Gücenme, 1996: 65).

Cari değer esasının özünde finansal tablo verilerinin cari piyasa değerleri ile raporlanması yatmaktadır. Ancak cari değer kavramının farklı anlamlarda ele alınması bir başka anlatımla hangi piyasa değerinin cari değer olarak esas alınacağı konusunda bir görüş birliği yoktur (Şenel vd.,2011: 56).

Piyasa fiyatı esasına dayanan cari değer uygulaması değerlemede giriş fiyatı ve çıkış fiyatı ayırımının yapılmasına yol açmıştır. Bu da cari değer kavramının tartışmalı bir kavram haline gelmesine neden olmuş ve cari değer kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda bir fikir birliği oluşturulamamıştır (Akdoğan, 2004: 38). Ayrıca, cari değer belirlenmesinde giriş ve çıkış fiyatlarının farklı olması ve kimi varlıklar için ne alış piyasalarında ne de satış piyasalarında fiyat oluşmaması nedeniyle cari değere ilişkin birden çok değer kavramı yani değerlendirme esası geliştirilmiştir (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 94, 97).

Giriş değeri bir varlığın satın alınabileceği ya da bir borca maruz kalınabileceği tutarın ölçüsüdür. Çıkış değeri ise bir varlığın nakde çevrildiği ya da bir borcun ödendiği tutarın bir ölçüsüdür (IASB Discussion Paper, 2005: 54 Paragraph: 131).

2.2.2.2.1. Cari Maliyet (Yerine Koyma Maliyeti)

Yerine Koyma Maliyeti değerlendirme esasları varlık ve borçların değerlendirilmesinde cari satın alma fiyatına dayanmakta (Akdoğan, 2004: 38) ve Cari Maliyet (IASB Discussion Paper, 2005: 38, Paragraph: 82) ya da Giriş Değeri (Diewert, 2005: 11) olarak da bilinmektedir. Bir varlık değerlendirme esasları olarak 1920'li yıllarda popüleritesi artan Yerine Koyma Maliyetinin amacı, bir varlığın üretim kapasitesini veya hizmet potansiyelini elde etmek için en ekonomik yer değiştirme maliyetini ölçmektir (IASB Discussion Paper, 2005: 97–101 Paragraph: 323–339). Kavramsal Çerçeve'de varlıkların cari maliyetinin aynı varlığın veya bu varlıkla eşdeğer olan bir varlığın alınması için hali hazırda gereken nakit ve nakit benzerlerinin tutarı ve borçların cari maliyetinin ise borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarları olduğu belirtilmiştir (Kavramsal Çerçeve, 2005 Paragraf: 100).

Yerine koyma maliyeti varlığın ömrünün sonunda yerine yenisinin alınacağı zamandaki değeri olmayıp bilançonun hazırlandığı tarihteki değeridir (Özkan, 1995: 10). Bu maliyet bir giriş değeri olup cari piyasa güçlerine dayalıdır (Falls, Haas, Tighe, 2004: 9). İşletmenin sürekliliği varsayımı ve varlıkların dönemsel olarak yerine konması ile uyumlu bir değer olan yerine koyma maliyeti varlığın satın alma veya yeniden üretme maliyeti olabilir (Dykman, Davis, Irwin, 1992: 1434).

Cari maliyet herhangi bir piyasada oluşan kote piyasa fiyatlarının esas alımı, spesifik fiyat endekslerinin kullanımı veya işletme dışındaki uzmanlara değer takdirini yaptırılması yoluyla belirlenebilir (NACUBO). Bilanço tarihinde işletmenin sahip olduğu varlıkların sadece bir kısmının piyasası var olduğundan karşılaştırılabilir yerine koyma maliyetlerinin elde edilebileceği bir fiyatın olduğu piyasalar genellikle yoktur. Bu nedenle, uygulamada yeni bir varlığın fiyatı esas alınarak yerine koyma maliyetinin hesaplanması olağan olmuştur. Bu durumda, yerine koyma

maliyeti yeni varlığın fiyatından maddi duran varlıklarda ortaya çıkan yıpranma ve her türlü ekonomik eskime payı düşülerek hesaplanmaktadır (ICAEW, 2006: 25).

Bir varlık değerlendirme esası olarak yerine koyma maliyetinin popülaritesi 1910'lu yıllarda ortaya çıkan enflasyonist kargaşa yüzünden 1920'li yıllarda artmıştır (Diewert, 2005: 11). Pek çok ülkede standart belirleyiciler, tarihi maliyete göre hazırlanan bilanço ve gelir tablosuna ilaveten yerine koyma maliyetine göre bilanço ve gelir tablosu hazırlanması ile ilgili standartlar uygulamaya koymuştur. FASB tarafından yayınlanan No: 33 “Finansal Raporlama ve Değişen Fiyatlar” ve İngiltere Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayınlanan Standart Muhasebe Uygulama Bildirisi (Statement of Standard Accounting Practice-SSAP) 16 “Cari Maliyet Muhasebesi” buna örnektir. Bu standartlar, genellikle bu ülkelerin çoğunda finansal tablo hazırlayıcıları ve kullanıcıları tarafından kabul görmemiştir. Çünkü pek çok işletme varlıkların yerine koyma maliyetinin ölçümünü ve yorumlanmasını zor bulmuştur. Ayrıca, finansal tablo kullanıcıları genellikle verilerin faydalılığını yetersiz bulmuş ve verilerin güvenilirliğinden şüphe etmiştir. Bu standartlar çıkarıldıktan kısa bir süre sonra enflasyon azalmıştır ve bu standartların çoğu uygulamadan geri çekilmiştir (IASB Discussion Paper, 2005, s.97, par. 326). Enflasyonun düşük olduğu pek çok ülkede yerine koyma maliyetlerini esas alan muhasebe işletmelerin muhasebecileri tarafından kullanılmamasına rağmen, bu maliyet bugün bazı milli gelir muhasebecileri tarafından cari maliyetlere göre amortisman hesaplamada hâlen kullanılmaktadır. Milli gelir muhasebecileri yaklaşık yerine koyma değerini hesaplamak için spesifik indeks rakamlarına göre düzeltilmiş yerine koyma maliyetini kullanırlar (Diewert, 2005, s.12).

2.2.2.2.2. Net Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri)

TMSK Kavramsal Çerçevesi paragraf 100'de varlığın gerçekleşebilir değerinin işletmenin normal faaliyet koşullarında bir varlığın elden çıkarılması halinde ele geçecek olan nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ve borcun gerçekleşebilir değerinin ise işletmenin normal faaliyet koşullarında kapatılmaları için ödenmesi gereken nakit veya nakit benzeri değerlerin iskonto edilmemiş tutarları olduğu belirtilmiştir. Kısacası, bir varlığın net gerçekleşebilir değeri varlığın

satılabileceği ve bir borcun net gerçekleşebilir değeri ise borcun ödenebileceği tutardır (ICAEW, 2006, s.32)

Net Gerçekleşebilir Değer; işin normal akışı içinde, tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının düşürülmesiyle elde edilen tutarı ifade eder (TMS-2, 2005 Paragraf: 6). Şu şekilde formüle edilebilir:

Net gerçekleşebilir değer = Tahmini satış fiyatı - (Tahmini tamamlama maliyeti + Tahmini satış maliyeti)

Net Satış Değeri (Net Selling Value), Net Piyasa Değeri (Net Market Value) (IASB Discussion Paper, 2005: 39 Paragraph: 85), Çıkış Değeri (Exit Values) (Diewert, 2005: 7) veya Net Nakit Değeri olarak da ifade edilen Net Gerçekleşebilir Değer değerlendirme esası 1939 ve onu izleyen yıllarda MacNeal tarafından savunulmuştur. Ancak, günümüzde bu değerlendirme esasını şiddetle savunanların başında Raymond J. Chambers ve Robert R. Sterling gelmektedir (Akdoğan ve Aydın, 1987: 465). Net gerçekleşebilir değer bir varlığın ticaretinin yapıldığı gerçek bir piyasadaki olası hâsılatla eşit olan nakit tutarıdır ve dolayısıyla genellikle varlığın artık (hurda) değerini yansıtan bir değerlendirme esasıdır. Bu değer esas itibariyle yatırımcıların tasfiye halinde eline geçecek olan tutarı gösterir (Chisman, 2004: 15). Ancak, bundan varlıkların tasfiye edilmesi eğiliminin bulunduğu anlaşılmalıdır (Akdoğan ve Aydın, 1987: 465).

Bir varlığın net gerçekleşebilir değeri iki yoldan birine göre belirlenebilir. Bu yollardan birisi, piyasadaki potansiyel alıcılardan fiyat sorulmasıdır. Bu yolda, bir varlığın tahmini net gerçekleşebilir değerini bulmak için uygun potansiyel alıcı setinin ne olduğunun ve alıcıların fiyat tekliflerinin nasıl elde edileceğinin belirlenmesi gerekir (Diewert, 2005, 9). Bu durumda, net gerçekleşebilir değer hangi piyasa esas alınarak belirleneceği sorunu ile karşılaşılabilir (Akdoğan, 2004, 66). İkinci yol ise, varlığın değerinin takdir yoluyla belirlenmesidir. Bu durumda da, kaç tane kıymet takdiri yapılmalı ve takdirler hangi kriterleri kullanır gibi belirsizliklerle karşı karşıya kalınır (Diewert, 2005, 9).

2.2.2.2.3. Net Şimdiki Değer (Bugünkü Değer)

Kullanım Değeri (IASB Discussion Paper, 2005: 39 Paragraph: 86), Iskonto Edilmiş Gelecekteki Nakit Akışı (Diewert, 2005: 14) Net Bugünkü Değer, Ekonomik Değer, (Akdoğan, Aydın, 1987: 477–478) olarak da ifade edilen Net Şimdiki Değer, bir varlık veya nakit yaratan birimden elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeridir (TMS–36, 2006 Paragraf: 6) ve şu şekilde formüle edilir:

Net Şimdiki Değer= Net nakit girişlerinin bugünkü değerleri toplamı-Yatırım maliyetinin bugünkü değeri

Esas itibariyle işletme yönetiminin beklentilerini yansıtan bir tahmin olan Net Şimdiki Değerin amacı, işletmenin bir varlıktan elde etmeyi beklediği tahmini nakit akışlarının bugünkü değerini ölçmektir (IASB Discussion Paper, 2005: 107 Paragraph: 379–380). Bu değer genellikle işletmeye özgü ölçüm amacı olduğu düşünülür. Bu değer işletmelerin nakit yaratan birimlerini değerlendirir, önemli derecede daha yüksek net varlık değerleri gösterir ve işletme içinde dahili olarak yaratılan pozitif ve negatif şerefiyenin kayıtlanmasını gerektirir. Net Şimdiki Değer işletmelerin varlıklarından daha ziyade işletmeyi değerlendirmeyi amaçlar ve tarihi maliyetten oldukça farklı bir değerlendirme esasıdır (Chisman, 2004: 21, 48).

Varlıklar için uygun değer Net Şimdiki Değer olduğu görüşü Irwing Fisher (1897, 1930) tarafından aktif olarak savunulmuştur (Diewert, 2005: 14). Net Şimdiki Değer ilk kayıtlamada genel bir değerlendirme esası olarak muhasebe standartları, yetkili literatür ya da uygulamada desteğe sahip değildir (IASB Discussion Paper, 2005: 108, par. 383). Teorik olarak çekici görünmesine rağmen bu değer birçok varlık için makul bir şekilde tahmini mümkün olamamaktadır.

Net Şimdiki değer hesaplanmasında, dolaysız faiz maliyeti ve işletme riskini içeren iskonto oranından yararlanır (Akdoğan, Aydın, 1987: 477). Net Şimdiki Değer değerlendirme esasında kazançlar gerçekleştikleri zaman değil ortaya çıktıkları dönemde dikkate alınır. Ancak, bu kazançlar faaliyet kazançları ya da ayrıştırılabilir net varlıkların değerinde ortaya çıkan kazançlardan daha ziyade iş

biriminin değerindeki kazançlardır (ICAEW, 2006: 34). Bu nedenle Net Şimdiki Değer, kârın önceden tahmin edildiğinde değil sadece geręekleŐtięinde raporlanmasını gerektiren geleneksel muhasebe ilkesi ile çeliŐir (Chisman, 2004: 25).

2.2.2.2.4. Yoksun Olma Değeri

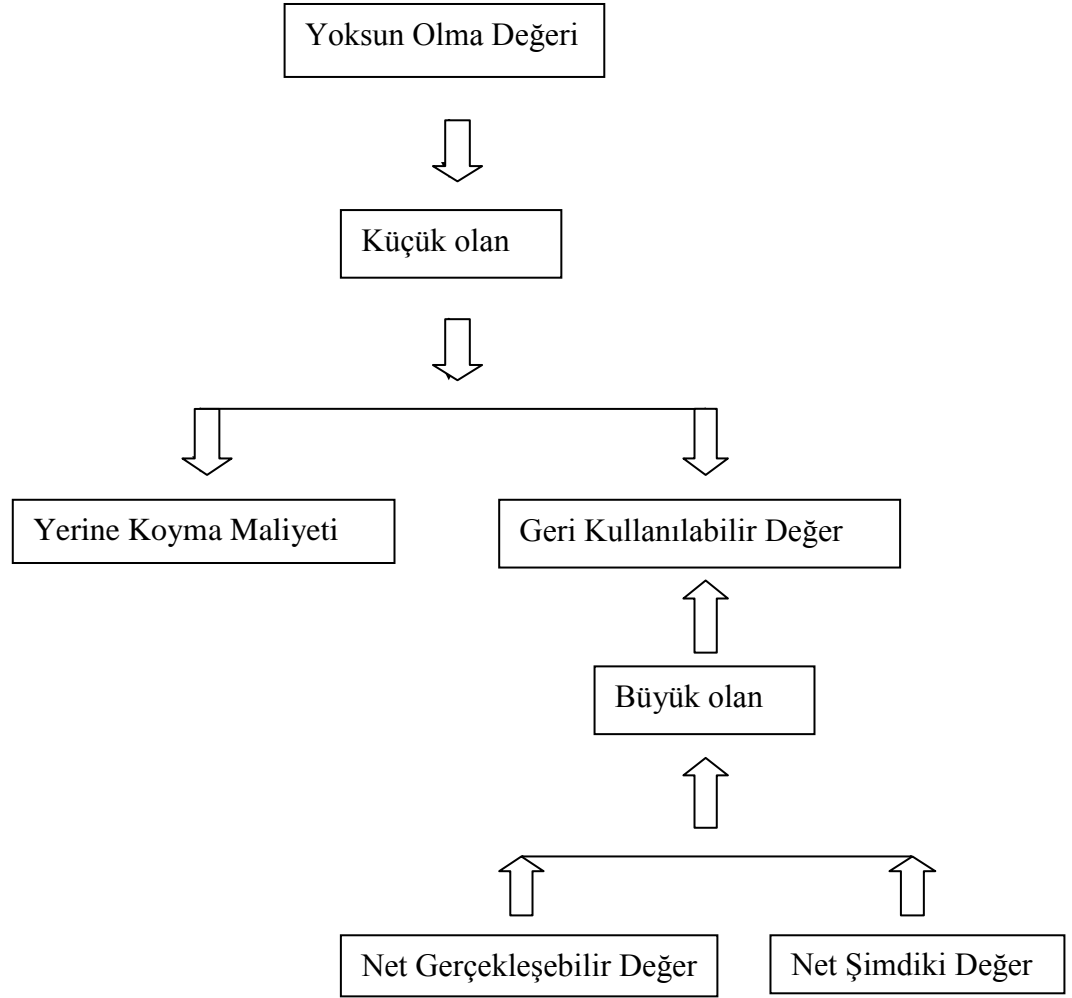
İŞletmeye (Firmaya) Katkı Değeri (IASB Discussion Paper, 2005: 42 Paragraph: 95; Akdoğan ve Aydın, 1987: 480) olarak da ifade edilen Yoksun Olma Değeri, değerlemeye konu olan varlıktan mahrum kalınması durumunda katlanılması beklenen en yüksek zarar tutarıdır (IASB Discussion Paper, 2005: 42 Paragraph: 96). Yoksun olma değeri değerleme esası; yerine koyma maliyeti, net geręekleŐebilir değer ve net Şimdiki değer değerleme esaslarının bir arada kullanılmasını gerektirir. Yoksun olma değeri, varlığın yerine koyma maliyeti ile geri kazanılabilir değerinden küçük olanıdır (IASB Discussion Paper, 2005: 111 Paragraph: 395). Geri kullanılabilir değer, bir varlığın net geręekleŐebilir değeri ile net Şimdiki değerinden büyük olanıdır (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 97).

Yoksun Olma Değeri;

Yerine Koyma Maliyeti < Geri Kullanılabilir Değer → Yerine Koyma Maliyetidir.

Yerine Koyma Maliyeti > Geri Kullanılabilir Değer → Geri Kullanılabilir Değer yani Net GeręekleŐebilir Değer ile Net Şimdiki Değerden büyük olanıdır.

Yoksun olma değeri Şekil 2'deki gibi Şematize edilebilir.

Şekil 2. Yoksun Olma Değeri

Kaynak: Alexander, 2003: 29; www.business.illinois.edu 26.02.2012

Yukarıda sözü edilen üç değerlendirme esasını farklı bir değerlendirme yaklaşımı içinde birleştirerek değerlemeye önemli bir boyut katan (IASB Discussion Paper, 2005: 36 Paragraph: 73) yoksun olma değeri, genellikle yerine koyma maliyeti olmaktadır. Ancak, yerine koyma maliyetinin, hem net gerçekleşebilir değerden, hem de net şimdiki değerden büyük olması durumlarında, yoksun olma değeri, net gerçekleşebilir değer ile net şimdiki değerden büyük olanıdır (Akdoğan, Aydın, 1987: 480).

2.3. ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARINDA DEĞERLEME

Muhasebe standartlarında sık sık “gerçeğe uygun değer” kavramına vurgu yapılmakta, varlık ve borçların gerçeğe uygun bir şekilde ölçümlenmesi, kullanıcılarının bilgi ihtiyacının en iyi bir şekilde karşılanmasına neden olacağı ifade edilmektedir. Bu kapsamda, finansal tablo unsurlarının değerlendirilmesi ile ilgili olarak standartlarda beş temel ölçümleme esasına yer verilmiştir. Bunlar (Akbulut, 2008, 8):

- i) Maliyet bedeli (Tarihi maliyet),
- ii) Cari maliyet (Yenileme maliyeti),
- iii) Gerçekleşebilir değer (İtfa değeri),
- iv) Gerçeğe uygun değer ve
- v) Kullanım değeri (Bugünkü değer).

i) Maliyet bedeli (Tarihi maliyet): Varlıkların tarihi maliyeti; “elde edildikleri tarihte alımları için ödenen nakit veya nakit benzerleri tutarı ile veya onlara karşılık verilen varlıkların piyasa değerleri” ile gösterilir. Borçların tarihi maliyeti ise; “borç karşılığında elde edilen tutar veya işletmenin normal faaliyetlerinden kaynaklanan borçlarda, örneğin, kurumlar vergisinde olduğu gibi, borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutar” ile gösterilir.

IAS’de Maliyet Bedeli Esasında Elde Etme Maliyeti ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Tarihi Değer olarak ikili bir ayırım yapılmıştır.

Elde etme maliyeti değerlendirme esasları başlığında anlattığımız tarihi maliyetin aynısıdır. Maliyet bedeli yaklaşımı içinde sayılan diğer bir yöntem olan enflasyona göre düzeltilmiş tarihi maliyet ayarlanmış maliyet şeklinde de anılmaktadır. Bu yöntemle, gerçek değerleri enflasyon karşısında değişmesine karşın, daha önce tarihi maliyetleri değerlendirilmiş unsurlar, enflasyon karşısındaki değer değişimlerini dikkate almak üzere, değerlendirme günündeki satın alma değerlerinin ifade edilmesinde kullanılır. “TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlamaya İlişkin

Standart” da, söz konusu ölçünün kullanılması için gerekli durumlar ve kullanılacak esaslar düzenlenmiştir. Standart kapsamında, ilgili şartların gerçekleşmesi durumunda, cari değerleri ile değerlenmeyen parasal olmayan varlık ve yükümlülükler, endeksler yardımı ile bilanço tarihindeki cari satın alma gücüne getirilir. Finansal tablolardaki tutarların enflasyon düzeltmesine tabi tutulması, tarihi maliyet esasının zayıf yönünü kısmen telafi etmektedir (Tokay, Deran, 2008: 26).

ii) Cari maliyet (yenileme maliyeti): Varlıklar aynı varlığın veya bu varlıkla eşdeğer olan bir varlığın alınması için hali hazırda gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilirler. Borçlar, yükümlülüğün kapatılması için gereken nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilirler (Kavramsal çerçeve, madde 100).

iii) Gerçekleşebilir değer (İtfa değeri): Varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, bir varlığın elden çıkarılması halinde ele geçecek olan nakit ve nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilir. Borçlar ise, işletmenin normal faaliyet koşullarında, kapatılmaları için ödenmesi gereken nakit ve nakit benzeri değerlerin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilir (Kavramsal çerçeve, madde 100).

iv) Gerçeğe uygun değer: Gerçeğe uygun değer, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.

Gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıklar şöyle sıralanabilir: Yeniden değerlendirme modeline göre değerlendirilen maddi ve maddi olmayan duran varlıklar, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen yatırım amaçlı gayrimenkuller, satılmaya hazır finansal varlıklar, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar, nakit ve nakit benzeri varlıklar, ticari ve diğer alacaklar, kıdem tazminatı karşılıkları (Akbulut, 2008, 18-25).

v) Kullanım değeri (Bugünkü değer): Varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, ileride yaratacakları net nakit girişlerinin bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilir. Borçlar ise, işletmenin normal faaliyet koşullarında,

kapatılmaları için ileride ödenmesi gereken net nakit çıkışlarının bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilir (Kavramsal çerçeve, madde 100).

2.4. TÜRK MEVZUATINDA DEĞERLEME

2.4.1. Vergi Usul Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri

Ülkemizde değerlendirme ile ilgili hükümler Vergi Usul Kanunu'nda geniş bir şekilde yer almaktadır. Kanunda değerlemenin tanımı yapılmış, değerlendirme ölçüleri açıklanmış ve iktisadi kıymetlerin hangi değerlendirme ölçüsüne göre değerlendirileceği tek tek açıklanmıştır (Akbulut, 2008: 3). VUK 'da değerlendirme ile ilgili düzenlemelerin 258. ile 330. maddeler arasında olduğu görülmektedir (Özel, 2009: 4). VUK'da değerlendirme, "vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti" olarak tanımlanmaktadır (md. 258).

Kanun, değerlemeyi vergi matrahının hesaplanması ile ilgili bir işlem olarak ele almış ve iktisadi kıymetin nevi ve mahiyetine göre kullanılacak sekiz değerlendirme ölçüsü tespit etmiştir. Bu değerlendirme ölçüleri şunlardır (md. 261):

- i) Maliyet bedeli,
- ii) Borsa rayici,
- iii) Tasarruf değeri,
- iv) Mukayyet (kayıtlı) değer,
- v) İtibari değer,
- vi) Vergi değeri,
- vii) Rayiç bedel ve
- viii) Emsal bedeli ve emsal ücreti.

2.4.1.1. Maliyet Bedeli

Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi ya da değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilimum giderlerin toplamını ifade eder (md.262).

Kanun metninden de anlaşılacağı üzere maliyet bedelinin unsurları, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veya değerinin artırılması ile mülkiyetin elde edilmesi ile ilgili her türlü ödeme ve giderlerdir. Dolayısıyla iktisadi bir kıymet edinimi yoksa veya iktisadi bir kıymetin değerinde artış yoksa veya yapılan giderler bir iktisadi kıymetin iktisap edilmesi veya değerinin artırılması ile ilgili değilse maliyet bedelinden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Kanunda belirtilen “müteferri bilimum giderler” ibaresi ile ifade edilen faiz, vade farkı, kur farkı, taşıma giderleri, nakliye sigortası, alım satım vergisi gibi giderler de maliyet bedelinin unsurlarından sayılmaktadır (Özel, 2009: 5).

Maliyet bedeli ile değerlendirilecek olan işletmeye dahil iktisadi kıymetler, aşağıdaki gibi sıralanabilir: (Başagaç, 2006: 22-23).

- i) Gayrimenkuller (taşınmaz mallar), VUK. m. 269
- ii) Gayrimenkullerin mütemmim cüzileri ve teferruatı, VUK. m. 269
- iii) Tesisat ve makineler, VUK. m. 269
- iv) Gemiler ve diğer taşıtlar, VUK. m. 269
- v) Gayrimaddi haklar, VUK. m. 269
- vi) Demirbaş eşya, VUK. m. 273
- vii) Satın alınan emtia, VUK. m.274
- viii) İmal edilen emtia, VUK. m. 275
- ix) Zirai mahsuller, VUK. m. 276

x) Hayvanlar, VUK. m. 277

xi) Özel maliyet bedeli, VUK. m. 272

xii)Hisse senetleri, VUK. m. 279

2.4.1.2. Borsa Rayici

Borsa rayicine ilişkin VUK' un 263. maddesi hükmüne göre borsa rayici; gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değerini ifade eder (Yıldız, 2010: 10).

VUK'a göre borsa rayici ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler şu şekildedir:

i) Menkul kıymetler, VUK. m. 279

ii) Yabancı paralar, VUK. m. 280

iii) Yabancı paralı alacaklar ve borçlar, VUK. m. 280

2.4.1.3. Tasarruf Değeri

VUK' un 264. maddesindeki tanıma göre tasarruf değeri; bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir. Tasarruf değeri ölçüsü sadece alacak ve borç senetleri için uygulanmakta olup, bu senetlerin tasarruf değerinin bulunmasında reeskont yöntemi kullanılmaktadır (Yıldız, 2010: 11).

i) Senetli alacak, VUK. m. 281 (isteğe bağlı)

ii) Senetli borç VUK. m. 285 (isteğe bağlı)

Tasarruf değeriyle yukarıdaki kalemlerin değerlendirilmesinin banka, banker ve sigorta işletmeleri dışında kalan işletmelerde isteğe bağlı bırakılmasının nedeni uygulamasındaki güçlüklerdir(Bektöre, Benligiray, Erdoğan, 2008: 24).

2.4.1.4. Mukayyet (kayıtlı) Değer

VUK' un 265. maddesinde mukayyet değer; "Bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeri" olarak tanımlanmıştır. Mukayyet değer uygulamada muhasebe değeri veya defter değeri olarak da adlandırılmaktadır (Yıldız, 2010: 11).

Mukayyet değerle değerlendirilen kalemler şu şekildedir (Özel, 2009: 11):

- i) Aktifleştirilen kuruluş giderleri, VUK. m. 282
- ii) Peştamallıklar, VUK. m. 282
- iii) Aktif ve pasif geçici hesap kıymetleri, VUK. m. 283-287
- iv) Senetsiz borç ve alacaklar, VUK. m. 285-281

2.4.1.5. İtibari Değer

İtibari değer VUK' un 266. maddesinde "Her nevi senetlerle, esham (hisse senedi) ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değer" olarak tanımlanmıştır. İtibari değer uygulamada nominal değer veya yazılı değer olarak da adlandırılmaktadır. Türk para birimi cinsinden kasada bulunan değerler itibari değerle değerlendirilmektedir (Yıldız, 2010: 11).

İtibari değerle değerlendirilecek iktisadi kıymetler şunlardır (Bektöre, Benligiray, Erdoğan, 2005: 31):

- i) Kasa mevcudu (milli para), VUK. m. 284
- ii) Çıkarılmış tahviller (tahvilli borçlar), VUK. m. 286

2.4.1.6. Vergi Değeri

VUK' un 268. maddesinde vergi değeri "Bina ve arazinin Emlak Vergisi Kanunu'nun 29. maddesine göre tespit edilen değeri" olarak tanımlanmıştır. Buna göre; vergi değeri uygulamada bina, arsa ve arazilerin emlak vergisine esas değerlerinin hesaplanmasında kullanılmaktadır. Söz konusu madde hükmü uyarınca

vergi değeri rayiç bedeldir ve emlak vergisinde yalnızca maliyet bedeli bilinmeyen bina ve arazi bu değerlendirme ölçütü ile değerlendirilmektedir (Yıldız, 2010: 11).

2.4.1.7. Rayiç Bedel

Kanunun mükerrer 266. maddesinde; "Rayiç bedel, bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir." şeklinde tanımlanmıştır (Başagaç, 2006: 27).

Vergi Usul Kanunu'nda işletmeye dahil herhangi bir iktisadi kıymeti için değerlendirme ölçüsü olarak rayiç bedel öngörülmemiştir. Bunun nedeni ise söz konusu değerlendirme ölçütünün suistimale açık oluşudur. Yukarıda vergi değeri açıklanırken değinildiği üzere, rayiç bedel; emlak vergisinde yalnızca maliyet bedeli bilinmeyen bina ve arazinin değerlemesinde kullanılmaktadır (Yıldız, 2010: 11).

2.4.1.8. Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti

VUK'nun emsal bedeli ile ilgili 267. maddesi şöyledir: Emsal bedeli, gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir (Bektöre, Benligiray, Erdoğan, 2008: 26).

Emsal bedeli ile değerlendirilmesine izin verilen iktisadi kıymetler aşağıda sıralanmıştır (Akbulut, 2008: 15):

- i) Değeri düşen emtia, VUK. m. 274
- ii) Maliyet bedelinin tespiti mümkün olmayan hayvanlar, VUK. m. 277
- iii) Kıymeti düşen mallar, VUK. m. 278

Bunların dışında vergi kanunlarımızda yer alan oldukça çeşitli değerlendirme ölçekleri de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; fiili satış fiyatı, emsal değeri, emsal satış bedeli, iktisap maliyeti, iktisap değeri, mahallindeki kıymet, muamele değeri, mubayaa bedeli, normal fiyat, ortalama perakende fiyat, rayiç değer, satın alma

bedeli, satış değeri, satış bedeli, servet değeri, gerçek bedel, tahmini değer, yazılı bedeldir.

İşletmelerin çıkardıkları envanterde kullanılabilen değerlendirme ölçeklerinin aslında sekiz olmayıp, beş adet olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlar; maliyet bedeli, tasarruf değeri, mukayyet değer, itibari değer ve emsal bedeldir (Bektöre, Benligiray, Erdoğan, 2005: 34).

Bir başka çalışmada ise değerlendirme ölçekleri üç temel ölçege indirgenmiştir. Bunlar (Ataman,1994;19-20):

1.Rayıç Bedel : Borsa Rayici, Vergi Değeri, Emsal Bedel

2.Maliyet Bedeli: Alış Bedeli, Alış Emsal Bedeli

3.İtibari Değer : Tasarruf Değeri, Mukayyet değer

2.4.2. Türk Ticaret Kanununda Değerleme Ölçüleri

Türk Ticaret Kanununda değerlendirme ile ilgili düzenlemeler iki ana grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki şahıs işletmelerinde (İktisadi kurum) değerlendirme, ikincisi ise sermaye şirketlerinde değerlemedir.

6762 nolu Türk Ticaret Kanununda borsa rayici, itibari değer, maliyet değeri ve cari fiyat olmak üzere dört değerlendirme ölçegi bulunmaktadır. Eski TTK'nunda yer alan değerlendirme ölçekleri arasında gerçeğe uygun değer esaslı yer almamaktadır. 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6102 nolu yeni Türk Ticaret Kanununda değerlendirme ile ilgili esaslar tamamen değişmiştir. Kanunun Beşinci Kısım, B) Açılış bilançosu, yılsonu finansal tabloları, III. Değerleme İlkeleri bölümünde 78-81.maddelerde varlık ve borçların değerlemesine ilişkin esaslar yer almaktadır.

Madde 78: (1)Finansal tablolarında yer alan varlıklar ile borçlarla ilgili olarak, aşağıdakilerle sınırlı olmamak ve Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere şu değerlendirme ilkeleri geçerlidir:

i) Bir önceki dönemin kapanış bilançosundaki değerler ile faaliyet döneminin açılış bilançosundaki değerler birbirinin aynı olmalıdır,

ii) Fiilî veya hukuki duruma aykırı olmadıkça, değerlemelerde işletme faaliyetinin sürekliliğinden hareket edilir,

iii) Bilanço kapanış gününde, varlıklar ve borçlar teker teker değerlendirilir,

iv) Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır. Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur,

v) Faaliyet yılının gider ve gelirleri, ödeme ve tahsilat tarihlerine bakılmaksızın yılsonu finansal tablolarına alınır ve

vi) Önceki yılsonu finansal tablolarında uygulanmış bulunan yöntemler korunur.

(2)Standartlarda öngörülen hâllerde ve istisnai durumlarda birinci fıkradaki ilkelerden ayrılabilir.

Madde 81: Şartların gerçekleşmesi hâlinde Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen değerlemeyi basitleştirici yöntemler uygulanır.

Kanunun 79. maddesinde dönen ve duran varlıkların Türkiye Muhasebe Standartları uyarınca bu standartlarda gösterilen ölçülere göre değerlendirileceği hükmü bulunmaktadır. Borçlar ve diğer finansal tablo kalemleri için de aynı standartlar uygulanır. Değerlemede uygulanacak değerlerin belirlenmesi, tanımları, kapsamı, uygulanacak kalemlerin gösterilmesi ve değişiklikler Türkiye Muhasebe Standartlarına tabi olacaktır.

Yeni TTK'nın yasallaşmasından sonra muhasebe standartları ile kanundaki düzenlemeler arasındaki farklılıklar tamamen ortadan kalkmıştır. Yeni TTK'nın muhasebe standartları ve buna bağlı olarak da değerlendirme ile ilgili hükümleri 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarihe kadar 6762 sayılı TTK'da yer alan düzenlemeler uygulanmıştır.

2.4.3. Sermaye Piyasası Kurulu Tebliğinde Değerleme Ölçüleri

Sermaye piyasası açısından değerlemeye ilişkin düzenlemeler, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayınlanan Seri:XI, No:1 Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara ilişkin ilke ve Kurallar Hakkında Tebliğ'de yer almaktadır (Özel, 2009: 18).

İlgili tebliğde değerlendirme ölçekleri ve değerlendirme yöntemleri m.19'da sayılmış olup, bu değerlendirme ölçüleri; tarihi maliyet ilkesi, elde etme maliyeti, satın alma maliyeti, üretim maliyeti, inşa maliyeti, net gerçekleştirilebilir değer, gerçekleşmesi beklenen satış fiyatı, tamamlama maliyeti, rayiç bedel, ilk giren ilk çıkar yöntemi, son giren ilk çıkar yöntemi, ağırlıklı ortalama maliyet yöntemi, hareketli ağırlıklı ortalama maliyet yöntemi, özel sipariş maliyet yöntemi şeklinde sıralanmıştır. Bu değerlendirme ölçülerinin bir kısmı aşağıda açıklanmıştır(Gönen, Çelik, 2005: 185-186):

2.4.3.1. Tarihi Maliyet İlkesi

Varlıkların, elde etme maliyeti ile net gerçekleştirilebilir değer veya elde etme maliyeti ile rayiç bedelin düşük olanı ile bilançoda yer alacağını ifade eder.

2.4.3.2. Elde Etme Maliyeti

Varlıkların satın alma, üretim veya inşa maliyetini ifade eder.

2.4.3.3. Satın Alma Maliyeti

Varlıkların satın alma bedeli ile buna bağlı olarak yapılan giderler toplamından oluşur.

2.4.3.4. Üretim Maliyeti

Mamullerin elde edilmesi için sarf olunan ilk madde ve malzeme ile işçilik ve üretimle ilgili diğer giderlerden oluşur.

2.4.3.5. İnşa Maliyeti

İşletme tarafından imal veya inşa edilen duran varlıklarla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyet unsurları ile imal veya inşa işleriyle ilgili olup söz konusu varlıklara yüklenebilen giderler toplamından oluşur.

2.4.3.6. Net Gerçekleşebilir Değer

Varlık unsurlarının gerçekleşmesi beklenen satış bedelinden, yapılması gerekli tamamlama maliyeti ile satış giderlerinin indirilmesinden sonra kalan değeri ifade eder.

2.4.3.7. Tamamlama Maliyeti

Yarı mamullerin tamamlanması veya mamullerin satılabilir hale getirilmesi için gerekli ek maliyetleri ifade eder.

2.4.3.8. Rayiç Bedel

Varlıkların değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir.

Aynı tebliğde, değerlemenin her varlık, borç ve öz sermaye kalemi itibarıyla ayrı olarak yapılacağı ancak nitelikleri itibarıyla bir bütünlük arz eden benzer kalemlerin toplu olarak dikkate alınacağı ifade edilmiştir.

2.5. DEĞERLEMEDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Bazı durumlarda değerlendirme yaparken ister istemez yargıda ve tahminde bulunulması gerekmektedir. Yargıda ve tahminde bulunulması da kullanılan değerlendirme esaslarını bazı finansal tablo kalemleri açısından subjektif yapar. Böyle bir durumda kullanılan değerlendirme esasları sonucu elde edilen değerlerin varlıkların gerçek değerini göstermemesine neden olmaktadır. Değerleme esaslarını subjektif özelliğe

sahip bir değerleme esası yapan sorunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (ICAEW, 2006: 15, 20).

Ayrıştırılabilir Varlıkların Bulunması: İşletmeler farklı varlıkları bir araya getirmek ve ortak bir şekilde nakit akımı yaratacak olan sinerjiyi ortaya çıkarmak için kurulurlar. İşletmeler varlıkları genellikle ayrı ayrı satın almakla birlikte bu varlıklardan faydayı ortak bir şekilde elde ederler. Eğer varlıklar arasında hiçbir sinerji beklenmiyorsa, varlıkları bir araya getirmenin de yararı olmayacaktır. Aralarında sinerjinin var olduğuna inanılan varlıkların ortak bir şekilde satılmaları halindeki fiyatları genellikle ayrı ayrı satılmaları durumunda ortaya çıkacak olan fiyatlarından daha yüksek olacaktır. Bu da, makul değer ve net gerçekleşebilir değer gibi değerleme esasları kullanıldığında sorunlar ortaya çıkmasına neden olabilir. Çünkü bu değerleme esaslarında genellikle varlıkların ayrı ayrı elden çıkarılması durumunda gerçekleşecek olan tutarları dikkate alınarak varlıkların değerleri belirlenmektedir. Dolayısıyla, varlıkların ayrıştırılması sırasında subjektif davranılmış olabilir.

Tahmin Yapılmasının Gerekmesi: Finansal raporlama açısından pek çok varlık ve borcun değerlemesi tahminler yapılmasını gerektirir. Örneğin; varlıkların amortisman tutarlarının hesaplanması amacıyla varlıkların geriye kalan faydalı ömürlerinin tahmin edilmesi ve sabit varlıkların kullanım değerini hesaplamak için gelecekteki nakit akımlarının tahmin edilmesi gibi. Bu tahminlerin ilgili olduğu zaman aralığı ne kadar uzun olursa, tahminler de o kadar daha az kesin ve daha fazla sübjektif olacaktır.

Varlıklar ve Dönemler Arasında Dağıtım Yapılmasının Gerekmesi: Finansal raporlama açısından pek çok varlık ve borç ile ilgili değerleme işlemi maliyetlerin ve gelirlerin farklı muhasebe dönemlerine (geçmiş ve gelecek dönemler) ve farklı varlıklara dağıtımını gerektirir. Bu dağıtımlar kaçınılmaz biçimde keyfi olarak yapılacak ve dolayısıyla subjektif olacaktır. Örneğin; işletme tarafından ortak bir şekilde satın alınan varlıklar olduğunda satın alma maliyetlerinin satın alınan farklı varlıklar arasında nasıl dağıtılacağı kararı yargıya dayalı bir karardır ve dolayısıyla sübjektiflik içerebilir.

İşletme Faaliyetleri İle İlgili Aktif Piyasaların Yokluğu: Finansal raporlamada varlık ve borçların değerlemesinde cari değerler kullanıldığı ve bu değerler aktif piyasalardan elde edildiği zaman değerlendirme sağlıklı olmakta ve objektif bir şekilde teyit edilebilmektedir. Ancak, pek çok ekonomik işlem piyasadan daha ziyade işletme içinde ortaya çıkar. Dolayısıyla, yarı mamüller gibi işletme içinde üretilen bir mamülün piyasada sürekli olarak oluşan bir fiyatı olmayabilir. Ayrıca, işletmede kullanılmak amacı ile elde tutulan ve genellikle satılmayan varlıklar satıldığında bu varlıkların değerleri edinildikleri zamandaki değerlerinden ve kullanım değerlerinden çok daha düşük olacaktır. Bunun sebebi de, bu varlıkların büyük ölçüde işletmeye özgü olmasıdır. Başkaları işletmeyi satın almadıkça, bu varlıkların başkaları için sınırlı bir kullanım alanı ve dolayısıyla çok sınırlı bir piyasası olacaktır. Aktif piyasaların eksikliği sadece değerlendirme bilgilerinin güvenilirliği için değil aynı zamanda ihtiyaca uygunluğu için de bir sorundur. Cari değerleri ile değerlendirilen varlıklar ile ilgili argümanlardan biri, bir varlığın piyasa fiyatının varlığın eş değer riski içeren piyasa gelir oranında gelir sağlayacağı beklentisini yansıtan bir denge fiyatı olduğudur. Bu nedenle, cari değerlerin bilinmesi kullanıcıların işletmenin gelecekteki nakit akımlarını tahmin etmesine yardımcı olacaktır. Ancak, bu sadece etkin bir piyasada doğrudur. Piyasa ne kadar az aktif olursa, etkin bir piyasanın özelliklerini taşıması da o kadar az olacaktır. Dolayısıyla, bu tür piyasalarda oluşan piyasa fiyatlarının gelecekteki nakit akımlarının tahmin edilmesinde bilgi verici olma özelliği de o kadar az olmaktadır.

Özetle varlıkların ayrıştırılmasının gerekmesi, bazı faaliyetler ile ilgili tahminlerin yapılması, maliyetlerin ve gelirlerin varlıklar ve dönemler arasında dağıtılması ve bazı işletme varlık ve borçları ile ilgili aktif piyasaların yokluğu değerlendirme yaparken ister istemez yargıda ve tahminde bulunulmasını gerektirir. Bu da, değerlendirme esasları kullanılarak yapılacak değerlemelerin subjektif olmasına neden olmaktadır. Subjektiflik ise, finansal raporlama bilgisinin karara faydalı bilgi olma özelliğini zayıflatmakta veya tamamen ortadan kaldırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GERÇEĞE UYGUN DEĞER

3.1. GERÇEĞE UYGUN DEĞER YAKLAŞIMI

Tarihi süreç içinde muhasebe uygulamalarındaki gelişmeler, finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda olmuş, finansal tablo kullanıcılarının taleplerindeki değişimler, değerlendirme esaslarındaki eğilimleri de belirlemiştir. Günümüzde, sermaye piyasalarının gelişmesiyle beraber, bilgiye doğrudan ulaşamayan yaygın bir pay sahibi kitlesi ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeyle beraber, gerçeğe uygun bilgi açıklama kaygısı ortaya çıkmış, bu kaygı, gerçeğe uygun değer yaklaşımının tercih edilmesine yol açmıştır(Şensoy, 2003: 21).

Geleneksel muhasebede kabul görmüş tarihsel maliyetle ölçümün aksine gerçeğe uygun değer yaklaşımı, ihtiyatlılık karşıtı bir yaklaşımdır. Muhasebede ihtiyatlılık kavramı gerçekleşmemiş kazançların kayda alınmamasını, ancak gerçekleşmesi muhtemel giderler için kayıt yapılmasını gerektirir. Gerçeğe uygun değer yaklaşımı ise, gerçekleşmemiş kazanç ve kayıpların kayda alınmasını gerektirerek ihtiyatlılık kavramı ile ters düşer. Sermaye piyasaları gelişmiş olan ülkeler muhasebe yapılarında ihtiyatlılık kavramı yerine, gerçeğe uygun değer yaklaşımını benimsemiştir (Arsoy, 2009:62).

Ülkelerin muhasebe standartları ve uygulamaları ekonomik, tarihsel, kurumsal ve kültürel faktörlerin karmaşık etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Bu faktörlerin bileşiminin ülkeden ülkeye farklılaşmasıyla, her ülkenin muhasebe standartları da farklılaşmaktadır (Choi, Frost, Meek, 1999: 8). Ülkelerin ulusal muhasebe standartları arasındaki farklılıkların nedenleri arasında; ülkelerdeki hukuki ve mali sistemin yapısı, işletmelerin ortaklık yapısı ve buna bağlı olarak finansman yöntemleri, muhasebe mesleğinin gelişim düzeyi, muhasebe bilgilerinin kullanıcılarının eğitim ve gelişmişlik düzeyi (Lawrance, 1996: 5), öz sermaye

hesaplama farklılıkları, ekonomik faktörler, tarihi, geleneksel ve kültürel farklılıklar (Journal, Vulin, 2004: 18) sayılabilir.

Ülkelerin muhasebe standartlarının ve uygulamalarının farklı olması doğal olarak ülkeler arasında finansal raporlama farklılıklarına yol açmıştır. Literatürde, finansal raporlama farklılıkları, sınıflandırma olarak yerini almış ve yapılan çalışmalar finansal raporlama sınıflandırmaları olarak adlandırılmıştır. Dünyadaki finansal raporlama farklılıklarını Anglo-Sakson yaklaşımı ve Kıta Avrupa'sı yaklaşımı olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür (Demir, 2009: 74).

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, öncelikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin başını çektiği Anglo-Sakson ülkelerinde uygulama alanı bulmuştur. Ancak son dönemlerde muhasebe uygulamalarında Anglo-Sakson anlayışın hâkim olması günümüzde Almanya ve Fransa'nın öncülüğündeki Kıta Avrupa'sı ülkelerde de finansal tabloların hazırlanmasında gerçeğe uygun değer yaklaşımını ön plana çıkarmıştır.

Gerçeğe uygun değer yaklaşımının öncelikle Anglo-Sakson ülkelerinde uygulama alanı bulmasının nedeni; bu ülkelerde güçlü sermaye paylarına sahip yaygın pay sahipleri kitlesinin olması, buna paralel büyük ve bağımsız bir dış denetim işlevinin bulunmasıdır. Bu ülkelerde güçlü sermaye piyasalarının olması yaygın pay sahibi kitlesini ortaya çıkarmış, yaygın pay sahibi kitlesinin gerçeğe uygun bilgi ihtiyacı ise finansal tabloların hazırlanmasında tarihi maliyet yaklaşımının yanında, gerçeğe uygun değer yaklaşımının da uygulanmasına yol açmıştır (Pamukçu, 2011: 85). Kıta Avrupa'sı ülkelerinde işletmelerin ihtiyaç duydukları kaynakları sermaye piyasaları yerine devlet veya bankalardan sağlamaları, bu ülkelerde güçlü sermaye piyasalarının ve buna paralel güçlü muhasebe örgütlerinin oluşumunu geciktirmiştir. Ayrıca, bu ülkelerde finansal raporlama kurallarının kanunlar çerçevesinde belirlenmesi, finansal tabloların doğruluk ve yasallık ilkeleri çerçevesinde hazırlanmasına yol açmıştır. Ancak son yıllarda Kıta Avrupa'sı ülkelerinde de sermaye piyasaları gelişmekte olduğundan, gerçeğe uygun değer açıklama kaygısı ağırlık kazanmıştır (Şensoy, 2003: 23–24).

Aşağıda Tablo 1’de Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası ülkelerinin karşılaştırılması yapılmış ve aralarındaki farklar gösterilmiştir.

Tablo 1. Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası Ülkelerinin Karşılaştırılması

Anglo-sakson Ülkeleri	Kıta Avrupası Ülkeleri
Güçlü sermaye piyasası	Daha zayıf sermaye piyasası
Yaygın pay sahipliği	Yaygın olmayan pay sahipliği
Büyük bir “bağımsız dış denetçi” mesleğinin varlığı	Nispeten daha küçük bir “bağımsız dış denetçi” mesleğinin varlığı
Muhasebe ve vergi kurallarının ayrılığı	Vergi kurallarının muhasebe ve finansal raporlamaya hakim olması

İşletmelerin finansal tablolarını gerçeğe uygun değer yaklaşımı esasında hazırlamalarına yol açan bir başka neden; iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin yarattığı küreselleşme olgusudur. Ayrıca, son yıllarda yaşanan farklı büyüklükteki finansal kriz ve muhasebe skandallarının da gerçeğe uygun değer yaklaşımının benimsenmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bununla beraber, gerçeğe uygun değer uygulamasının hayali karlar yaratabileceği gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır (Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 102).

Gerçeğe uygun değer yaklaşımının muhasebe standartlarında yer alması, 1980’li yıllarda ABD’de yaşanan Saving-Loans krizi ile ortaya çıkmıştır. Bu tarihte bankalar için muhasebede varlıkların piyasa fiyatı ile değerlendirme kuralı söz konusu değildir. Bu nedenle, bankalar güçlü finansal yapıya sahip olduklarını göstermek için tarihi maliyetle kayıtlanmış finansal varlıklarını piyasa fiyatı ile satıp, raporlanacak öz kaynaklarını arttırarak bilançolarını manipüle edebilmektedir. Bu uygulamaların, banka bilançolarının kalitesinin bozması standart yapıcıları, arayışlara sevk etmiştir. Bu doğrultuda, FASB finansal varlık ve yükümlülükler ile ilgili olarak gerçeğe

uygun değer kavramını geliştirme yoluna gitmiştir. FASB piyasa fiyatı temelinde dzenlenecek bilançoların, bankaların finansal yetersizliklerini ortaya koyabileceğini belirlemiştir. Bütün bankaların finansal varlıklarını piyasa fiyatı ile değerleyip raporlamasını önermiştir. Bununla ilgili olarak da ticari portföyde yer alan ve elde tutulan varlıklar için piyasa fiyatı muhasebesini gerekli kılmıştır. Bu karar, finansal varlık ve yükümlölükler için gerçeğe uygun değer muhasebesi tartışmalarına yol açan ilk uygulama olarak kabul edilmektedir (CAS, Erişim Tarihi: 12.03.2012).

Gerçeğe uygun değer yaklaşımının, Uluslararası Muhasebe Standartları'na Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan Uluslararası Muhasebe Standartları UMS 16 Maddi Duran Varlıklar (IAS-16 Property, Plant and Equipment) ve UMS 20; Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması (IAS-20 Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance) ile girdiği bilinmektedir (Şenel vd., 2011: 60) . Bundan sonra çıkarılan birçok standartta gerçeğe uygun değer yaklaşımı ile ilgili açıklamalara yer verilse de, son çıkarılan standartlarda (IAS. 39, 40, 41, IFRS. 2, 3, 5, 6, 7) gerçeğe uygun değer yaklaşımının benimsendiği gürlmektedir. IASB'nin yayınladığı son standartlar ve yaptığı çalışmalar incelendiğinde, çoğunda varlık ve yükümlölükler ile ilgili olarak gelecekteki ekonomik fayda ve beklenen nakit çıkışı ifadelerinin yer aldığı gürlmektedir. Aslında gelecekteki işlemler, kayıt ve değerlemenin özünü oluştururlar. Bu alışmalar sonucunda, muhasebenin bugün için geldiği noktada, tarihi maliyet ve geçmiş olaylar yerine, gelecekteki olaylar ve piyasa fiyatı (gerçeğe uygun değer) üzerinde bir odaklanma gözlenmektedir. Halen yürürlükte olan uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarının büyük bölümünde varlık veya yükümlölüklerin değerlemede gerçeğe uygun değer, kısmen veya tamamen kullanılmaktadır.

Finansal raporlamada güncel sonuçlar yaratan gerçeğe uygun değer yaklaşımı, birtakım varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar IASB ve FASB tarafından tek bir standartta veya dokümanda verilmemiş olmasına rağmen, gerek SFAS 157 standardı, gerekse IASB tarafından yayınlanan Nihai Taslak'ın çeşitli bölümlerinde bu varsayımlar yer almaktadır (Arsoy, 2009: 77).

1. Fiyat Varsayımları:

i) Gerçeğe uygun değerle ölçümde kullanılan fiyatlar, işletmenin görüşlerinden bağımsız olarak piyasa perspektiflerine dayalıdır.

ii) Gerçeğe uygun değer bir çıkış fiyatıdır.

iii) Gerçeğe uygun değerler işlem maliyetlerini içermez.

2. Piyasa Varsayımları:

i) Gerçeğe uygun değer belirlendiği piyasa işletme faaliyetlerinin en fazla düzenli olduğu bir piyasadır.

ii) Birden fazla piyasa söz konusu olduğunda, karı maksimize eden en avantajlı piyasa kullanılır.

3. Piyasa Taraflarının Özellikleri:

i) Piyasa taraflarının işletmeyle ilişkisi olmamalıdır.

ii) Tarafların, gerçeğe uygun değeri belirlenecek olan kaleme ve işleme dair bilgisi ve anlayışı vardır.

iii) Taraflar gerekli bilgiyi elde etmek için özen gösterir. Bu varsayım, bilginin anlaşılabilmesi için çaba gösterilmesini ifade eder.

iv) İşlemler baskı veya mecburiyet altında değildir.

v) Bireyler alım satım için istekli ve ehil olmalıdır.

3.2. GERÇEĞE UYGUN DEĞER KAVRAMI ve TANIMI

Gerçeğe uygun değer kavramının muhasebe standartlarında yer almaya başlaması 1980'li yıllara rastlamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980'li yıllarda yaşanan Savings&Loans Krizi sonrasında Amerikan Finansal Muhasebe

Standartları Kurulu finansal varlık ve yükümlülükler ile ilgili olarak gerçeğe uygun değer kavramını geliştirme yoluna gitmiştir. Yaşanan finansal krizler, finansal tabloların manipüle edilmesi, finansal tablo kullanıcılarının sayısının ve niteliklerinin artış göstermesi gibi nedenler de gerçeğe uygun değer kavramının ortaya çıkmasında etken olmuştur. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda FASB tarafından 2006 yılında “SFAS. 157 – Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri” standardı yayınlanmıştır (Özkan, Terzi, 2009: 13).

Gerçeğe uygun değer kavramının uluslararası muhasebe standartlarına Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan Uluslararası Muhasebe Standartları UMS–16 Maddi Duran Varlıklar ve UMS–20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması ile girdiği bilinmektedir. Gerçeğe uygun değer kavramı her iki standartta da birbirine benzer şekilde ancak sadece varlıklar açısından tanımlanmış olup, “Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar (alıcı ve satıcı) arasında bir varlığın (serbest piyasa koşulları altında) el değiştirmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar (piyasa fiyatı) dır” şeklinde ifade edilmiştir. (IAS–16 Property, Plant and Equipment, Paragraph 6; IAS–20 Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance, Paragraph 3, www.iasb.org, Erişim Tarihi: 09.05.2012).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından daha sonra yayımlanan standartlarda gerçeğe uygun değer kavramının tanımı; yükümlülükleri (borçları) (UMS–19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar) ve öz kaynakları da içine alacak şekilde (UFRS–2 Hisse Bazlı Ödemeler) genişletilmiştir.

UMS-19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı’nda gerçeğe uygun değer, “Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar” olarak, UFRS-2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı’nda ise öz kaynak araçlarını da içine alacak şekilde “Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın veya öz kaynak unsurunun el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar” olarak tanımlanmaktadır (IAS–19

Employee Benefits, Paragraph 7; IFRS–2 Share-based Payment, Appendix A, www.iasb.org., Erişim Tarihi: 09.05.2012).

Uluslararası alanda yaşanan bu gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de gerek yasal statüye sahip olan kuruluşlar tarafından (Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu gibi) kendi yetki alanlarına giren işletmeler için birtakım yasal düzenlemeler yapıldığı gerekse meslek kuruluşlarının ve akademik çevrelerin yönlendirici çalışmalar yaptığı gözlenmektedir.

Burada Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan Amerikan Muhasebe Standartları’nda (SFAS) yer alan “fair value” ifadesinin Türkçe karşılığı konusunda ortaya çıkan bir kavram karışıklığına işaret etmek gerekir.

“Fair value” ifadesinin Türkçe karşılığı Sermaye Piyasası Kurulu Tebliği’nde “makul değer”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Tebliği’nde “rayiç değer”, Hazine Müsteşarlığı Tebliği’nde “makul değer”, ve Türkiye Muhasebe Standartları’nda “gerçeğe uygun değer” olarak ifade edilmiştir. Literatürde ise, “fair value” ifadesinin Türkçe karşılığı olarak “cari değer”, “uygun değer”, “adil değer”, hakkaniyete uygun değer” ve “doğru değer” gibi kavramların kullanıldığı görülmektedir.

“Fair value” ifadesinin Türkçe karşılığı olarak farklı kelimelerin kullanılması “fair” ve “value” kelimelerinin farklı anlamları olmasından bir başka ifade ile söz konusu kelimelerin Türkçe karşılığı olarak farklı kelimelerin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Yaygın kullanımıyla adil veya fuar anlamına gelen “fair” kelimesinin adaletli, doğru, dürüst, dürüstçe, hakkaniyetli, kurallara uygun, makul, uygun bir şekilde gibi birçok anlamı bulunmaktadır. “Value” kelimesi ise, yaygın olarak değer veya kıymet anlamında kullanılmakla birlikte bir şeyin parayla ifade edilen değeri, değer biçmek, değer vermek, değerini bilmek, ehemmiyet, gerçek anlam, itibar, paha biçmek gibi anlamları da ifade etmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu, Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan tebliğ ve yönetmeliklerde Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının esas alınacağı ifade edilmiştir. Böylelikle “fair value” ifadesinin Türkçe tercümesinde yasal statüye sahip olan kuruluşlar arasında terminoloji birliği sağlanmıştır. Bununla birlikte literatürde kavram karışıklığının maalesef hala devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Gerçeğe uygun değer kavramı farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Gerçeğe uygun değer, bir varlığın satılması ile gerçekleşecek olan tahmini bir fiyat veya bir yükümlülüğün yerine getirilmesi için ödenecek tahmini bir bedeldir. Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan SFAS-157 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri Standardı (SFAS-157 Fair Value Measurements) gerçeğe uygun değeri “ölçüm tarihinde piyasa katılımcıları arasında usulüne uygun olarak yapılan bir varlığın satış veya bir borcun ödenmesinde (transferinde) kullanılan fiyat” şeklinde tanımlanmıştır (SFAS-157, Fair Value Measurements Paragraph: 5, www.fasb.org., Erişim Tarihi: 11.05.2012). Bir başka tanıma göre gerçeğe uygun değer, bir varlığın normal ticari koşullarda bilgili ve istekli bir satıcı ile bilgili ve istekli bir alıcı arasında el değiştirmesi sırasında saptanan değişim değeridir (Gençoğlu, 2007: 8). Daha basit bir şekilde gerçeğe uygun değer iki tarafın bir mübadele işleminde kabul ettiği fiyat olarak tanımlanabilir (Foster ve Upton, 2001: 2). TMS-18 Hâsılat Standardı'na göre gerçeğe uygun değer, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır (TMS-18, 2005 Paragraf: 7). Gerçeğe uygun değer, bir şirketin bilançosundaki her bir varlık ve yükümlülük için piyasa ve/veya tahmin edilen piyasa bazlı değerleri kullanan bir muhasebe sistemidir (Umut, 2006: 158). Son olarak da 31.12.2012 tarihinde yayımlanan TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardında ise gerçeğe uygun değer “Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır” şeklinde tanımlanmıştır (www.kgk.gov.tr 05.01.2013).

Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda gerçeğe uygun değer kavramına ilişkin on dört tanesi Muhasebe Standartları'nda yedi tanesi de Finansal Raporlama Standartları'nda olmak üzere yirmi ayrı yerde toplam yirmi beş adet tanımlama yapılmıştır. Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda yer alan gerçeğe uygun değer tanımları Ek 7' de verilmiştir.

Gerçeğe uygun değer kavramı serbest piyasa koşullarının geçerli olduğu, taraflar arasında pazarlık yoluyla karşılıklı anlaşma imkânının bulunduğu ve yine taraflar arasında mübadele konusu mal veya hizmete ilişkin olarak “asimetrik enformasyon” (taraflardan birinin bildiğini, diğerinin bilmemesi) probleminin söz konusu olmadığı bir ortamda yapılan değişim sonucunda oluşacak değeri ifade etmektedir (Uyar, 2009: 137).

Gerçeğe uygun değer, işletmenin herhangi bir tasfiye sürecine girme, faaliyetlerinde önemli bir kısıntıya gitme veya ters pozisyon sağlayan bir işlem gerçekleştirme niyet veya ihtiyacında olmaksızın işletmenin sürekliliği kavramı altında faaliyet gösterdiği varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla gerçeğe uygun değer, işletmenin gerçekleştirmek istemediği bir işlem, tasfiye veya satış nedeniyle elde edeceği veya ödeyeceği bir tutar değildir (Karahana, 2002: 22).

Gerçeğe uygun değer; bir varlığın, işletmeye ya da varlığı elinde bulundurana sağlayacağı potansiyel faydasını da ortaya koyar (örneğin: varlığın gelecekte işletmeye sağlayacağı ekonomik fayda, doğrudan veya dolaylı yollardan işletmeye sağlanan nakit ve nakit benzeri kazançlar gibi) (Doğan, Tanç, 2008: 456).

Söz konusu tanımlar birbirine benzer şekilde olup, Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda gerçeğe uygun değer “karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır” şeklinde ifade edilmiştir. Ancak TFRS–2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı'nda “öz kaynak unsuru” ifadesi yer almamıştır. Bu nedenle Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda gerçeğe uygun değer, Uluslararası

Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'ndan farklı olarak sadece varlıklar ve yükümlülükler (borçlar) açısından tanımlanmıştır.

Gerçeğe uygun değer kavramının tanımlandığı Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları paragraf numaraları ile birlikte Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Gerçeğe Uygun Değer Kavramının Tanımlandığı Türkiye Muhasebe / Finansal Raporlama Standartları

GERÇEĞE UYGUN DEĞER KAVRAMININ TANIMLANDIĞI TÜRKİYE MUHASEBE / FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI		
NO	ADI	PARAGRAF NO
TMS 2	Stoklar	6
TMS 16	Maddi Duran Varlıklar	6
TMS 17	Kiralama İşlemleri	4
TMS 18	Hasılat	7
TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar	7
TMS 20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması	3
TMS 21	Kur Değişim Etkileri	8
TMS 26	Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama	32
TMS 32	Finansal Araçlar: Sunum	11
TMS 36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü	6
TMS 38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	8, 40
TMS 39	Finansal Varlıklar: Muhasebeleştirme ve Ölçümleme	9, Ek- A, UR71
TMS 40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	5, 36, 39
TMS 41	Tarımsal Faaliyetler	8
TFRS 1	Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması	Ek-A
TFRS 2	Hisse Bazlı Ödemeler	Ek-A

TFRS	3	İşletme Birleşmeleri	Ek-A
TFRS	4	Sigorta Sözleşmeleri	Ek-A
TFRS	5	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve durdurulan Faaliyetler	Ek-A
TFRS	9	Finansal Araçlar	Ek-A
TFRS	13	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü	Ek-A

(Kaynak : www.kgk.gov.tr 09.08.2012)

Gerçeğe uygun değer ifadesi yer alan/almayan, gerçeğe uygun değer hesaplaması gerektiren/gerektirmeyen ve gerçeğe uygun değer tanımı yapılan/yapılmayan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Ek 8’de verilmiştir.

Türkiye Muhasebe/ Finansal Raporlama Standartları incelendiğinde yürürlükte olan 42 standardın, Tablo 3’ de detayı verilen 33’ünde, gerçeğe uygun değer ifadesinin 1660 defa geçtiği tespit edilmiştir.

Tablo 3. Gerçeğe Uygun Değer İfadesinin Geçtiği Türkiye Muhasebe/ Finansal Raporlama Standartları

GERÇEĞE UYGUN DEĞER İFADESİNİN GEÇTİĞİ TÜRKİYE MUHASEBE/ FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI			
TMS	1	Finansal Tabloların Sunuluşu	9
TMS	2	Stoklar	5
TMS	8	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar	1
TMS	11	İnşaat Sözleşmeleri	1
TMS	12	Gelir Vergileri	10
TMS	16	Maddi Duran Varlıklar	26
TMS	17	Kiralama İşlemleri	22
TMS	18	Hasılat	10
TMS	19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar	33

TMS	20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması	2
TMS	21	Kur Değişiminin Etkileri	8
TMS	26	Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama	8
TMS	27	Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar	6
TMS	28	İştiraklerdeki Yatırımlar	12
TMS	29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama	4
TMS	31	İş Ortaklıklarındaki Paylar	7
TMS	32	Finansal Araçlar: Sunum	25
TMS	33	Hisse Başına Kazanç	12
TMS	36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü	63
TMS	38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	43
TMS	39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçümleme	340
TMS	40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	110
TMS	41	Tarımsal Faaliyetler	43
TFRS	1	Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması	27
TFRS	2	Hisse Bazlı Ödemeler	124
TFRS	3	İşletme Birleşmeleri	84
TFRS	4	Sigorta Sözleşmeleri	14
TFRS	5	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler	15
TFRS	7	Finansal Araçlar: Açıklamalar	64
TFRS	9	Finansal Araçlar	285
TFRS	10	Konsolide Finansal Tablolar	7
TFRS	12	Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin	7
TFRS	13	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü	233
TOPLAM			1660

Gerçeğe uygun değer kavramına ilişkin tanımlar incelendiğinde, aralarında ifade bakımından farklılıklar olmasına rağmen, anlam bakımından çok önemli bir fark bulunmadığı, tüm tanımlarda gerçeğe uygun değer kavramının tam rekabet şartlarında oluşan piyasa fiyatını ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir.

3.3. GERÇEĞE UYGUN DEĞERİN TESPİT HİYERARŞİSİ

Gerçeğe uygun değer kavramı ile ilgili olarak yapılan tanımlar dikkatlice incelendiğinde, gerçeğe uygun değer kavramının tam rekabet koşullarının bulunduğu piyasalarda “piyasa fiyatı” olarak tanımlandığı görülmektedir. Bir başka ifade ile piyasa fiyatının gerçeğe uygun değer olarak kabul edilebilmesi, tam rekabet koşullarının bulunduğu piyasalarda mümkün olabilir.

Standartlar bir bütün olarak ele alındığında gerçeğe uygun değer tespit hiyerarşisinin;

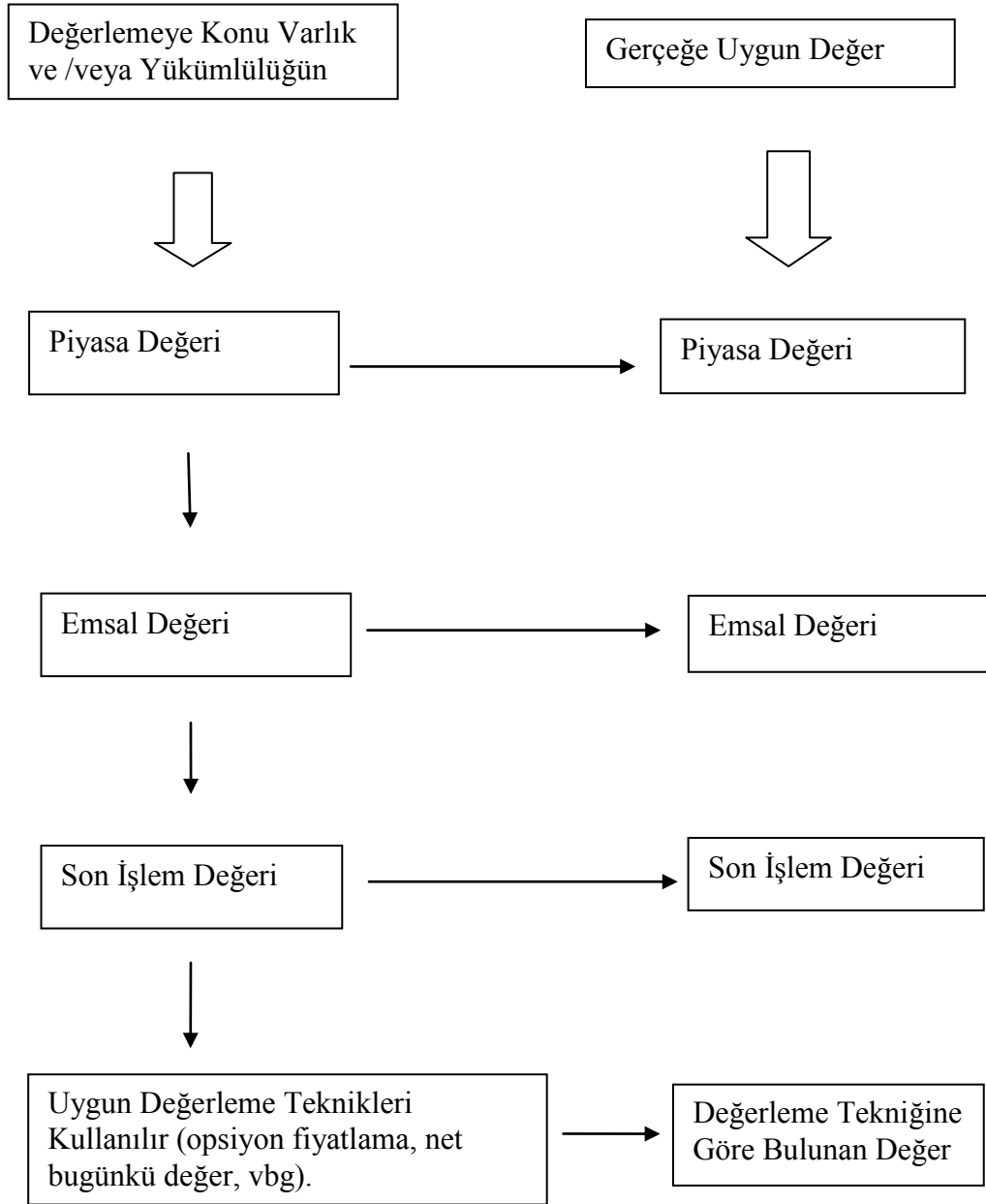
i) Varlık veya yükümlülüğün aktif piyasada oluşmuş fiyatı varsa bu fiyat yani piyasa fiyatı yoksa

ii) Benzer nitelikteki unsurların cari piyasada oluşan fiyatlarının farklılıkları yansıtacak şekilde düzeltilmiş hali yani emsal değer yoksa

iii) Son işlem fiyatının ekonomik değişiklikleri yansıtacak şekilde değiştirilmesi sonucunda bulunan değer yani son işlem değeri yoksa

iv) Net nakit akışlarının uygun iskonto oranının kullanılması sonucu bulunan değer yani bugünkü değer şeklinde olduğu ifade edilebilir (Tokay, Deran, 2008: 25).

Gerçeğe uygun değer tespit hiyerarşisi Şekil 3'deki gibi şematize edilebilir.

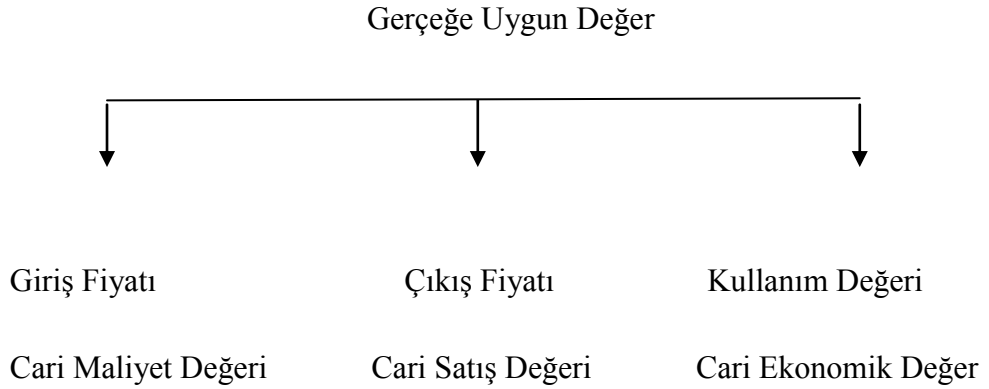
Şekil 3. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi

(Kaynak: Şenel vd., 2011: 64)

Gerçeğe uygun değer, standartta belirtildiği gibi, üzerinde anlaşılan fiyatın gerçeğe uygun değer olarak kabul edilmesi tam rekabet koşullarının bulunduğu piyasalarda mümkün olabilir. Eksik rekabetin olduğu piyasalarda gerçeğe uygun değer tek bir anlamı olmaz (Şensoy, 2003: 38). Dolayısıyla, gerçek hayatta tam rekabetin kusursuz bir şekilde işlediği piyasa koşullarının bulunamayacağı göz

önünde bulundurulduğunda, gerçeğe uygun değer kavramının, diğer çeşitli kavramları içine alabilen çerçeve niteliğinde bir kavram olduğu sonucuna rahatlıkla ulaşılabilir (Uyar, 2009: 138). Eksik rekabetin olduğu piyasalarda gerçeğe uygun değere karşılık gelen giriş değeri, çıkış değeri ve net gerçekleştirilebilir değer (kullanım değeri) gibi alternatif değerler ortaya çıkar (Şensoy, 2003: 38).

Giriş değeri olarak cari maliyet gerçeğe uygun değeri yansıtmaktadır. Çıkış değeri açısından ise cari satış değeri gerçeğe uygun değeri ifade etmektedir. Bir başka bakış açısını yansıtan kullanım değeri açısından ise cari ekonomik değer, gerçeğe uygun değeri temsil niteliği taşımaktadır.

Şekil 4. Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımında Esas Alınan Değerler

(Kaynak: Tokay, Deran, Aktaş, 2005: 105)

Alış ve satış maliyetleri ihmal edildiğinde cari maliyet değeri, cari satış değeri ve cari ekonomik değer birbirine eşit olduğu söylenebilir. Ancak gerçek hayatta alış ve satış maliyetlerinin ihmal edilmesi durumu söz konusu olmaz ve dolayısıyla bu değerler her zaman birbirlerine eşit olmazlar (Alexander, 2003: 19). Bu nedenle gerçeğe uygun değer belirlenmesinde alış ve satış maliyetleri kritik bir rol oynamaktadır.

Gerçeğe uygun değer muhasebesinin uygulanmasında gerçeğe uygun değer belirlenmesi için üç ölçüt kullanılmaktadır (Penman, 2007, 34)

i) Gerçeğe uygun değer olarak giriş değerinin kullanılması: Bu yöntemde, varlıklar yerine koyma maliyeti ile yeniden değerlemeye tabi tutulur ve varlık cari maliyetleri üzerinden kaydedilerek gelir tablosu gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar dikkate alınarak düzenlenir,

ii) Gerçeğe uygun değer olarak çıkış değerinin kullanılması: Varlık ve yükümlülükler, her dönem cari satış fiyatları üzerinden değerlendirilir ve gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar, kapsamlı gelirin bir parçası olarak raporlanır,

iii) Gerçeğe uygun değer olarak karma yöntemin kullanılması: Bu yöntem, farklı zamanlarda aynı varlık ve yükümlülükler için, tarihi maliyet ile birlikte alternatif olarak uygulanır. Muhasebeleştirme öncelikli olarak tarihi maliyet üzerinden yapılır; fakat gerçeğe uygun değer belirli durumların varlığı halinde uygulanır. Örneğin, varlıkların tarihi maliyet bedeli üzerinden muhasebeleştirilmesine karşın değer düşüklük testine tabi tutulması, şerefiyenin hesaplanması ve dağıtımı gibi. Yani gerçeğe uygun değer, tarihi maliyet muhasebesi verilerinden hareketle belirlenmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi tarihi maliyet esası ve cari değere dayalı değerlendirme esasları birbirlerine alternatif yöntemler değildir. Kavramsal Çerçeve’de (Paragraf: 101) belirtildiği gibi işletmelerin tarihi maliyet esasını diğer değerlendirme (cari değere dayalı) esasları ile birlikte kullanmaları gerekmektedir.

Öte yandan; stokların maliyet ve net gerçekleştirilebilir değerinin düşük olanı ile değerlendirilmesi (TMS-2, 2005 Paragraf: 9), taahhüt edilen emeklilik faydalarının (bir işletmenin çalışanlarına, hizmetlerinin bitiminde veya bitimi sonrasında yıllık gelir veya defaten ödeme şeklinde sağlayacağı faydaların) bugünkü değeri ile ölçülmesi (TMS-26, 2006 Paragraf: 8-23), öz kaynağa dayalı finansal araçların piyasa fiyatlarının mevcut olması durumunda piyasa fiyatları aracılığıyla ölçülmesi, mevcut olmaması durumunda bir değerlendirme tekniği aracılığıyla belirlenmesi yoluyla tahmin edilmesi (TFRS-2, 2006 Paragraf: 16-17), işletme birleşmelerinde edinilen varlıklar ve üstlenilen borçların birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile ölçülmesi, şerefiyenin hesaplanması ve dağıtımı (TFRS-3, 2006 Paragraf: 18-32) Türkiye

Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda tarihi maliyet esasının diğer değerleme esasları ile birlikte kullanılabilidiği göstermektedir. Buradan çıkan sonuç, Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda gerçeğe uygun değer olarak karma yöntemin kabul edildiğidir.

TMS/TFRS'de yer alan standartların bir kısmı gerçeğe uygun değerleme ölçümünü doğrudan kullanırken bir kısmı da diğer standartlarla ilişkileri nedeniyle dolaylı olarak kullanılmaktadırlar. Bu standartlar aşağıdaki gibi tablolaştırılmıştır.

Tablo 4. Doğrudan Gerçeğe Uygun Değer Hesaplaması Gerektiren Standartlar

DOĞRUDAN GERÇEĞE UYGUN DEĞER HESAPLAMASI GEREKTİREN STANDARTLAR		
TMS	11	İnşaat Sözleşmeleri
TMS	16	Maddi Duran Varlıklar
TMS	17	Kiralama İşlemleri
TMS	18	Hasılat
TMS	19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
TMS	20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması
TMS	26	Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama
TMS	33	Hisse Başına Kazanç
TMS	36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
TMS	38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
TMS	39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçümleme
TMS	40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
TMS	41	Tarımsal Faaliyetler
TFRS	1	Türkiye finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması
TFRS	2	Hisse Bazlı Ödemeler
TFRS	3	İşletme Birleşmeleri
TFRS	5	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler

(Kaynak: Arsoy, 2009: 86)

Tablo 4'te gerçeğe uygun değer hesaplamasını doğrudan gerektiren standartlar yer almaktadır.

Tablo 5. Dolaylı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Hesaplaması Gerektiren Standartlar

DOLAYLI OLARAK GERÇEĞE UYGUN DEĞER HESAPLAMASI GEREKTİREN STANDARTLAR		
TMS	2	Stoklar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	21	Kur Değişiminin Etkileri (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	27	Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	28	İştiraklerdeki Yatırımlar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	31	İş Ortaklıklarındaki Paylar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	32	Finansal Araçlar: Açıklamalar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TFRS	4	Sigorta Sözleşmeleri (Başka Standartlara Referans Vererek)
TFRS	7	Finansal Araçlar: Açıklamalar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TFRS	9	Finansal Araçlar (Başka Standartlara Referans Verecek)
TFRS	10	Konsolide Finansal Tablolar (Başka Standartlara Referans Verecek)

(Kaynak: Arsoy, 2009: 86)

Tablo 5’te gerçeğe uygun değer hesaplamasını dolaylı olarak gerektiren yani başka standartlara referans vererek hesaplama yapılan standartlar yer almaktadır.

Tablo 6. Gerçeğe Uygun Değer Hesaplaması Gerektirmeyen Standartlar

GERÇEĞE UYGUN DEĞER HESAPLAMASI GEREKTİRMEYEN STANDARTLAR		
TMS	1	Finansal Tabloların Sunuluşu
TMS	7	Nakit Akış Tablosu
TMS	8	Muhasebe Politikaları, muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar
TMS	10	Raporlama Döneminden (Bilanço Tarihinden) Sonraki Olaylar
TMS	12	Gelir Vergileri
TMS	23	Borçlanma Maliyetleri
TMS	24	İlişkili taraf Açıklamaları
TMS	29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama
TMS	34	Ara Dönem Finansal Raporlama
TMS	37	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar
TFRS	6	Maden Kaynaklarının Araştırılması Ve Değerlendirilmesi
TFRS	8	Faaliyet Bölümleri
TFRS	11	Müşterek Anlaşmalar
TFRS	12	Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar

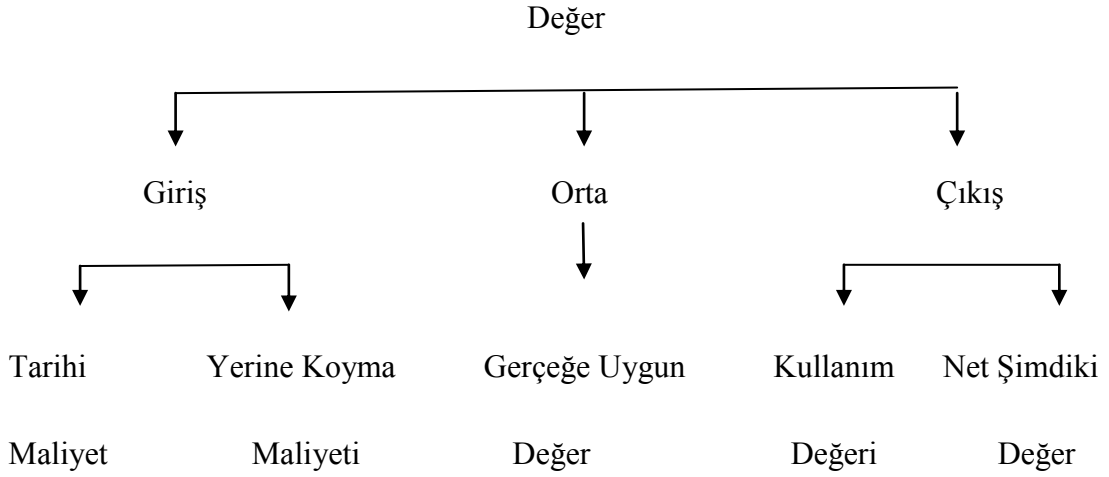
(Kaynak: Arsoy, 2009: 86)

Tablo 6'da ise gerçeğe uygun değer hesaplamasını hiç gerektirmeyen standartlar yer almaktadır.

Standartta yer alan gerçeğe uygun değer belirlenmesinde giriş fiyatının mı, çıkış fiyatının mı yoksa kullanım değerinin mi esas alınacağı tüm standartlarda açık bir şekilde belirtilmemiştir. Bir varlığın işlem tarihinde dahi giriş fiyatı ve çıkış fiyatı arasında farklılık olabilir. Örneğin bugün satın alınan bir otomobili aynı gün satılması durumunda 2. El piyasa değeri %5-10 düşmektedir.

Kimi yazarlara göre; gerçeğe uygun değer piyasada oluşan değer olarak kabul edildiğinde, orta bir değeri ifade eder (Alexander, 2003:13). Bu görüşe göre, gerçeğe uygun değer, ne bir satıcının malına biçtiği değerdir, ne de alıcının almak için teklif

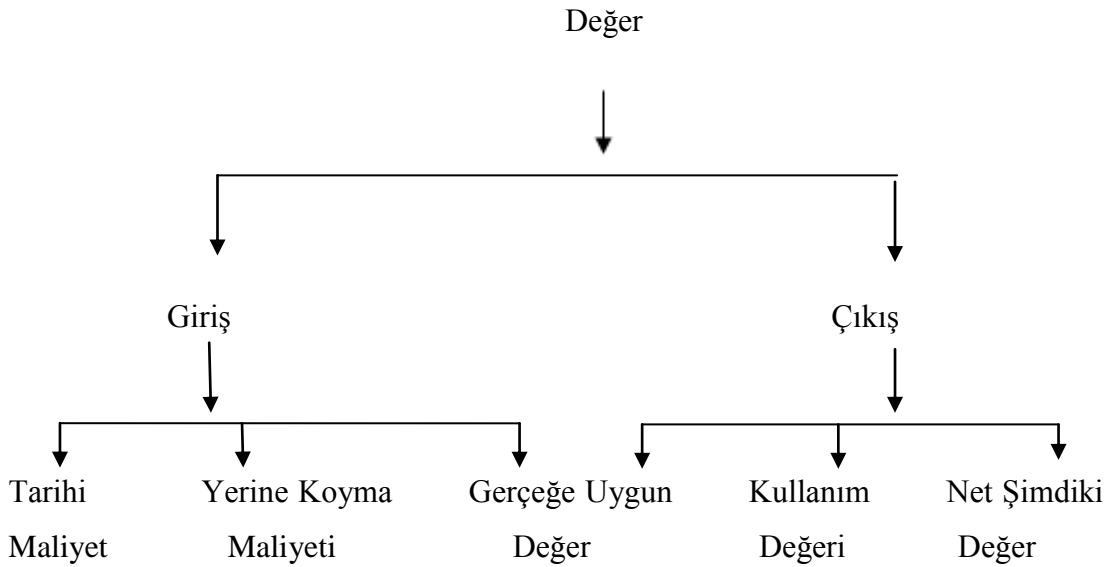
ettiği bir tutardır. Buna göre gerçeğe uygun değer, taraflar arasında pazarlık gücü sonucunda oluşan bir değerdir. Bu durum aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 5-A. Değerleme Kavramları ve Gerçeğe Uygun Değer

(Kaynak: Alexander, 2003: 29)

Bir başka ifadeyle gerçeğe uygun değer giriş fiyatı esasında yerine koyma maliyetinden küçük; çıkış fiyatı esasında kullanım değerinden büyük olmaktadır.

Şekil 5-B. Değerleme Kavramları ve Gerçeğe Uygun Değer

(Kaynak: Alexander, 2003: 29)

Gerçeğe uygun değerın tespitinde esas sorun eksik rekabet ortamında (aksak rekabetin olduğu piyasalarda) gerçeğe uygun değerın nasıl tespit edileceğidir. Daha önce de ifade edildiği gibi eksik rekabet ortamında (aksak rekabetin olduğu piyasalarda) gerçeğe uygun değer; giriş değerlerini yansıtan tarihi maliyet ya da yerine koyma maliyeti olmadığı gibi çıkış değerlerini yansıtan net şimdiki değer veya net gerçekleştirilebilir değer de değildir. Eksik rekabet ortamında (aksak rekabetin olduğu piyasalarda) gerçeğe uygun değer; bu değerler arasında orta bir değeri ifade etmektedir. Dolayısıyla, bu durumda gerçeğe uygun değerın tahmin edilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Gerçeğe uygun değerın tahmine dayalı tespitinde işletmenin varsayımları esas alınmakta, dolayısıyla sübjektif değerlendirmeler ortaya çıkabilmektedir.

Dolayısıyla bu durum, gerçeğe uygun değerın uygulamada nasıl tespit edileceği, sonuçlarına nasıl güvenileceği, gerçeğe uygun değerın denetiminin nasıl yapılacağı sorularını da beraberinde getirmiştir (Gençoğlu, 2007: 13). Çünkü bu tahminler değerlemeyi yapanın gelecekteki nakit akışlarını tahmin edebilme, uygun ıskonto oranlarını belirleyebilme ve benzer veya aynı olan varlık ve borçları tespit edebilme yeteneği ile fiyat değişkenliği konusundaki yargısına, piyasa likiditesi ve piyasa duyarlılığına dair görüşüne bağlı olabilmektedir (Wilson, 2001: 28). Ayrıca, gerçeğe uygun değer tahminleri kasıtlı olarak veya bir takım hileli rakamları gizlemek amacıyla yanlış hesaplamalara olanak sağlar (Poon, 2004: 40).

Yukarıda IAS ve TMS'nin gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Bunlara ilave olarak FASB'nin gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin esaslar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan SFAS-157 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri Standardı (Statement of Financial Accounting Standards SFAS-157 Fair Value Measurements) gerçeğe uygun değerın tespiti için girdilerin esas alındığı üç seviyeden oluşan bir hiyerarşi düzenlemiştir (SFAS-157, Fair Value Measurements Paragraph: 22-30, www.fasb.org., Erişim Tarihi: 15.08.2012).

1.seviyede aynı türdeki varlıklar için gözlemlenen piyasa işlemleri,

2.seviyede benzer türdeki varlıklar için gözlemlenen piyasa işlemleri,

3.seviyede ise bazı piyasa verilerini temel alarak oluşturulan değerlendirme yöntemlerinin kullanılmasıyla ortaya çıkan değerler yer almaktadır. FASB işletmenin gerçeğe uygun değeri kullandığında finansal tablo dipnotlarında bu değer hangi seviye kullanılarak belirlendiğini ve 3. Seviye kullanılmışsa hangi değerlendirme metodundan yararlandığını açıklamasını zorunlu kılmaktadır (Demir, Bahadır, 2007:70).

Ayrıca FASB'a göre gerçeğe uygun değer ölçülmesine yönelik 3 yaklaşım kullanılmaktadır (Akbulut, 2007:31)

Piyasa yaklaşımı: Piyasa yaklaşımında aynı veya karşılaştırılabilir nitelikteki varlık ya da borçlara ilişkin piyasa işlemlerinden elde edilen fiyat ve diğer geçerli bilgiler kullanılmaktadır. Bu yaklaşım değerlendirme yapılan varlığın aynısının veya benzerlerinin piyasada ne kadara satılacağına cevabını arar.

Gelir yaklaşımı: Bu yaklaşımda gelecekte elde edilecek tutarların bugünkü değerini hesaplamaya yönelik değerlendirme teknikleri kullanılmaktadır. Gelecekte yaratacağı nakit akışları tahmin edilen bir varlığa yatırımcılar bugün ne kadar öder? sorusuna cevap arar.

Maliyet yaklaşımı: Bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olacak tutarın hesaplanmasına dayalı bir yaklaşımdır. Değerlemesi yapılan varlığın aynısını veya benzerini bugün kaç para satın alırız? sorusuna cevap arar.

3.4. TFRS 13 GERÇEĞE UYGUN DEĞER ÖLÇÜMÜ

Çalışmanın bu bölümde 30.12.2012 tarihli ve 28513 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı ele alınmıştır.

3.4.1. Standardın Amacı

TFRS 13'ün amacı gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin çerçeveyi tek bir TFRS'de düzenlemek ve gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin açıklamaları belirlemektir.

Gerçeğe uygun değer işletmeye özgü bir ölçüm olmayıp, piyasa bazlı bir ölçümdür. Bazı varlıklar ve borçlar için gözlemlenebilir piyasa işlemleri veya bilgileri mevcut olabilir. Bununla birlikte diğer varlıklar ve borçlar için bu tür işlemler veya bilgiler mevcut olmayabilir. Ancak gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı her iki durumda da aynı olup, bu amaç mevcut piyasa koşullarında, piyasa katılımcıları arasında bir varlığın satışına veya bir borcun devrine yönelik olarak ölçüm tarihinde olağan bir işlemdeki fiyatın tahmin edilmesidir (TFRS-13 Paragraf 2). Yani varlığı elinde bulunduran veya borçlu konumda olan piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçüm tarihindeki çıkış fiyatıdır.

Özdeş bir varlığın veya borcun fiyatı gözlemlenebilir olmadığında, işletme gerçeğe uygun değeri, ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye çıkararak ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgari seviyeye indiren başka bir değerlendirme yöntemi kullanarak ölçer. Gerçeğe uygun değer, piyasa bazlı bir ölçüm olduğu için riske ilişkin varsayımları da dahil olmak üzere piyasa katılımcılarının varlıkları ve borçları fiyatlandırırken kullanacakları varsayımlar kullanılarak ölçülür (TFRS-13 Paragraf 3).

3.4.2. Standardın Kapsamı

TFRS 13'ün kapsamı, gerçeğe uygun değer ölçümünü veya gerçeğe uygun değere ilişkin açıklama yapılmasını zorunlu tuttuğu ya da ölçüm veya açıklama yapılmasına izin verdiği durumlarda uygulanır.

Ayrıca diğer TFRS'lerin satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer gibi gerçeğe uygun değere dayalı olarak yapılan ölçümlerin kullanılmasını veya bu ölçümlere ilişkin açıklamalar yapılmasını zorunlu tuttuğu ya da bunlara izin verdiği durumlarda da geçerlidir.

TFRS 13'ün ölçüm ve açıklama hükümlerinin uygulanmadığı durumlar şunlardır:

- i) TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı kapsamındaki hisse bazlı ödeme işlemlerine,
- ii) TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı kapsamındaki kiralama işlemlerine ve
- iii) TMS 2 Stoklar Standardında yer alan net gerçekleştirilebilir değer veya TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardında yer alan kullanım değeri gibi gerçeğe uygun değerle bazı benzerlikleri bulunan ancak gerçeğe uygun değer olmayan ölçümlere ölçüm ve açıklama hükümleri uygulanmaz.

TFRS 13 uyarınca yapılması zorunlu olan açıklamaların aşağıdaki durumlar için yapılması gerekli değildir.

- i) TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı uyarınca gerçeğe uygun değerinden ölçülen plan varlıkları,
- ii) TMS 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama Standardı uyarınca gerçeğe uygun değerinden ölçülen emeklilik fayda planlarına yapılan yatırımlar ve
- iii) TMS 36 uyarınca geri kazanılabilir tutarı, elden çıkarma maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri olan varlıklar.

3.4.3. Standartta Yer Alan Tanımlar

TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardında yer alan terimlere ilişkin tanımlardan bazıları şu şekildedir (TFRS-13 Ek A).

Aktif piyasa: Varlık veya borca ilişkin işlemlerin, fiyatlandırma bilgisi sağlamaya yönelik yeterli sıklıkta ve hacimde sürekli bir şekilde gerçekleştiği piyasadır.

Giriş fiyatı: Karşılıklı bir işlemle bir varlık edinilirken ödenen veya bir borç üstlenilirken alınan fiyattır.

Çıkış fiyatı: Bir varlığın satışında alınan veya bir borcun devrinde ödenen fiyattır.

Beklenen nakit akışı: Gelecekteki olası nakit akışlarının olasılıklarına göre ağırlıklandırılmış ortalamasıdır (başka bir ifadeyle dağılımın ortalamasıdır).

Gerçeğe uygun değer: Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır.

En iyi ve en üst seviyede kullanım: Piyasa katılımcıları tarafından finansal olmayan bir varlığın veya bu varlığın kullanıldığı varlık ve borçlardan oluşan bir grubun (örneğin bir işin) değerini en üst seviyeye çıkaracak şekilde kullanımudur.

En avantajlı piyasa: İşlem maliyetleri ve taşıma maliyetleri dikkate alındıktan sonra, varlığın satışından elde edilen tutarı en üst seviyeye yükselten veya borcun devredilmesi için ödenen tutarı asgari seviyeye indiren piyasadır.

Asıl piyasa: Varlığın veya borcun en yüksek hacimde ve seviyede işlem gördüğü piyasadır.

Risk primi: Bir varlığın veya borcun nakit akışlarındaki belirsizliğe katlanmak için riskten kaçınan piyasa katılımcıları tarafından istenen bedeldir. Aynı zamanda, “risk düzeltmesi” olarak da ifade edilir.

3.4.4. Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü

TFRS 13, gerçeğe uygun değeri, piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat olarak tanımlamıştır.

Tanımda sözü edilen piyasa katılımcıları varlığa ya da borca ilişkin asıl piyasada ya da en avantajlı piyasada aşağıdaki özelliklere sahip olan alıcı ve satıcılardır.

i) Alıcılar ve satıcılar birbirlerinden bağımsızdırlar,

ii) Alıcılar ve satıcılar bilgilidirler,

iii) Alıcılar ve satıcılar, varlığa veya borca ilişkin işlem yapabilecek durumdadırlar ve

iv) Alıcılar ve satıcılar, varlığa veya borca ilişkin işlem yapmaya isteklidirler.

3.4.4.1. Ölçüm

Gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin genel yaklaşıma bakıldığında, gerçeğe uygun değer ölçümü yapabilmek için ölçüme konu olan varlık ve borçların belirlenmesi gerekir. Gerçeğe uygun değer ölçümü, belirli bir varlık veya borç için yapılır. Bu nedenle, işletme bir varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerini ölçerken, piyasa katılımcılarının ölçüm tarihinde bu varlığı veya borcu fiyatlandırırken göz önünde bulunduracakları özellikleri dikkate alır. Bu tür özelliklere varlığın durumu ve konumu ile varsa, varlığın satışına veya kullanımına ilişkin sınırlamalar örnek olarak gösterilebilir (TFRS 13 Paragraf 11).

Gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülen varlık veya borç tek bir varlık veya borç olabileceği gibi bir varlık grubu, borç grubu ya da varlık ve borçlardan oluşan bir grup da olabilir.

Gerçeğe uygun değer ölçümünde, varlığın satışına ya da borcun devrine ilişkin işlemin, varlığa yada borca ilişkin asıl piyasada, asıl piyasanın bulunmadığı durumlarda ise varlığa veya borca ilişkin en avantajlı piyasada gerçekleştiği varsayılır (TFRS 13 Paragraf 16). Varlık veya borca ilişkin asıl piyasanın bulunması durumunda, ölçüm tarihinde farklı bir piyasadaki fiyat potansiyel olarak daha avantajlı olsa bile, gerçeğe uygun değer ölçümü asıl piyasadaki fiyatı yansıtır.

İşletme bir varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerini, piyasa katılımcılarının en fazla ekonomik fayda sağlamayı düşünerek hareket ettikleri varsayımıyla, söz konusu varlığı veya borcu fiyatlandırırken kullandığı varsayımları kullanarak ölçer. Bu varsayımları oluştururken, işletmenin özel piyasa katılımcılarını tanımlamasına gerek yoktur. Bunun yerine, işletme piyasa katılımcılarını genel olarak ayırıştırılan özellikleri aşağıda belirtilen tüm unsurları dikkate alarak belirler (TFRS 13 Paragraf 22-23):

- i) Varlık veya borç,
- ii) Varlık veya borca ilişkin asıl (ya da en avantajlı) piyasa ve
- iii) İşletmenin bu piyasada işlem yapacağı piyasa katılımcıları.

Gerçeğe uygun değer, fiyatın doğrudan gözlemlenebilir olmasına veya başka bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tahmin edilmesine bakılmaksızın, mevcut piyasa koşullarında ölçüm tarihinde asıl (ya da en avantajlı) piyasada olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır, yani çıkış fiyatıdır (TFRS 13 Paragraf 24).

Finansal olmayan varlığın gerçeğe uygun değerinin ölçümünde, piyasa katılımcısının bu varlığı en iyi ve en üst seviyede kullanarak veya bu şekilde kullanacak başka bir piyasa katılımcısına satarak ekonomik fayda sağlayabileceği dikkate alınır. İşletme varlığın farklı bir kullanımını amaçlamış olsa bile, en iyi ve en üst seviyede kullanım piyasa katılımcılarının bakış açısıyla belirlenir. Finansal olmayan bir varlığın en iyi ve en üst seviyede kullanımı;

i) Fiziki olarak mümkün olan kullanım, piyasa katılımcılarının varlığı fiyatlandırırken göz önünde bulunduracakları fiziksel özelliklerini (örneğin, bir gayrimenkulün konumu veya büyüklüğü),

ii) Yasalara uygun kullanım, piyasa katılımcılarının varlığı fiyatlandırırken göz önünde bulunduracakları kullanıma ilişkin yasal sınırlamaları (örneğin, gayrimenkul için geçerli imar düzenlemeleri) ve

iii) Finansal açıdan elverişli biçimde kullanım, varlığın fiziki olarak mümkün olan ve yasalara uygun kullanımının, piyasa katılımcılarının bu tür bir kullanım için bu varlığa yaptıkları yatırımdan elde etmek istedikleri getiriye sağlayacak düzeyde gelir veya nakit akışı (varlığın bu tür bir kullanıma getirilmesinde katlanılan maliyetleri de dikkate alarak) üretip üretmediğini dikkate alır.

İşletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal araçlarına ve borçlarına ilişkin uygulamada genel ilkelere bakıldığında, gerçeğe uygun değer ölçümü, finansal veya finansal olmayan borcun veya işletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal aracın ölçüm tarihinde piyasa katılımcısına devredildiğini varsayar. Borcun veya işletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal aracın devrini içeren varsayımlardan birisi borcun ödenmemiş olarak kalması ve devralan piyasa katılımcısının bu yükümlülüğü yerine getirmesidir. Yani borç, ölçüm tarihinde alacaklıya ödenmemiş ya da başka bir şekilde sonlandırılmamış olmalıdır. Bir diğer varsayım ise işletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal aracın, ödenmemiş olarak kalması ve devralan piyasa katılımcısının finansal araç ile ilgili hakları ve sorumlulukları üstleniyor olmasıdır. Yani finansal araç ölçüm tarihinde iptal edilmemiş ya da başka bir şekilde sonlandırılmamış olmalıdır.

İşletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal aracının veya borcunun devrine ilişkin fiyatlandırma bilgisini sağlayacak gözlemlenebilir bir piyasa bulunmasa dahi, bu tür kalemlerin diğer taraflarca varlık olarak elde tutulması durumunda bu kalemler için gözlemlenebilir bir piyasa bulunabilir. İşletme bu finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değerini değişik şekillerde ölçebilir. Başkası tarafından varlık olarak elde tutulan özdeş kalemin, bulunması durumunda aktif bir piyasadaki kotasyon fiyatını kullanarak ölçebilir. Söz konusu fiyatın bulunmaması durumunda, başkası tarafından varlık olarak elde tutulan aynı kalemin aktif olmayan bir piyasadaki kotasyon fiyatı gibi diğer gözlemlenebilir girdilerini kullanarak ölçebilir. Gözlemlenebilir fiyatların bulunmaması durumunda ise gelir yaklaşımı, piyasa yaklaşımı gibi değerlendirme yöntemlerini kullanarak ölçebilir.

İşletmenin kendi özkaynağına dayalı özdeş veya benzer bir finansal aracın veya borcun devrine ilişkin kotasyon fiyatı bulunmadığında ve özdeş bir kalem

başkası tarafından varlık olarak elde tutulmadığında, işletme özkaynağa dayalı finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değerini, özkaynak üzerindeki hakkı ihraç eden veya borçlu konumda olan bir piyasa katılımcısının bakış açısıyla değerlendirme yöntemi kullanmak suretiyle ölçer (TFRS 13 Paragraf 40). Örneğin, işletme bugünkü değer yöntemini uygularken, piyasa katılımcısının yükümlülüğü üstlendiğinde ödemesi gereken bedel dahil olmak üzere, yükümlülüğü yerine getirirken katlanmayı beklediği gelecekteki nakit çıkışlarını veya piyasa katılımcısının özkaynağa dayalı özdeş bir finansal aracı veya borcu (piyasa katılımcıları tarafından asıl piyasada aynı sözleşme hükümlerine sahip özdeş bir kalemi fiyatlandırırken kullanılan varsayımları kullanarak) ihraç ederken alacağı ya da üstleneceği tutarı dikkate alır.

Varlık veya borca ilişkin karşılıklı bir işlemle, bir varlık edinilirken veya bir borç üstlenilirken, işlem fiyatı varlığın edinilmesinde ödenecek veya borcun üstlenilmesinde alınacak fiyat, yani giriş fiyatıdır. Bunun aksine, varlığın veya borcun gerçeğe uygun değeri, varlığın satışından elde edilecek veya borcun devrinde ödenecek fiyat, yani çıkış fiyatıdır. Çoğu durumda, işlem fiyatı gerçeğe uygun değere eşit olacaktır. Bu tür bir durum, bir varlığın alım işleminin aynı tarihte bu varlığın satılacağı piyasada gerçekleşmiş olması durumunda söz konusu olabilir.

İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer işlem fiyatına eşit olup olmadığını belirlerken, işletme ilgili işleme ve varlık veya borca özgü unsurları dikkate alır. İşlem fiyatının varlığın veya borcun ilk muhasebeleştirme sırasındaki gerçeğe uygun değerini yansıtmayabileceği durumlar şunlardır:

i) İşlem fiyatı gerçeğe uygun değer ölçümünde bir girdi olarak kullanılabilir olmasına rağmen, ilişkili tarafla yapılan bir işlemin piyasa koşullarında gerçekleştiğine ilişkin kanıt bulunması durumunda, ilişkili taraflar arasında gerçekleşen işlemler,

ii) Baskı altında gerçekleşen veya satıcının fiyatı kabul etmeye zorlandığı işlemler,

iii) İşlem fiyatını yansıtan hesap biriminin, varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerinin ölçüldüğü hesap biriminden farklı olan işlemler. Örneğin, gerçeğe

uygun değeri üzerinden ölçülen bir varlığın veya borcun işlemin içerisindeki unsurlardan sadece biri olması durumunda (örneğin, işletme birleşmesinde), işlem diğer bir TFRS'ye göre ayrı olarak ölçülen açıklanmamış hakları ve ayrıcalıkları kapsar veya işlem fiyatı işlem maliyetlerini içerir ve

iv) İşlemin gerçekleştiği piyasanın asıl piyasadan (ya da en avantajlı piyasadan) farklı olması. Örneğin, işletme perakende bir piyasada müşterilerle işlemler gerçekleştiren bir satıcı olmakla birlikte çıkış işlemine ilişkin asıl (ya da en avantajlı) piyasanın satıcı piyasasındaki diğer satıcılarla işlemlerin gerçekleştirildiği piyasa olması durumunda, söz konusu piyasalar farklı olabilir.

Başka bir TFRS'nin bir varlığın veya borcun ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmesini zorunlu tuttuğu ya da buna izin verdiği ve işlem fiyatının gerçeğe uygun değerden farklı olduğu durumlarda, işletme ilgili TFRS'de aksine bir hüküm bulunmadıkça ortaya çıkan kazanç veya kaybı kar veya zarara yansıtır (TFRS 13 Paragraf 60).

3.4.4.2. Değerleme Yöntemleri

İşletme, gerçeğe uygun değeri ölçmek için yeterli verinin bulunduğu ve koşullara uygun olan, ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye çıkaran ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgari seviyeye indiren değerleme yöntemlerini kullanır. Bazı varlık ve borçlar (örneğin finansal araçlar) için girdilerin gözlemlenebilir olabileceği piyasalara borsalar, satıcı piyasaları, aracı piyasaları ve aracısız piyasalar örnek olarak verilebilir.

Bir değerleme yönteminin kullanılmasının amacı, mevcut piyasa koşullarında, piyasa katılımcıları arasında bir varlığın satışına veya bir borcun devrine yönelik ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemdeki fiyatın tahmin edilmesidir. Yaygın olarak kullanılan değerleme yöntemleri; piyasa yaklaşımı, maliyet yaklaşımı ve gelir yaklaşımıdır.

3.4.4.2.1. Piyasa Yaklaşımı

Piyasa yaklaşımı, özdeş veya karşılaştırılabilir (başka bir ifadeyle benzer) olan varlıklara, borçlara ya da varlıklardan ve borçlardan oluşan bir gruba (örneğin iş) ilişkin piyasa işlemleri sonucu oluşan fiyatları ve diğer ilgili bilgileri kullanır. Örneğin, piyasa yaklaşımı ile tutarlı olan değerlendirme yöntemleri genellikle karşılaştırılabilir tutarlar setinden alınan piyasa çarpanlarını kullanır. Çarpanlar, her bir karşılaştırılabilir tutar için farklı çarpanlardan oluşan bir aralıkta yer alabilir. Aralık içinden uygun olan çarpanın seçilmesi, ölçüme özgü niteliksel ve sayısal unsurların dikkate alınarak değerlendirilmelerini gerektirir.

Piyasa yaklaşımı ile tutarlı değerlendirme yöntemleri arasında matris fiyatlaması yer alır. Matris fiyatlaması, özellikle belirli menkul kıymetlere ilişkin kotasyon fiyatlarına dayanmayan ancak menkul kıymetlerin diğer kote edilmiş temel menkul kıymetlerle olan ilişkisine dayanan borçlanma araçları gibi bazı finansal araçların değerlemesinde kullanılan matematiksel bir yöntemdir.

3.4.4.2.2. Maliyet Yaklaşımı

Maliyet yaklaşımı, bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olan cari tutarı yansıtır. Genellikle cari yenileme maliyeti olarak anılır.

Piyasadaki bir satıcının bir varlık için alabileceği satış fiyatı, piyasadaki bir alıcının söz konusu varlığın sağlayacağı faydaya yakın bir fayda sağlayacak bir varlığın değer yitirme faktörleri göz önüne alınarak hesaplanmış inşa veya edinme maliyetine eşittir. Bunun nedeni, alıcının bir varlığa söz konusu varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olan tutardan daha fazla bir tutar ödemeyecek olmasıdır. Değer yitirme; fiziksel, işlevsel (teknolojik) ve ekonomik (dışa yönelik) bozulmaları kapsamakta ve finansal raporlama açısından amortisman (tarihi maliyetin dağıtılması) oranla veya vergi açısından amortisman (belirli hizmet sürelerinin kullanılması) oranla daha geniş kapsamlıdır. Çoğu durumda, cari yenileme maliyeti yöntemi diğer varlıklar ya da diğer varlık ve borçlarla birlikte kullanılan maddi duran varlıkların gerçeğe uygun değerinin ölçümünde kullanılır.

3.4.4.2.3. Gelir Yaklaşımı

Gelir yaklaşımı, gelecekteki tutarları (örneğin, nakit akışları veya gelir ve giderleri) tek bir cari (başka bir ifadeyle, iskonto edilmiş) tutara dönüştüren yöntemdir. Gelir yaklaşımı kullanıldığında, gerçeğe uygun değer ölçümü gelecekteki tutarlara ilişkin cari piyasa beklentilerini yansıtır.

Bugünkü değer yöntemleri, opsiyon fiyatlama modelleri, bazı maddi olmayan duran varlıkların gerçeğe uygun değerini ölçmek üzere kullanılan çok dönemli artık kazanç yöntemi gelir yaklaşımına örnek olarak gösterilebilir.

Opsiyon fiyatlama modelleri , örneğin bugünkü değer yöntemlerini kullanan opsiyonun zaman değerini ve içsel değerini yansıtan Black-Scholes-Merton formülleri veya binom modeli (kafes modeli)'dir.

Bugünkü değer , gelecekteki tutarları (nakit akışlarını veya nakit değerleri) bir iskonto oranı kullanarak bugünkü tutara indirgemekte kullanılan bir araçtır. Gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılan bugünkü değer yöntemi, ölçülen varlığa veya borca özgü durum ve koşullara (karşılaştırılabilir nitelikteki varlıklara ve borçlara ilişkin fiyatlar piyasada gözlemlenebilir olsun ya da olmasın) ve yeterli verinin mevcut olmasına bağlıdır.

Bir varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerinin bugünkü değer yöntemi kullanılarak ölçümü, piyasa katılımcıları açısından ölçüm tarihi itibarıyla;

i) Ölçüme konu olan varlığa veya borca ilişkin gelecekteki nakit akışlarının tahminini,

ii) Nakit akışlarının belirsizliğini yansıtan nakit akışlarının tutarının ve zamanlamasının olası değişimlerine yönelik beklentileri,

iii) Nakit akışlarının kapsadığı dönemle örtüşen vade tarihlerine ya da vade sürelerine sahip olan ve elinde bulundurana zamanlama belirsizliği ve ödeme yükümlülüğünü yerine getirmeme riski taşımayan risksiz parasal varlıklara ilişkin oran (risksiz faiz oranı) kullanılarak hesaplanan, paranın zaman değeri,

- iv) Nakit akışlarına ilişkin belirsizliğin fiyatını (risk primini),
- v) Piyasa katılımcılarının duruma göre dikkate alacakları diğer unsurları ve
- vi) Bir borç için, işletmenin (örneğin, yükümlünün) kendi kredi riski de dahil olmak üzere borca ilişkin yerine getirmeme riskini içerir.

Bazı durumlarda, mesela bir varlığı veya borcu, aktif bir piyasadaki özdeş varlıkların veya borçların kotasyon fiyatlarını kullanarak değerlerken tek bir değerlendirme yöntemi kullanılır. Diğer durumlarda, mesela nakit yaratan bir birimi değerlendirirken ise birden fazla değerlendirme yöntemi uygun olacaktır. Gerçeğe uygun değeri ölçmek için birden fazla değerlendirme yönteminin kullanılması durumunda, gerçeğe uygun değerle ilgili göstergeler ortaya koydukları değer aralığının kabul edilebilirliği dikkate alınarak değerlendirilir. Gerçeğe uygun değer ölçümü, söz konusu aralıkta mevcut koşullardaki gerçeğe uygun değeri en iyi yansıtan noktadır.

Gerçeğe uygun değeri ölçmek için kullanılan değerlendirme yöntemleri tutarlı bir şekilde uygulanır. Ancak, değerlendirme yöntemindeki veya yöntemin uygulanmasındaki bir değişiklik (örneğin birkaç değerlendirme yönteminin kullanılması durumunda söz konusu yöntemlerin ağırlıklarında yapılan değişiklik veya bir değerlendirme yöntemine uygulanan düzeltmede meydana gelen değişiklik), değişikliğin mevcut koşullarda gerçeğe uygun değeri aynı derecede veya daha iyi şekilde yansıtan bir ölçümle sonuçlanması durumunda uygundur. Bu durum yeni piyasaların oluşması, yeni bilginin ortaya çıkması, önceden kullanılan bilginin artık var olmaması, değerlendirme yöntemlerinin gelişmesi ya da piyasa koşullarının değişmesi olaylarından herhangi biri meydana geldiğinde ortaya çıkabilir.

Gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılan değerlendirme yöntemleri, ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye çıkarır ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgari seviyeye indirir. Girdiler, varlığın veya borcun piyasa katılımcılarının varlığa veya borca ilişkin işlemde dikkate aldıkları varlığın durumu ve konumu ile varsa varlığın satışına veya kullanımına ilişkin sınırlamalar ile tutarlı olarak seçilir (TFRS 13 Paragraf 69).

Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen bir varlığın veya borcun alış fiyatının ve satış fiyatının (satıcı piyasası girdisi) bulunması durumunda, içinde bulunulan durumlarda gerçeğe uygun değeri en iyi şekilde yansıtan alış ve satış fiyatı arasındaki bir fiyat, gerçeğe uygun değer ölçümünde kullanılır. Bu işlem gerçeğe uygun değer hiyerarşisi (Seviye 1, 2 veya 3) içinde girdinin nerede sınıflandırılacağı dikkate alınmaksızın gerçekleştirilir. Varlık pozisyonlarında alış fiyatının ve borç pozisyonlarında satış fiyatının kullanılmasına izin verilmekle birlikte zorunlu değildir (TFRS 13 Paragraf 70).

3.4.4.3. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi

TFRS 13, gerçeğe uygun değer ölçümlerinde tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği arttırmak amacıyla, gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılan değerlendirme yöntemlerine ilişkin girdileri üç seviyede sınıflandıran bir gerçeğe uygun değer hiyerarşisi oluşturur.

Gerçeğe uygun değer hiyerarşisi, en yüksek önceliği özdeş varlıkların ve borçların (Seviye 1 girdileri) aktif piyasalardaki kotasyon fiyatlarına (düzeltilmemiş olan fiyatlar), en düşük önceliği ise gözlemlenebilir olmayan girdilere (Seviye 3 girdileri) verir.

Bazı durumlarda, bir varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerini ölçmek üzere kullanılan girdiler gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin farklı seviyelerinde sınıflandırılabilir. Söz konusu durumlarda, gerçeğe uygun değer ölçümü bütünüyle, ölçümün bütünü açısından önemli olan en düşük seviyedeki girdi ile aynı seviye içerisinde sınıflandırılır. Belirli bir girdinin ölçümün bütünü açısından önemliliği değerlendirilirken, varlığa veya borca özgü unsurlar dikkate alınarak yargıda bulunulması gerekir (TFRS 13 Paragraf 73).

İlgili girdilerin bulunması ve söz konusu girdilerin göreceli subjektifliği uygun değerlendirme yöntemlerinin seçimini etkileyebilir. Ancak, gerçeğe uygun değer hiyerarşisi gerçeğe uygun değer ölçümünde kullanılan değerlendirme yöntemlerine değil, değerlendirme yöntemlerine ilişkin girdilere öncelik verir. Gerçeğe uygun değer

belirlenmesinde önemli olan ve gerçeğe uygun değer hiyerarşisini oluşturan Seviye 1, Seviye 2 ve Seviye 3 girdileri tek tek ele alınacaktır.

3.4..4.3.1. Seviye 1 Girdileri

Seviye 1 girdileri, işletmenin ölçüm tarihinde erişebileceği, özdeş varlıkların veya borçların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatlarıdır. Aktif bir piyasadaki kotasyon fiyatı, gerçeğe uygun değere ilişkin en güvenilir kanıt sağlamakta olup, aşağıda belirtilen durumlar dışında, gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere düzeltme yapılmadan kullanılır.

i) İşletme, gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen çok sayıda benzer varlık veya borçları (örneğin borçlanma senetleri) elinde tuttuğunda ve aktif bir piyasada kotasyon fiyatı bulunmasına rağmen söz konusu varlıkların veya borçların her birinin kotasyon fiyatına kolayca erişemediğinde kotasyon fiyatında düzeltme yapılmalıdır. Örneğin işletme tarafından elde tutulan benzer varlık veya borçların sayısının fazla olması nedeniyle ölçüm tarihinde her bir varlığın veya borcun fiyatlandırma bilgisini edinmek zor olabilir. Bu durumda, pratik bir yöntem olarak, işletme gerçeğe uygun değeri sadece kotasyon fiyatlarına dayanmayan alternatif bir fiyatlandırma yöntemi kullanarak ölçülebilir. Ancak, alternatif bir fiyatlandırma yönteminin kullanılması, gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde daha düşük bir seviyede sınıflandırılan bir gerçeğe uygun değer ölçümüne neden olur,

ii) Aktif bir piyasadaki kotasyon fiyatı ölçüm tarihinde gerçeğe uygun değeri yansıtmadığında kotasyon fiyatında düzeltme yapılmalıdır. Böyle bir durum, örneğin aracısız piyasalardaki işlemler, aracı piyasasındaki işlemler veya bildirimler gibi önemli olayların piyasanın kapanmasından sonra, ancak ölçüm tarihinden önce meydana gelmesi durumunda söz konusu olabilir. İşletme, gerçeğe uygun değer ölçümlerini etkileyebilecek söz konusu olayları belirlemek amacıyla bir politika belirler ve bu politikayı tutarlı bir şekilde uygular. Ancak, kotasyon fiyatının yeni bir bilgi nedeniyle düzeltilmesi durumunda, düzeltme gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde daha düşük bir seviyede sınıflandırılan gerçeğe uygun değer ölçümüne neden olur ve

iii) İşletmenin kendi özkaynağına dayalı bir finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değeri, aktif bir piyasada varlık olarak işlem gören özdeş kalemin kotasyon fiyatı kullanılarak ölçüldüğünde ve bu fiyatın söz konusu kaleme veya varlığa özgü unsurlarla düzeltilmesi gerektiğinde kotasyon fiyatında düzeltme yapılmalıdır. Söz konusu varlığın kotasyon fiyatında düzeltme yapılmasının gerekli olmadığı durumda, gerçeğe uygun değer ölçümü 1. Seviyede sınıflandırılır. Ancak, varlığın kotasyon fiyatında herhangi bir düzeltmenin yapılması durumunda, gerçeğe uygun değer, hiyerarşinin daha düşük bir seviyesinde sınıflandırılır.

Seviye 1 girdisi, farklı borsalar üzerinden birden fazla aktif piyasada işlem görebilen birçok finansal varlık ve borç için kullanılabilir. Bu nedenle, varlığa veya borca ilişkin asıl piyasa ya da asıl piyasanın bulunmaması durumunda en avantajlı piyasayı ve işletmenin ölçüm tarihinde söz konusu varlık veya borç için bu piyasadaki fiyattan işlem yapıp yapamayacağı belirlemeye yöneliktir.

3.4.4.3.2. Seviye 2 Girdileri

Seviye 2 girdileri, varlığa veya borca ilişkin doğrudan veya dolaylı şekilde gözlemlenebilir olan, Seviye 1 içerisindeki kotasyon fiyatları dışındaki girdilerdir. Varlığa veya borca ilişkin sözleşmeye dayalı olarak belirlenmiş bir sürenin bulunması durumunda, Seviye 2 girdisinin varlığa veya borca ilişkin sürenin büyük kısmında gözlemlenebilir olması gerekir.

Seviye 2 girdileri;

- i) Benzer varlık veya borçların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatlarını,
- ii) Özdeş ya da benzer varlık veya borçların aktif olmayan piyasalardaki kotasyon fiyatlarını,

iii) Varlık veya borca ilişkin kotasyon fiyatları dışındaki yaygın olarak kote edilen aralıklarla gözlemlenen faiz oranları ve getiri eğrileri, zımni oynaklıklar ve kredi marjları gibi gözlemlenebilir girdileri ve

iv) Piyasa verilerince desteklenmiş girdileri kapsar.

Aşağıdakiler belirli varlıklara ve borçlara ilişkin ikinci seviye girdilere örnek olarak verilebilir:

- i) Londra Bankalararası Faiz Oranı (LIBOR) swap oranına dayanan sabit faiz getirili ve değişken faiz ödemeli bir faiz oranı swap işlemi,
- ii) Yabancı para cinsinden ifade edilen getiri eğrisine dayanan sabit faiz getirili ve değişken faiz ödemeli bir faiz oranı swap işlemi,
- iii) Bankanın temel faiz oranına dayanan sabit faiz getirili ve değişken faiz ödemeli bir faiz oranı swap işlemi,
- iv) Lisans anlaşması,
- v) Perakende Satış Yapan Fabrika Satış Mağazasının Mamul Stokları,
- vi) Elde tutulan ve kullanılan bina ve
- vii) Nakit yaratan birim.

Seviye 2 girdilerine yönelik düzeltmeler, varlığa veya borca özgü unsurlara bağlı olarak değişiklik gösterir. Söz konusu unsurlar; varlığın durumu veya konumunu, girdilerin varlık veya borçla karşılaştırılabilir olan kalemlerle ne ölçüde ilgili olduğunu ve girdilerin gözlemlendiği piyasalardaki faaliyet hacmi veya seviyesini kapsar.

Ölçümün bütünü için önemli olan Seviye 2 girdisinde yapılan bir düzeltme, düzeltmenin gözlemlenebilir olmayan önemli girdiler kullanılarak yapılması durumunda, gerçeğe uygun değer ölçümünün 3. Seviyede sınıflandırılmasına neden olabilir (TFRS 13 Paragraf 84).

3.4.4.3.3. Seviye 3 Girdileri

Seviye 3 girdileri, varlığa veya borca ilişkin gözlemlenebilir olmayan girdilerdir.

İlgili gözlemlenebilir girdiler bulunmadığında, gözlemlenebilir olmayan girdiler gerçeğe uygun değeri ölçmek amacıyla kullanılır.

Gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımına ölçüm tarihinde varlığa veya borca ilişkin piyasa faaliyetlerinin olmadığı veya az olduğu durumlarda izin verilir. Ancak, gerçeğe uygun değer ölçümünün, varlığı elinde tutan veya borçlu konumda bulunan bir piyasa katılımcısının bakış açısından ölçüm tarihindeki çıkış fiyatının tahmin edilmesi şeklindeki amacı bu durumda da aynı kalır. Bu nedenle, gözlemlenebilir olmayan girdiler, piyasa katılımcılarının riske ilişkin varsayımları da dahil olmak üzere varlığın veya borcun fiyatlandırılmasında kullandıkları varsayımları yansıtır (TFRS 13 Paragraf 87).

İşletme, içinde bulunulan koşullardaki mevcut en iyi bilgiyi (bu bilgi işletmenin kendi verilerini de içerebilir) kullanarak gözlemlenebilir olmayan girdileri oluşturabilir. Gözlemlenebilir olmayan girdilerin oluşturulmasına işletme kendi verileri ile başlayabilir ancak işletme bu verileri, makul olarak bulunan bilginin diğer piyasa katılımcılarının farklı veri kullanacağını işaret etmesi veya diğer piyasa katılımcıları için kullanılabilir olmayan işletmeye özgü hususların bulunması (örneğin işletmeye özgü sinerji gibi) durumunda düzeltir. İşletmenin, piyasa katılımcılarının varsayımlarına ilişkin bilgiyi edinmek amacıyla aşırı bir çaba harcamasına gerek yoktur. Ancak, işletme piyasa katılımcılarının makul olarak bulunan varsayımlarına ilişkin bütün bilgileri dikkate alır.

Aşağıdakiler belirli varlıklara ve borçlara ilişkin üçüncü seviye girdilere örnek olarak verilebilir:

- i) Uzun vadeli para swapı,
- ii) Borsada işlem gören hisseler üzerine yazılmış üç yıllık opsiyon,
- iii) Faiz oranı swapı,
- iv) Bir işletme birleşmesinde edinilen hizmetten çekmeye ilişkin borç ve
- v) Nakit yaratan birim.

3.5.GERÇEĞE UYGUN DEĞERİN DİĞER ÖLÇÜM ESASLARINDAN FARKLARI

Gerçeğe uygun değer; gerek IAS-IFRS'lerde yer alan, gerekse geleneksel muhasebede kabul görmüş diğer ölçüm esaslarından farklı nitelikler taşımaktadır.

Eğer yapılan takas işlemi karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli taraflar arasında gerçekleştirildiyse işlem tarihinde tarihsel maliyet, gerçeğe uygun değer olacaktır. Daha sonraki dönemlerde, tarihsel maliyet veya tarihsel maliyete dayalı tutarlar (örneğin maliyet eksi birikmiş amortisman) gerçeğe uygun değerleri yansıtmayacaktır ve genellikle gerçeğe uygun değerlerden önemli ölçüde farklı tutarlar olacaktır.

Gerçeğe uygun değer, tarihsel maliyetin üzerinde olduğu ve bu farkın kayda alındığı zamanlarda ihtiyatlılık kavramında uzaklaşmış olduğu düşünülebilmektedir. Ancak gerçeğe uygun değerle ölçüm yöneticilere işletmenin gerçek finansal durumunu ve karşılaşılabilecekleri riskleri görebilme olanağını sunmaktadır.

IAS/IFRS'lere göre, bir varlığın kullanım değeri ve bir borcun yerine getirilmesi için gerekli olan gelecekteki ödemelerin bugünkü değeri, cari piyasa faiz oranları ile iskonto edilmiş gelecek nakit akışı tahminlerine dayanır. Bu yüzden bu tutarlar, rasyonel, bilgili ve istekli tarafların bir varlığın veya özkaynak aracının takas edilmesinde veya bir borcun yerine getirilmesinde dikkate alacağı tutarları işaret eden tutarlardır. Bu açıdan, bu tutarlar gerçeğe uygun değerlere oldukça yaklaşmaktadır, ancak IAS/IFRS'lerde gerçeğe uygun değerler olarak yer almamaktadırlar. Bunun nedeni kullanım değerinin işletmeye özgü nakit akışlarının piyasanın riskini, zamanını ve likiditesini içeren bir iskonto oranı ile indirgenmesine dayanmasıdır. Gerçeğe uygun değerler ise tamamıyla piyasaya özgü değerlerdir. Gerçeğe uygun değerler, bilgili ve istekli alıcı ve satıcıların yani piyasa taraflarının tahminlerini yansıtır.

Pek çok yazar tarafından yoksun olma değeri, gerçeğe uygun değere en yakın kavram olarak kabul edilmektedir. Hatta bazıları bu iki ölçüm esasının aynı anlama

geldiğini savunmaktadır. Yoksun olma değerinin belirlenmesi yenileme maliyetinin net gerçekleşebilir değer veya kullanım değeri ile karşılaştırılması esasına dayanmaktadır. Yani yoksun olma değerinin belirlenmesinde varlığın yenilenip yenilenmemesi durumu göz önünde bulundurulur. Gerçeğe uygun değer belirlenmesinde ise, varlığın yenilenebilme durumuna bakılmaksızın, tam rekabet piyasasında oluşmuş cari değeri bulunması amaçlanmaktadır (Aktaş, Deran, 2006: 157).

3.6.GERÇEĞE UYGUN DEĞERE YÖNELİK YAPILAN ELEŞTİRİLER

Gerçeğe uygun değer, ağırlıklı olarak, piyasa değerine dayanmakta olup, günümüzde yaşanan küresel finansal kriz nedeniyle eleştiriler almaktadır (Özkan, Terzi, 2009: 45).

Gerçeğe uygun değeri, tarihi maliyetten ayıran en önemli fark, gerçeğe uygun değer hesaplanmasında gelecekteki değerlerin de dikkate alınmasıdır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımı ilk kayda alma ve her değerlendirme tarihinde bazı gerçekleşmemiş kar ya da zararların kayıtlanmasını gerektirmektedir. Bazı standartlarda değer değişikliğinden kaynaklanan kar veya zararların doğrudan gelir tablosuna yansıtıldığı, bazılarında ise öz kaynak unsuru olarak muhasebeleştirilmesine olanak tanındığı görülmektedir. Değerlemeden kaynaklanan ve realize olmamış kar ya da zarar unsurlarının gelir tablosuna yansıtılması ihtiyatlılık kavramı ile çelişmektedir.

Gerçeğe uygun değer muhasebesine yönelik eleştirileri şu şekilde sıralayabiliriz:

i) Yönetim tarafından yapılan çeşitli öngörüler ve varsayımların yanlış olabileceği,

ii) Fırsatçı ve dürüst olmayan yönetim tarafından kazanç sağlamak amacıyla yargı ve varsayımların manipüle edilmesinin söz konusu olmasından dolayı eleştiriler yöneltilmektedir. Örneğin tahmini nakit akımları, yönetimin talebine bağlı olarak

yapılabilir, gelecek yıllardaki kazançlarda artış yapılabilir, gelecek dönemlerde değer düşüklüğü azaltılabilir.

Uluslararası muhasebe standartlarının ilke bazlı olması nedeniyle, değerlendirme ölçeklerinin seçimi ve kullanımı belirli toleranslarla uygulayıcıların insiyatifine bırakılmıştır. Bunun en büyük nedeni, ülkelerin yasal ve muhasebe mesleği ile ilgili özel kuruluşlar tarafından yapılan düzenlemelerin farklı farklı olması ve sonucunda da finansal tablolar aslında tam ortak bir dille ifade edilememekte, kısmen de olsa ülkedeki uygulamaların etkisinde kalmaktadır. (Terzi, Kıymetli Şen ve Bülbül, 2007, s.129). Her bir varlık ve yükümlülüğün gerçeğe uygun değerini tespit etmenin hiç de kolay olmamasının yanı sıra bazı durumlarda da olanaksız olduğu gözlenmektedir. Örneğin, Vatikan müzesinde yer alan Michelangelo'ya ait resimlerin gerçeğe uygun değerini belirlemek olanaksızdır. Çünkü bu resimlerin bir benzeri olmadığı gibi benzeri bir piyasası da mevcut değildir. Vatikan Devleti, bu resimleri envanterinde gerçeğe uygun değer üzerinden gösteremez. Ancak envantere olduğunu göstermek için iz değeri ile gösterebilir. Bunun gibi varlıkların gerçeğe uygun değerini belirlemek mümkün değildir.

SONUÇ

Muhasebe bilimi açısından değerlendirme, işletme faaliyetlerine, aktif ve pasiflere anlamsal parasal bir değer tayin edilmesi işlemidir. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılaması doğrudan değerlendirme süreci ile ilişkilidir. Değerleme işleminin bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin tümünü doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesi değerlendirme işlemini tüm kişiler açısından önemli kılmaktadır.

Değerleme fonksiyonları, işletmenin sürekliliğini sağlayan önemli unsurlardan biridir. Değerleme fonksiyonlarından beklenen faydanın sağlanabilmesi için de seçilen değerlendirme ölçülerinin doğru olması gerekmektedir.

Bilindiği gibi geleneksel muhasebe yaklaşımında kullanılan en temel değerlendirme yöntemi tarihi maliyet yöntemidir. Muhasebe uygulamalarındaki gelişmeler, finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda olmuş, finansal tablo kullanıcılarının taleplerindeki değişimler, değerlendirme esaslarındaki eğilimleri de belirlemiştir. Günümüzde sermaye piyasalarının gelişmesiyle beraber, bilgiye doğrudan ulaşamayan yaygın bir pay sahibi kitlesi ortaya çıkmıştır.

Bu gelişmeyle beraber geleneksel muhasebe sürecinde kullanılan tarihi maliyet yöntemi artık yetersiz kalmış, gerçeğe uygun bilgi açıklama kaygısı ortaya çıkmıştır. Bu kaygıda gerçeğe uygun değer yaklaşımının tercih edilmesine yol açmıştır.

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu ve Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu tarafından ciddi biçimde ele alınmıştır ve uygulamaya konulmuştur. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu ve Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanan standartlara bakıldığında gerçeğe uygun değer yaklaşımının geçmişteki olaylar kadar, güncel ve gelecekteki olayları da göz önünde bulunduran bir yaklaşım olduğu görülmektedir.

Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları incelendiğinde yürürlükte olan 41 adet standardın 32'sinde gerçeğe uygun değer ifadesinin 1427 defa geçtiği tespit edilmiştir.

Yayımlanan standartlardaki gerçeğe uygun değer kavramına ilişkin tanımlar incelendiğinde, aralarında ifade bakımından farklılıklar olmasına rağmen, anlam bakımından çok önemli farklılıklar bulunmadığı görülmektedir. Tüm tanımlarda gerçeğe uygun değer piyasa değerine eşit olması gerektiği ifade edilmiştir. Tam rekabet piyasasında bu mümkün olmakla birlikte eksik rekabet ortamında (aksak rekabetin olduğu piyasalarda) gerçeğe uygun değer tahmine dayalı tespiti kaçınılmaz olmakta, dolayısıyla subjektif değerlendirmeler ortaya çıkabilmektedir. Bu durum ise gerçeğe uygun değer nasıl tespit edileceği, sonuçlarına nasıl güvenileceği, gerçeğe uygun değer denetimin nasıl yapılacağı sorularını da beraberinde getirmektedir.

Gerçeğe uygun değer hesaplanmasında subjektif değerlendirmelere yer verilmesi gerçeğe uygun değer yaklaşımının doğru bir biçimde uygulanması açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle eksik rekabetin olduğu piyasalarda gerçeğe uygun değer tek bir anlamı olmaz. Dolayısıyla, gerçek hayatta tam rekabetin kusursuz bir şekilde işlediği piyasa koşullarının bulunmayacağı göz önünde bulundurulduğunda, gerçeğe uygun değer kavramının, diğer çeşitli kavramları içine alabilen çerçeve niteliğinde bir kavram olduğu sonucuna rahatlıkla ulaşılabilir.

Prensip olarak tüm varlık ve borçların finansal tablolarda gerçeğe uygun değerleri üzerinden gösterilmesini sağlayabilme ilkesine dayanan gerçeğe uygun değer yaklaşımının muhasebe uygulamalarında kullanımı halen tartışma konusudur.

Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda gerçeğe uygun değer olarak genelde piyasa fiyatı, yenileme maliyeti (veya ikame maliyeti), kullanım değeri, net satış fiyatı ve net gerçekleştirilir değer kullanılmaktadır.

Muhasebe literatüründe yeni telaffuz edilmeye başlanan gerçeğe uygun değer yaklaşımı ile ilgili olarak uygulamanın içinde olan muhasebe meslek mensuplarının

ve gelecekte bu mesleği icra edecek meslek adaylarının Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları konusunda eğitimi olmaları gerekir. Bu eğitimler meslek kuruluşları veya üniversiteler tarafından gerçekleştirilebilir. Ayrıca, meslek mensuplarının bilgilerinin sürekli güncellenebilmesi için sürekli eğitim programları geliştirilmeli güncellenen bilgilerin paylaşımı açısından üniversiteler ile meslek kuruluşları irtibat içinde olmalı ve bilgi alış verişini sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağca, A. (2003,Haziran). Ülke Muhasebe Sistemlerindeki Farklılıklar ve Farklılıklara Getirilen Çözüm Önerileri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,8, 81, 92
- Ağca, A ve R. Aktaş. (2007,Ağustos). Uluslar arası Muhasebe/ Finansal Raporlama (IAS/IFRS) Standartları IMKB’de yer alan Firmaların Finansal Tablolarını Nasıl Etkiledi? , Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.18, ss. 227-242
- Ağca, A. (2003). Uluslar arası Muhasebe Standartlarının Gelişmekte olan ülkelerde Uygulanabilirliği ve Kabul Görmüşlüğü: Türkiye üzerine Bir Araştırma, Basılmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akbulut, Y.Ö. (2008). Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Hükümlerinin Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,1,ss.1-42.
- Akdoğan, N ve Aydın, H. (1987). Muhasebe Teorileri. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayın No: 98
- Akdoğan, N. (2004). Enflasyon Muhasebesi, Kuramsal Yaklaşımlar ve Türkiye Uygulaması, Ankara
- Akgül, B. A., H. Akay.(2004). Uluslar arası Muhasebe Standartları ve Türkiye Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma, İstanbul, Türkmen Kitabevi.
- Akgül, B.A., G. Gökçen, C. Çakıcı. (2006). Türkiye Muhasebe Standartları Uygulamaları, I,b. , İstanbul: Beta Yayınları
- Aksoy, T. (2005). Finansal Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Uyumlaştırma ve UMS/IFRS Bazında Küresel Muhasebe Standartları Setine Yöneliş Eğilimi. Mali Çözüm Dergisi, 71,ss,182-199

- Alexander, D.(2003). Fair Valves in IAS GAAP, Department of Accounting and Finance, Birmingham Business School University of Birmingham Edgbaston.
- Andriessen, D.G. (2005). Valve, Valvation and Valorisation,
<http://www.openinnovatie.nl/downbads/Value-Valuation-and-Valorisation.pdf>. Erişim tarihi 21.12.211.
- Arıkan, Y. (1996). Uluslar arası Muhasebe Standartları ve Türkiye Uygulaması. Mali Çözüm Dergisi. 36,ss.60-71
- Arsoy, A.P.(2009). Uluslar arası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer, Dora Yayınları, Bursa,1. bs.
- Ataman, Ü.(1994). Muhasebe Dönem sonu İşlemleri, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, Yayın No: 491/724
- Aydoğan, E. (2007, Haziran). Uluslar arası Muhasebe Standartları Uyumlaştırması ve Ülkelerin Uyumlaştırma Derecelerine İlişkin Bir Uygulama, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. KATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aysan, M. (2007). Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları ve Küresel Uyum, I. Balkan Ülkeleri Uluslar arası Muhasebe ve Denetim Konferansı, ss. 51-56
- Başagaç, H.(2006). Maddi Duran Varlıkların Değerlemede Türk Vergi Mevzuatı ve TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı Hükümlerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başpınar, A. (2004). Türkiye’de ve Dünya da Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış. Maliye Dergisi, (146), 42-57
- Bayırlı, R.(2006). Y aratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri ve Örnek bir Uygulama Basılmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bektöre, S. Y. Benligiray, N. Erdoğan.(2008). Dönem sonu Muhasebe İşlemleri, Envanter ve Bilanço. Ankara: Nisan Kitabevi.
- Bektöre, S. Y. Benligiray, N. Erdoğan.(2005, Mart). Envanter ve Bilanço. Ankara.

- Berberoğlu, P.B.(2002). Uluslar arası Muhasebe Standartları ile Ülkemizdeki Muhasebe Standartları Uygulamalarının Karşılaştırılması, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Blois, K.(2004) Analyzing Exchanges Through the Use of Value Equations, Jurnal of Business and Industrial Marketing.(19), 250-257.
- Büyükmirza, K.(2010). Maliyet ve Yönetim Muhasebesi. 15. B./Ankara: Gazi Kitabevi.
- Casualty Actuaries Society (CAS),
- Chisman, N.(2004). The Basis Of Measurement in Accounting,
<http://www.icaew.com/index.cfm?route=117538>, Erişim tarihi 05.03.2012
- Choi, F., C. A. Frost ve G. K. Meek.(1999). International Accounting, Prentice Hall Inc, New Jersey.
- Conger, R.F., J.D. Hurley and S.P. Lowe.(2004). How Might the Presentation of Liabilities at Fair Value Have Affected the Reported Results of U.S. Property and Casualty Insurers? Fair Value of P and C Liabilities: Practical Implications, The Casualty Actuarial Society Fair Value Research Project. USA.
http://www.actuaries.org/ASTIN/Colloquia/Bergen/Conger_Hurley_Lowe.pdf
 Erişim Tarihi 01.03.2012
- Cooper, S.(2006). Standard Setters, Measurement Issues and The Relevance of Research: A Commentary, The 2006 Information for Better Markets Conference: Measurement in Financial Reporting
<http://www.icaew.com/index.cfm?route=144600>, Erişim tarihi 12.02.2012
- Çankaya, F.(2007). Uluslar arası Muhasebe Uyumunun Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama: Rusya, Çin ve Türkiye Karşılaştırması. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3/16, 127-148.

- Çankaya, F., E. Aydoğan.(2008). Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Muhasebe Standartlarının Uyumu. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,(11).299-326.
- Çelik, O.(2008). Uluslar arası Muhasebe Standartlarına İlişkin Gelişmeler: Dünya ve Türkiye, XII. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu, s.2-13. İzmir.
- Çiftçi, Y.(2007). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminden Bugüne Yapılan Muhasebe Düzenlemeleri, II. Uluslar arası İşletme ve Ekonomi Çalıştayı ve I. Muhasebe Tarihi Günleri. Giresun.
- Çiftçi, Y., A. Erserim.(2008). Muhasebe Standartlarında Uluslar arası Uyumlaştırma Çalışmaları ve Türkiye’deki Durumun İncelenmesi. Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslar arası Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte Olan Piyasalar Sempozyumu, 24-27 Nisan,233-253, Bandırma.
- Çonkar, K., H. Uluşan ve M. Öztürk.(2006). Genel Muhasebe, 3. b. , Ankara: Nobel Yayınları
- Deloitte, Business Combinations and Changes in Ownership Interests: A Guide to the Revised IFRS 3 and IAS 27, 2008.
- Demir, V. Ve O. Bahadır.(2007). UFRS(TFRS)’deki Değerleme Ölçüleri Kapsamında Şirket Değerlemesinde Defter Değeri Yaklaşımı, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi,(23), 65-79
- Demir, V.(2008). Finansal Raporlama Uygulamalarına İlişkin Farklı Yaklaşımlar, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) Yayınları,(28), 73-92.
- Dickinson, G., P.M. Liedtke.(2004). Impact of a Fair Value Financial Reporting System on Insurance Companies: A Survey, The Geneva Papers on Risk and Insurance, (29), 540-581.
- Diewert, W.E.(2005). Accounting Theory and Alternative Methods for Asset Valuation. The Measurement of Business Capital, Income and Performance.

- Doğan, A., Ş.G. Tanç, A. Tan.(2008). Makul Değer Muhasebesi ve İşletme Yönetimi Üzerine Etkileri, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,(22), 453-472.
- Duman, F.C.(2007). 18 Nolu Türkiye Muhasebe Standartlarında Hasılatın Oluşumu, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dykman, T.R., C. Davis ve R.D. Irwin.(1992). Intermediate Accounting, Vol:2 Homevood II. Irwin, Boston.
- Falls, L.C., R. Haas ve S. Tighe(2004). A Comparisson of Asset Valuation Methods for Civil Infrastructure Paper Prepared for Presentation at the Coordinating Pavement and Maintenance Management with Asset Management Session of the 2004 Annual Conference of the Transportation Assaciation of Canada.
<http://www.tac-atc.cq/English/pdf/conf2004/cowefalls.pdf>, Erişim Tarihi 24.12.2011
- FASB(Financial Accounting Standards Board)(2006), Conceptual Frame Work for Financiial Reporting: Objective of Financial Reporting and Qualitative Characteristic of Decision- Useful Financial Reporting Information, Preliminary Viewsı Financial Accounting Series No:1260-001
http://www.fasb.org/draft/pv_conceptual_framework.pdf Erişim Tarihi 01.03.2012
- Faster, J. ve W. Upton.(2001) The Case for Initially Measuring Liabilities at Fair Value. Understanding the Issues. FASB, 2/1, s.1-4.
- French, N.(2006). Value and Worth: Scenario Analysis, Journal of Property Investment and Finance,(24), 176-179.
- Gençoğlu, Ü.G.(2007). Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamaları. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Gönen, S. ve M. Çelik.(2005). Sermaye Piyasası Mevzuatı Yönünden Değerleme Kavramı ve Örnek Uygulamalar, Vergi Sorunları Dergisi,(207), 184-200.
- Granof, M.E., P.E. Bell ve B.R. Neumann(1993). Accounting For Managers and Investars. New Jersey.
- Gücenme, Ü.(1996).Mali Tablolar Analizi. Bursa: Marmara Kitabevi Yayınları.

- Güvemli, B.(2008). Uluslar arası Muhasebe Standartlarının Çeşitli Ülkelerin Muhasebe Kültürleri ile Etkileşimi ve Türkiye Örneği, Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- IASB/IASC Foundation News, International Accounting Standards Board Welcomes Use Move To Converge with IFRS s, <http://www.iasb.org>
- IASB,2005, (International Accounting Standards Board) Discussion Paper, Measurement Bases for Financial Accounting. Measurement on Initial Recognition Prepared by Staff of the Canadian Accounting Standards Board.
- ICAEW(The Institute of Chartered Accountants in England and Wales)(2006). Information for Better Markets, Measurement in Financial Reporting. An Initiative from the Institute of Chartered Accountants in England and Wales. http://www.iasplus.com/uk/0610_icaewmeasurement.pdf. Erişim Tarihi 03.01.2012.
- International Valuation Standards Committee (IVSC).(2003), Valuation for Financial Reporting: Addendum A. Accounting Background to IVA.
- İbiş, C., S. Özkan.(2006). Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)'na Genel Bakış, Mali Çözüm Dergisi, 76,25-43.
- Joumal, S. ve S. Vulin.(2004). Development of Hairmonisation In The Zist. Century- Is Accounting Harmonisation Possible And Can It Be Measured? Departmant Of Business Administration, Master Thesis, Spring Term.
- Kam, V.(1990). Accounting Theory. Zed.,(John Wiley and Sons).
- Karahan, K.(2002). Uluslar arası Muhasebe Standartları Kapsamında Finansal Araçların Mali Tablolarda Gösterimi ve Değerlendirilmesine İlişkin Esaslar. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Muhasebe Standartları Dairesi.
- Keegan, M.(1996). Avrupa Muhasebe Harmonizasyonu(Çeviri: Yakup Selvi), 2. Muhasebe Denetimi Sempozyumu
- Kötüoğlu, Ş.G.(2008). Uluslar arası Muhasebe Standartları Paralelinde Türkiye ve Amerikan Muhasebe Standartlarının Bazı Standartlarda Karşılaştırılması,

Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lawrance, S.(1996). International Accounting, International Thomson Business Press, London.+

MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2007, Muhasebe ve Finansman, Bilanço, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

NACUBO(National Association of Colloge and University Business Officers), Valuation Methods, <http://www.nacubo.org/x746.xml?ss=pf>, Erişim Tarihi 08.12.2011

Nobes, C. Ve R. Parker. (2002). Comparative International Accounting, Ninth Edition, Prentice Hall, Londra.

Oksay, S. ve O. Acar.(2005). Sigorta Sektöründe Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları: Kurumlar ve Standartların Özetleri. 3. B. İstanbul: Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları.

Önsözgün, A.(2008). Sanayi İşletmelerinde Değer Tabanlı Yönetim Uygulamaları, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 2, 109-142.

Örten, R., H. Kaval. ve A. Karapınar.(2007). Türkiye Muhasebe- Finansal Raporlama Standartları (TMS-TFRS). ANKARA: Gazi Kitabevi.

Özbarlas, B.(2008). Uluslar arası Finansal Raporlama Standartlarının İlk Kez Uygulanması ve Bu Uygulamanın İşletmeler Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özel, M.Z.(2009). Türk Mevzuatında Değerleme ve Türkiye Muhasebe Standardı TMS 36 ile Gelen Değişikliklerin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, G.(1995). Değerleme Yöntemleri, Mali Hukuk Dergisi, 57,7-15.

Özkan, M. Ve S. Terzi.(2009). Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslar arası Muhasebe Standartları (SFAS) Açısından İncelenmesi, Mali Çözüm Dergisi,(19), 10-23.

- Pamukçu, F.(2011) Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Tablolara Etkisi, Mali Çözüm Dergisi, Ocak- Şubat, 79-95.
- Perwan, S.H.(2007). Financial Reporting Quality : Is Fair Value Plus or Minus? Accounting and Business Research, Special Issue, International Accounting Policy Forum, September, 33-44.
- Poon, W. W.(2004). Using Fair Value Accounting for Financial Instruments. Ameican Business Review, 22, 39-41.
- Sağlam, N.(2001). Bölümsel Raporlama ve Uygulaması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1282
- Sağlam, N.,S. Şengel ve B.Öztürk.(2007). Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması. Ankara: Maliye ve Hukuk yayınları.
- Salvary, C.W.S.(1997). Of. Financial Accounting Measurement: A Reconsideration Of SFAC s By The FASB Is Needed, The Journal of Applied Business Research,(13), 89-103.
- Sarıkaya, T.(2011). Hasılat Kavramının TMS 18 Hasılat Standardı ve Türk Mevzuatı Yönünden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayar, Z.(2002). Oluşturmakta Olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun Işığında Türkiye Muhasebe Standartlarının Mevcut Durumu ve Kamuyu Aydınlatma, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Ekim, 73-80.
- Selimoğlu, S. (2007). “UFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler” UFRS-UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.
- Sermaye Piyasasında Uluslararası Değerleme Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: VIII. , No: 45) <http://www.spk.gov.tr>, Erişim Tarihi 24.12.2011.
- Sevilengül, O.(2009). Genel Muhasebe. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Solmaz, M.(2010). Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardının Vergi Mevzuatı Açısından İncelenmesi ve İMKB de Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Sümer, H.(1997). Türkiye Muhasebe Standartları(TMS), Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Danışma Vakfı Bülteni,(7), 21-23.
- Sürman, Y. ve E. Dinç.(1996). Türkiye’de Genel Muhasebenin Dünü, Bugünü ve Eleştirisi. Ankara: SPK Yayınları No:54.
- Şanlı, N.(2002). Global Muhasebe Standartları, Mali Çözüm Dergisi, 60, 75-78.
- Şenel, S.A., M.Tuncay, Ö. Önoğlu ve C.Karlı(2011). Türkiye Muhasebe Standartlarında Yer Alan Bir Değerleme Ölçüsü: Gerçeğe Uygun Değer, e- Journal of New World Sciences Academy,6, 48-76.
- Şenol, H.(2009). Ekonomik Küreselleşmenin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi, Uluslar arası Davraz Kongresi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, s. 1518-1530.
- Şensoy, N.(2003). Değerleme Esaslarında Eğilim ve Etkileşimler. XXII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu: Muhasebe_-Eğitim: Eğitim ve Etkileşimler, Antalya.
- Şensoy, H. B.(2008). Uluslar arası Finansal Raporlama Standartlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi ile Muhasebe Standartlarının Türkiye’deki Durumu, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Terzi, S., İ.K. Şen ve F. Bülbül.(2007). UFRS’nin Türkiye’de İlk Uygulaması için Açılış Bilançosu Hazırlanması, Mali Çözüm Dergisi,(81),103-132.
- Tokay, H., A. Deran ve R. Aktaş.(2005). Uluslar arası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi, 24. Muhasebe Eğitim Sempozyumu, 91-114. Muğla.
- Tokay, H., A. Deran.(2008). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Değerleme Ölçüleri, Mali Çözüm Dergisi,(90), 15-48.
- Türk Dil Kurumu (TDK) <http://www.tdk.gov.tr>
- Türker, M.(2006). Uluslararası Denetim Standartlarına Yakınsama ve Türkiye Denetim Standartlarının Oluşturulması, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, (19), 87-98.

UFRS Cep Kitapçığı (2007). Debitte UFRS Yayınları

http://www.depitte.com/dtt/cda/dac/content/turkeytr_audit_UFRScepkitapciği2007_260907.pdf

Uluslan, H. (2005). Menkul Kıymet Borsalarına Kayıtlı Şirketlerde IAS/IFRS'nin Kabulü veya IAS/IFRS'ye Uyum, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi,(15),9-30.

Uluslan, H.(2007). Finansal Raporlama Açısından Değerleme, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,(16), 522-544.

Uluslan, H.(2008). Değerleme Esasları ve Finansal Tabloların Niteliksel Özellikleri Açısından İncelenmesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,(8), 129-154.

Umut, M.(2006). Sigortacılıkta Makul Değer, Sigorta Araştırmaları Dergisi, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği Yayınları,(2), 155-165.

Usul, H., H. Kıymık.(2010). Uluslar arası Muhasebe Standartlarının Entegrasyon Sorunları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,(12),123-139.

Uyar, B.(2009). TMS 2 Stoklar Standardı üzerine Genel Bir Değerlendirme, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi,(28), 131-144.

Üstündağ, S. (2000). Muhasebe Standartları Oluşturulması Süreci, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Nisan,31-57.

Vergi Usul Kanunu

<http://www.istanbulsmmmmodasi.org.tr/html.asp?id=3280>, Erişim Tarihi 24.12.2012

Wilson, A., E. Young.(2001). Fair Value and Measurement: Where The Conflicfs Lie. Balance Sheet, MCB University Press, 9, 26-33.

Yıldız, A.M.(2010). Dönem sonu İşlemlerin Vergisel Boyutu

http://www.izsmmmo.com/Resimler/donemsonu_2010.pdf, Erişim Tarihi 05.01.2012

Zaif ,F.(2004). Avrupa Birliği Muhasebe Standartlarında SON Gelişmeler, 1. Uluslar arası Muhasebe Konferansı: Yakınsama Yolunda, Mödav Yayınları, İstanbul.

<http://www.spk.gov.tr>

<http://www.kgk.gov.tr>

<http://www.iasb.org>

<http://www.muhasetr.com>

<http://www.fasb.org>

<http://www.tmsk.org.tr>

<http://www.vergidegundem.com.tr>

<http://ismmmd.org.tr>

<http://www.resmigazete.gov.tr>

<http://www.demokratikdegisim.org>

EKLER

EK 1: Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ

Kısım No	Tebliğ Kısımlarında Düzenlenen Konular
Kısım 1	Mali Tablolara İlişkin Genel İlkeler
Kısım 2	Mali Tabloların Sunumu
Kısım 3	Ara Mali Tablolar
Kısım 4	Nakit Akım Tablosu
Kısım 5	Hasılat
Kısım 6	Stoklar
Kısım 7	Maddi Varlıklar
Kısım 8	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
Kısım 9	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
Kısım 10	Borçlanma Maliyetleri
Kısım 11	Finansal Araçlar
Kısım 12	İşletme Birleşmeleri
Kısım 13	Konsolide Mali Tablolar, Bağlı Ortaklıklar, Müşterek Yönetime Bağlı Teşebbüsler ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi
Kısım 14	Kur Değişiminin Etkileri
Kısım 15	Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesi
Kısım 16	Hisse Başına Kazanç
Kısım 17	Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar
Kısım 18	Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler
Kısım 19	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklik ve Hatalar

Kısım No	Tebliğ Kısımlarında Düzenlenen Konular
Kısım 20	Kiralama İşlemleri
Kısım 21	İlişkili Taraflar
Kısım 22	Finansal Bilgilerin Bölümlere Göre Raporlanması
Kısım 23	Banka ve Benzeri Finansal Kuruluşlarının Mali Tablolarının Kamuya Açıklanması
Kısım 24	İnşaat Sözleşmeleri
Kısım 25	Durdurulan Faaliyetler
Kısım 26	Devlet Teşvik ve Yardımları
Kısım 27	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
Kısım 28	Kurum Kazancı Üzerinden Hesaplanan Vergiler
Kısım 29	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
Kısım 30	Emeklilik Planları
Kısım 31	Tarımsal Faaliyetler
Kısım 32	Mali Tablo ve Raporların Açıklanması
Kısım 33	İlk Dönem Mali Tablolar
Kısım 34	Muhtelif Hükümler

**EK 2: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Muhasebe
Uygulama Yönetmeliği İle İlgili Tebliğler**

Tebliğ No	Tebliğde Düzenlenen Konular
1 Sayılı Tebliğ	Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı
2 Sayılı Tebliğ	Maddi Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı
3 Sayılı Tebliğ	Maddi Olmayan Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı
4 Sayılı Tebliğ	Kiralama İşlemlerine ilişkin Muhasebe Standardı
5 Sayılı Tebliğ	Bankanın Dahil Olduğu Risk Grubuyla Yaptığı İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi Standardı
6 Sayılı Tebliğ	Banka Birleşme ve Devirleri İle Bankalarca İktisap Edilen Ortaklıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı
7 Sayılı Tebliğ	Varlıklardaki Değer, Azalışının Muhasebeleştirilmesi Standardı
8 Sayılı Tebliğ	Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı
9 Sayılı Tebliğ	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Dipnotlarda Açıklanması Standardı
10 Sayılı Tebliğ	Banka Çalışanlarının Haklarının Muhasebeleştirilmesi Standardı
11 Sayılı Tebliğ	Kur Değişim Etkilerinin Muhasebeleştirilmesi Standardı
12 Sayılı Tebliğ	Dönem Net Kar/Zararı, Temel Hatalar ve Muhasebe Politikalarında Yapılan Değişikliklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı
13 Sayılı Tebliğ	Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Hususların Muhasebeleştirilmesi Standardı

Tebliğ No	Tebliğde Düzenlenen Konular
14 Sayılı Tebliğ	Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı
15 Sayılı Tebliğ	Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklık, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı
16 Sayılı Tebliğ	Nakit Akım Tablosunun Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı
17 Sayılı Tebliğ	Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar İle Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı
18 Sayılı Tebliğ	Vergilerin Muhasebeleştirilmesi Standardı
19 Sayılı Tebliğ	Özel Finans Kurumlarınca Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı Yıllık Faaliyet Raporuna İlişkin Tebliğ

**EK 3 Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK)
Tarafından Yayınlanan Standartlar**

No	Standardın Adı
TMS 1	Finansal Tabloların Sunuluşu
TMS 2	Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama
TMS 3	Nakit Akış Tabloları
TMS 4	Satışlar ve Diğer Olağan Gelirler
TMS 5	Konsolide Finansal Tablolar
TMS 6	İştiraklerdeki Yatırımların Muhasebeleştirilmesi
TMS 7	Yatırımların Muhasebeleştirilmesi
TMS 8	Maddi, Maddi Olmayan Duran Varlıklar ile Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar
TMS 9	Amortismanların Muhasebesi
TMS 10	Dönem Net Karı veya Zararı, Temel Hatalar ile Muhasebe Politikalarında Değişiklikler
TMS 11	Finansal Bilgilerin Bölümlere Göre Raporlanması
TMS 12	Kur Değişim Etkilerinin Muhasebeleştirilmesi
TMS 13	Stoklar
TMS 14	Borçlanma Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi
TMS 15	Araştırma ve Geliştirme Maliyetleri
TMS 16	Banka ve Benzeri Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarının Kamuya Açıklanması
TMS 17	Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi
TMS 18	Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Sözleşmeleri
TMS 19	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Aktifler

EK 4 Türkiye Muhasebe Standartları

TÜRKİYE MUHASEBE / FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI		
No	TMS'nin Adı	Resmi Gazete ve Sayısı
TMS 1	Finansal Tabloların Sunuluşu	16.01.2005-25702
TMS 2	Stoklar	15.01.2005-25701
TMS 7	Nakit Akış Tablosu	18.01.2005-25704
TMS 8	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar	20.10.2005-25972
TMS 10	Raporlama Döneminden (Bilanço Tarihinden) Sonraki Olaylar	20.10.2005-25972
TMS 11	İnşaat Sözleşmeleri	26.10.2005-25978
TMS 12	Gelir Vergileri	28.03.2006-26122
TMS 16	Maddi Duran Varlıklar	31.12.2005-26040
TMS 17	Kiralama İşlemleri	24.02.2006-26090
TMS 18	Hasılat	09.12.2005-26018
TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar	30.03.2006-26124
TMS 20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması	01.11.2005-25983
TMS 21	Kur Değişiminin Etkileri	32.12.2005-26040
TMS 23	Borçlanma Maliyetleri	09.11.2005-25988
TMS 24	İlişkili Taraf Açıklamaları	31.12.2005-26040
TMS 26	Emeklilik fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama	01.03.2006-26095
TMS 27	Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar	17.12.2005-26026

TÜRKİYE MUHASEBE / FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

No	TMS'nin Adı	Resmi Gazete ve Sayısı
TMS 28	İştiraklerdeki Yatırımlar	27.12.2005-26036
TMS 29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama	31.12.2005-26040
TMS 31	İş Ortaklıklarındaki Paylar	31.12.2005-26040
TMS 32	Finansal Araçlar: Sunum	28.10.2006-26330
TMS 33	Hisse Başına Kazanç	28.03.2006-26122
TMS 34	Ara Dönem Finansal Raporlama	02.02.2006-26068
TMS 36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü	18.03.2006-26112
TMS 37	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar	15.02.2006-26081
TMS 38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	17.03.2006-26111
TMS 39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçümleme	03.11.2006-26335
TMS 40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	17.03.2006-26111
TMS 41	Tarımsal Faaliyetler	24.02.2006-26090

EK 5 Türkiye Finansal Raporlama Standartları

No	TFRS'nin Adı	Resmi Gazete ve Sayısı
TFRS 1	Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması	31.03.2006-26125
TFRS 2	Hisse Bazlı Ödemeler	31.03.2006-26125
TFRS 3	İşletme Birleşmeleri	31.03.2006-26125
TFRS 4	Sigorta Sözleşmeleri	25.03.2006-26119
TFRS 5	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler	16.03.2006-26110
TFRS 6	Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi	31.01.2006-26066
TFRS 7	Finansal Araçlar: Açıklamalar	30.01.2007-26419
TFRS 8	Faaliyet Bölümleri	15.07.2007-26583
TFRS 9	Finansal Araçlar	27.04.2010-27564
TFRS 10	Konsolide Finansal Tablolar	28.10.2011-28098
TFRS 11	Müşterek Anlaşmalar	28.10.2011-28098
TFRS 12	Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar	28.10.2011-28098
TFRS 13	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü	31.12.2012-28513

EK 6 TMS/TFRS Yorumları

No	TMS/TFRS Yorum Adı	Resmi Gazete ve Sayısı
TMS Yorum 10	Devlet Yardımları - İşletme Faaliyetleri ile Özel Bir İlişkisi Bulunmayanlar	09.03.2007-26457
TMS Yorum 12	Konsolidasyon - Özel Amaçlı İşletmeler	09.03.2007-26457
TMS Yorum 13	Müştereken Kontrol Edilen İşletmeler - Ortak Girişimcilerin Parasal Olmayan Katılım Payları	09.03.2007-26457
TMS Yorum 15	Faaliyet Kiralamaları - Teşvikler	09.03.2007-26457
TMS Yorum 25	Gelir Vergileri - İşletmenin veya Hissedarlarının Vergi Statüsündeki Değişiklikler	09.03.2007-26457
TMS Yorum 27	Yasal Açından Kiralama Görünümündeki İşlemlerin Özünün Değerlendirilmesi	09.03.2007-26457
TMS Yorum 29	İmtiyazlı Hizmet Anlaşmaları-Açıklamalar	09.03.2007-26457
TMS Yorum 31	Hasılat - Reklam Hizmetleri İçeren Takas (Barter) İşlemleri	09.03.2007-26457
TMS Yorum 32	Maddi Olmayan Duran Varlıklar – İnternet Sitesi Maliyetleri	09.03.2007- 26457
TFRS Yorum 1	Hizmetten Çekme, Restorasyon ve Benzeri Mevcut Yükümlülüklerdeki Değişiklikler	15.06.2007-26553
TFRS Yorum 2	Üyelerin Kooperatif İşletmelerdeki Hisseleri ve Benzeri Finansal Araçlar	15.06.2007-26553
TFRS Yorum 4	Bir Anlaşmanın Kiralama İşlemi İçerip İçermediğinin Belirlenmesi	15.06.2007-26553
TFRS Yorum 5	Hizmetten Çekme, Restorasyon ve Çevre Rehabilitasyon Fonlarından Kaynaklanan Paylar Üzerindeki Haklar	15.06.2007-26553

No	TMS/TFRS Yorum Adı	Resmi Gazete ve Sayısı
TFRS Yorum 6	Özel Bir Piyasaya Katılımdan Doğan Yükümlülükler - Atık Elektrikli ve Elektronik Aletler	15.06.2007-26553
TFRS Yorum 7	TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı Kapsamında Düzeltme Yaklaşımının Uygulanması	15.06.2007-26553
TFRS Yorum 10	Ara Dönem Finansal Raporlama ve Değer Düşüklüğü	15.06.2007-26553
TFRS Yorum 12	İmtiyazlı Hizmet Anlaşmaları	15.06.2007-26553
TFRS Yorum 13	Müşteri Sadakat Programları	13.08.2008-26966
TFRS Yorum 14	TMS 19 - Tanımlanmış Fayda Varlığının Sınırı, Asgari Fonlama Koşulları ve Bu Koşulların Birbiri ile Etkileşimi	13.08.2008-26966
TFRS Yorum 15	Gayrimenkul İnşaat Anlaşmaları	08.01.2009-27104
TFRS Yorum 16	Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırımın Finansal Riskten	08.01.2009-27104
TFRS Yorum 17	Nakit Dışı Varlıkların Ortaklara Dağıtımı	05.05.2009-27219
TFRS Yorum 18	Müşterilerden Varlık Transferleri	25.06.2009-27269
TFRS Yorum 19	Finansal Borçların Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlarla Ödenmesi	27.04.2010-27564

**EK 7 TÜRKİYE MUHASEBE / FİNANSAL RAPORLAMA
STANDARTLARI'NDA GERÇEĞE UYGUN DEĞER
TANIMLARI**

TMS/ TFR	TANIMLAMA
TMS 2	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 16	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 17	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 18	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 19	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 20	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 21	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 26	Pazarlanabilir menkul kıymetler açısından gerçeğe uygun değer piyasa değeridir.
TMS 32	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 36	Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer: Bir varlık veya nakit yaratan birimin karşılıklı pazarlık ortamında bilgili ve istekli gruplar arasında gerçekleştirilen satışı sonucunda elde edilmesi gereken tutardan, elden çıkarma maliyetlerinin düşülmesi suretiyle bulunan değerdir.

TMS/ TFR	TANIMLAMA
TMS 38	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 38	Bir maddi olmayan duran varlığın aktif bir piyasasının bulunmaması durumunda, gerçeğe uygun değeri; işletmenin mevcut en iyi bilgi esas alınarak, elde etme tarihinde, bilinçli ve istekli taraflar arasında piyasa koşullarında yapılan muvazaasız bir işlemde ilgili varlık için ödeyeceği tutardır.
TMS 39	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 39	İstekli bir alıcı ve satıcı arasında karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen bir işlemde üzerinde anlaşılan fiyattır.
TMS 40	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 40	Yatırımcı amaçlı bir gayrimenkulün gerçeğe uygun değeri; karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TMS 40	Gerçeğe uygun değer, belirli bir tarihe özgü değerdir.
TMS 41	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TFRS 1	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TFRS 2	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TFRS 3	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.

TMS/ TFR	TANIMLAMA
TFRS 4	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TFRS 5	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TFRS 9	Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.
TFRS 13	Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır.

**EK 8 GERÇEĞE UYGUN DEĞER İFADESİ YER ALAN / ALMAYAN
GERÇEĞE UYGUN DEĞER HESAPLAMASI GEREKTİREN /
GEREKTİRMEYEN GERÇEĞE UYGUN DEĞER TANIMI
OLAN / OLMAYAN TÜRKİYE MUHASEBE / FİNANSAL
RAPORLAMA**

GERÇEĞE UYGUN DEĞER							
		İFADESİ		HESAPLAMASI		TANIMI	
		YER ALIYOR	YER ALMIYOR	GEREKTİRİYOR	GEREKTİRMİYOR	VAR	YOK
TMS	1	X			X		X
TMS	2	X		X		X	
TMS	7		X		X		X
TMS	8	X			X		X
TMS	10		X		X		X
TMS	11	X		X			X
TMS	12	X			X		X
TMS	16	X		X		X	
TMS	17	X		X		X	
TMS	18	X		X		X	
TMS	19	X		X		X	
TMS	20	X		X		X	
TMS	21	X		X		X	
TMS	23		X		X		X
TMS	24		X		X		X
TMS	26	X		X		X	
TMS	27		X	X			X
TMS	28	X		X			X

GERÇEĞE UYGUN DEĞER							
		İFADESİ		HESAPLAMASI		TANIMI	
		YER ALIYOR	YER ALMIYOR	GEREKTİRİYOR	GEREKTİRMİYOR	VAR	YOK
TMS	29		X		X		X
TMS	31	X		X			X
TMS	32	X		X		X	
TMS	33	X		X			X
TMS	34		X		X		X
TMS	36	X		X		X	
TMS	37		X		X		X
TMS	38	X		X		X	
TMS	39	X		X		X	
TMS	40	X		X		X	
TMS	41	X		X		X	
TFRS	1	X		X		X	
TFRS	2	X		X		X	
TFRS	3	X		X		X	
TFRS	4	X		X		X	
TFRS	5	X		X		X	
TFRS	6		X		X		X
TFRS	7	X		X			X
TFRS	8		X		X		X
TFRS	9	X		X		X	
TFRS	10	X		X			X
TFRS	11		X		X		X
TFRS	12	X		X			X
TFRS	13	X		X		X	